

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΕΝΩΣΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ

Βρυσακίου 15 & Κλάδου, 105 55 Αθήνα

τηλ.: 210 3215 146/ fax: 210 3215 147

e-mail: sadas-pea@tee.gr • www.sadas-pea.gr

‘ARCHITEKTONES’

JOURNAL OF THE ASSOCIATION OF GREEK ARCHITECTS

Issue 47, Cycle B, September/October 2004

Vrysakiou 15 & Kladou, 105 55 Athens

tel.: +30 210 3215 146/ fax: +30 210 3215 147

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: Παναγιώτης Γεωργακόπουλος

Αντιπρόεδρος: Παναγιώτης Δεσποτόπουλος

Γεν. Γραμματέας: Θανάσης Παππάς

Ταμίας: Βασίλης Καλλονιάτης

Ειδ. Γραμματέας: Αλέκος Βράκας

Μέλη: Μηνάς Αγγελίδης

Δημήτρης Αναστασιάδης

Δημήτρης Μαραβέας

Κώστας Μπαρδάκης

Κώστας Μπελιμπασάκης

Παντελής Νικολακόπουλος

Ειρήνη Σιγάλα-Μαγιάφα

Αλέκος Χαλικιάς

Βασίλης Χατζηκίδης

Φραγκίσκα Χρυσολούρη

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ-ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ

ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Παναγιώτης Γεωργακόπουλος

Τα ενυπόγραφα άρθρα εκφράζουν τις απόψεις των συντακτών τους. Οι επίσημες θέσεις του ΣΑΔΑΣ και των άλλων Συλλόγων Αρχιτεκτόνων δημοσιεύονται στη στήλη Δραστηριότητες του συλλόγου.

Τιμή τεύχους 0,003 €

ΕΚΔΟΤΗΣ

Σωτήρης Δημακόπουλος

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΚΔΟΣΗΣ-ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΗ 3D P. Δημακοπούλου & ΣΙΑ ΕΕ

Βουλιαγμένης 49, 116 36 Αθήνα

τηλ.: 210 9931 839, 9235 487

fax: 210 9222 743

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Όλγα Σημαιοφορίδου

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Γιώργος Καλομηνίδης

ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Κυριάκος Κοσμάς

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΩΝ

Λάμπης Δορλής

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ

Βάνα Διαμαντοπούλου,

Αρετή Κατή, Μέλπω Παπαδοπούλου,

Χρυσούλα Μουσουράκη

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

Νίκη Δανιηλίδου

DTP SERVICE

Sharpen

Φίλωνος 64 Δάφνη, τηλ.: 210 9709 586

ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ

Αφοι ΑΘ. Τσακίρη ΑΕ

Κηφισού 18 ΑΘΗΝΑ

τηλ.: 210 5124 578, 210 5126 570

ΑΠΟΣΤΟΛΗ: Ευάγγελος Μοσχόφης

αρχιτέκτονες

Περιοδικό του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ | τεύχος 47 – περίοδος Β | Σεπτέμβριος/Οκτώβριος 2004

Περιεχόμενα

18 «Σημείωμα της σύνταξης»

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α

20 «Δραστηριότητες Δ.Σ. ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ»

27 «Παραδείγματα»

29 **Χ. Χάρη**, «Οι μεταμορφώσεις της αρχιτεκτονικής»

31 «Για το ζήτημα της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς»

32 **Ο. Οικονόμου**, «Για τα τοπία του μύθου»

33 **Δ. Πολυχρονόπουλος**, «Σχεδιασμός μητροπολιτικών περιοχών»

Α Φ Ι Ε Ρ Ω Μ Α

Αρχιτεκτονική κληρονομιά

[Επιμέλεια: Ε. Κουφέλη, Δ. Καννάς]

50 **Γ. Π. Λάββας**, «Η αρχιτεκτονική κληρονομιά ως πανανθρώπινη αξία»

52 **Ν. Χαρκιολάκης**, «Η επιστημονική αναστήλωση των αρχιτεκτονικών μνημείων»

57 **Ν. Σκουτέλης**, «Στάδια αξιολόγησης των μνημείων στο έργο του Alois Riegl»

59 **Ε. Χατζηπρύφωνας**, «Μνημεία ελληνικού ενδιαφέροντος εκτός των συνόρων»

63 **Α. Πορτελάνος**, «Το Αρχαίο Θέατρο»

70 **Β. Μποζινέκη-Διδώνη**, «Το παράδειγμα της Οίας Σαντορίνης»

74 **Ε. Κουφέλη**, «Παλαιό Μουσείο Ολυμπίας»

80 **Δ. Καννάς**, «Αρχοντικό Χατζηκώστα Μακρινίτσα Πηλίου»

82 **Μ. Δωρής**, «Για την ιδεολογία και πρακτική της προστασίας της “αρχιτεκτονικής κληρονομιάς”»

86 **Ε. Κουφέλη**, «Ο νέος “αρχαιολογικός” νόμος και η προστασία της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς»

90 Ε Ι Δ Η Σ Ε Ι Σ

91 Β Ι Β Λ Ι Ο Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η

Εξώφυλλο: Αρχοντικό στην Επάνω Σκάλα Μυτιλήνης (φωτ. Ε. Κουφέλη)

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Όλγα Βενετσιάνου
Αριάδνη Βοζάνη
Αριστοτέλης Δημητρακόπουλος
Φάνια Δορκοφύκη
Μιχάλης Δωρής
Διονύσης Καννάς
Νεκτάριος Κεφαλογιάννης
Ειρήνη Κουφέλη
Αμαλία Κωτσάκη
Έλενα Λαϊνά
Μιχάλης Λεφαντζής
Άννα Μελανίτου
Νάντια Μωραΐτη
Βασιλική Παναγιωτοπούλου
Αναστασία Πεπέ
Κυριάκος Πιπίνης
Δημήτρης Πολυχρονόπουλος
Γιώργος Μ. Σαρηνγιάννης
Νίκος Σιαπκίδης
Χαρίκλεια Χάρη

Υπεύθυνοι από Δ.Σ.:
Παναγιώτης Γεωργακόπουλος,
Θανάσης Παππάς,
Φραγκίσκα Χρυσολούρη

Γραμματεία Σ.Ε.: Στέλλα Ρίζου

Επιθυμία του Συλλόγου είναι, να αξιοποιήσει τις απόψεις όλων των συναδέλφων μέσα από τις σελίδες του περιοδικού. Είναι δυνατόν, όλες οι συνεργασίες που θα αποστέλλονται στο περιοδικό, είτε υπό μορφή παρουσιάσεων έργων, θέσε-ων και επιστολών να καταχωρούνται στις σελίδες του.

Η Σ.Ε. ενημερώνει όλους τους συναδέλφους που επιθυμούν να αποστείλουν υλικό, να τηρούν τις αναγκαίες τεχνικές προδιαγραφές που ισχύουν για το περιοδικό.

Κάθε συνάδελφος που εκπληώνει την πρόθεσή του για αρθρογραφία στα προγραμματισμένα αφιερώματα πρέπει να αποστέλει πρώτα ενημερωτική περιλήψη του άρθρου του.

ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΘΗΚΕΥΜΕΝΑ ΣΕ ΔΙΣΚΕΤΑ ΚΑΙ ΝΑ ΣΥΝΟΔΕΥΟΝΤΑΙ ΑΠΟ PRINT-OUT ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ. ΓΙΑ ΑΡΘΡΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΩΝ Η ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΥΜΑΙΝΕΤΑΙ ΑΠΟ 1000-1200 ΛΕΞΕΙΣ (ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟ- ΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΠΑΡΑΠΟΜΠΩΝ Η ΤΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ), ΓΙΑ ΑΡΘΡΑ ΕΠΙΚΑΙΡΩΝ 700 ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΓΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ 400 ΛΕΞΕΙΣ. ΕΙΝΑΙ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΗ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΟ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ Σ.Ε. ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΝΑ ΑΠΟΣΤΕΛΛΕΤΑΙ ΜΟΝΟ ΣΤΗΝ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ. ΤΟ ΙΔΙΟ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΓΙΑ ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ.

Θα είναι πολύ χρήσιμο για όλους το περιοδικό να ΔΙΑΒΑΖΕΤΑΙ και να ασκείται κριτική για το περιεχόμενο και την εμφά- νισή του από όλους τους συναδέλφους.

Μετά το τέλος του κύκλου της Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής, που θα μπορούσαμε να πούμε ότι το σηματοδοτεί η εμφάνιση του Μεταμοντέρνου, το ενδιαφέρον για την Αρχιτεκτονική Κληρονομιά (ή Παράδοση) έχει αυξηθεί.

Την εποχή του Μοντερνισμού η Αρχιτεκτονική Κληρονομιά ήταν κύρια στο χώρο των ενδιαφερόντων της Ιστορικής έρευνας. Αυτό γινόταν διότι ο Μοντερνισμός αδιαφορούσε για την Αρχιτεκτονική συνέχεια.

Αν θεωρήσουμε ότι σήμερα η Αρχιτεκτονική θέλει να συνεχίσει όλα όσα έκανε στο παρελθόν (συμπεριλαμβανομένου και του Μοντερνισμού) θα συνειδητοποιήσουμε ότι το ενδιαφέρον μας για την Αρχιτεκτονική Κληρονομιά δεν είναι για λόγους ιστορικής ενημέρωσης αλλά για τη γνώση εκείνων των στοιχείων τα οποία μας είναι απαραίτητα στο να επέμβουμε στη σημερινή πραγματικότητα.

Η ενασχόληση λοιπόν με την Αρχιτεκτονική Κληρονομιά είναι ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση των σύγχρονων προβλημάτων.

Τεύχος 48, αφιέρωμα: «Αρχιτεκτονική της λωρίδας», επιμέλεια: Αριστοτέλης Δημητρακόπουλος

Το θέμα «Αρχιτεκτονική της λωρίδας» αναφέρεται στην ανάδειξη νέων μορφών αστικισμού κατά μήκος των οδικών αρτηριών, πέρα από τα μητροπολιτικά όρια, στα όρια του αστικού ιστού ή και μέσα στον αστικό πυρήνα, μελετώντας νεοσύστατες αστικές δομές, οι οποίες ξεκινούν με πρωταρχική παράμετρο την αυτοκινητιστική πρόσβαση. Η αμφιλεγόμενη αυτή πραγματικότητα έχει έμμεσα εξελιχθεί σε κυρίαρχη αναπτυξιακή τακτική, ενώ ταυτόχρονα τα σχετικά φαινόμενα συνεχίζουν να παραμένουν αποκλεισμένα από τους κόλπους της «επίσημης» –αποκαλούμενης ως υψηλής– αρχιτεκτονικής.

Το αφιέρωμα στοχεύει στην προσέγγιση των εντόπιων εκδοχών του φαινομένου, σε μια εποχή στην οποία αφενός η εξάρτηση των εγχώριων προτύπων διαβίωσης από τη χρήση του ιδιωτικού οχήματος λαμβάνει συντριπτικές διαστάσεις, αφετέρου η επέκταση των αστικών κέντρων εξελίσσεται σε άμεση αντιστοιχία με την ανάπτυξη του δικτύου αυτοκινητοδρόμων παρακάμπτοντας άλλες προτεραιότητες και παραμέτρους.

Τεύχος 49, αφιέρωμα: «Ποιητική του τοπίου», επιμέλεια: Δημήτρης Πολυχρονόπουλος, Χαρίκλεια Χάρη

Μερική άποψη της 9ης Διεθνούς Έκθεσης Αρχιτεκτονικής-Μπιενάλε Βενετίας 2004: Έκθεση για τις «παραθαλάσσιες πόλεις στις Corderie dell'Arsenale»

Προς τον Πρόεδρο και τη Διοικούσα Επιτροπή του ΤΕΕ	
Θέμα: Γνωμοδότηση Προέδρου ΤΕΕ	
Το Δ.Σ του ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνιας Ένωσης Αρχιτεκτόνων έχει υπόψη του τις θέσεις του ΤΕΕ που στηρίζει την 85/384/ΕΟΚ καθ’ όσον αφορά τις γνώσεις και δεξιότητες για την άσκηση του αρχιτεκτονικού επαγγέλματος (στον εθνικό χώρο) που κατά κάποιο τρόπο καλύπτει όλους τους μηχανικούς του ΤΕΕ!	
Έχει επίσης υπόψη του την άποψη πως το ΤΕΕ υποστηρίζει πως πρέπει να δοθεί λύση στα προβλήματα των επαγγελματικών δικαιωμάτων όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης και είχε θέσει και χρόνο υποβολής προτάσεων από το 2002.	
Από την άλλη πλευρά η πρόσβαση στο επάγγελμα των μηχανικών στηρίζεται στο Ν.4663/30 στα πέντε(5) χρόνια σπουδών, στην απόκτηση άσκησης επαγγέλματος και στην εγγραφή στο ΤΕΕ.	
Οι πρόσφατες γνωμοδοτήσεις του Προέδρου σχετικά με τα δικαιώματα των αρχιτεκτόνων για εργασίες σύνταξης τοπογραφικών είναι επιλεκτικές και μεροληπτικές. Αρκεί να αναλογιστεί κανείς το πλήθος των τεχνικών επαγγελλμάτων που ασκούν δραστηριότητες στον τομέα της αρχιτεκτονικής χωρίς να πληρούν τις ελάχιστες απαιτήσεις σπουδών αρχιτεκτονικής, χωρίς καμιά ανταπόκριση από κανέναν στις θέσεις του ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνιας Ένωσης Αρχιτεκτόνων.	
Είναι προφανές ότι οι διαβεβαιώσεις πως με αφετηρία το 2002 το ΤΕΕ θα διατύπωνε προτάσεις για τις επαγγελματικές ισοτιμίες σε όλες τις βαθμίδες εστιάζοντας –με γνωμοδοτήσεις του Προέδρου– στα δικαιώματα των αρχιτεκτόνων επί τοπογραφικών διαγραμμάτων.	
Ο ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνία Ένωση Αρχιτεκτόνων δεν μπορεί πλέον να μείνει αδρανής ενόψει δικαστικών περιπετειών συναδέλφου, που κινδυνεύει να καταδικαστεί πληρώνοντας το μάρμαρο με τέτοιες γνωμοδοτήσεις.	
Η επίκληση δε πως το ΤΕΕ πιστεύει πως οι κανόνες –ρόλοι– όροι εργασίας όλων των τεχνικών θα πρέπει να αντιμετωπισθούν με κοινή συναίνεση και όχι μεμονωμένα, φαντάζει πλέον κακόγουστο αστείο.	
Οι Αρχιτέκτονες θεωρούν πως ούτε οι Νόμοι ούτε τα προγράμματα σπουδών ακυρώνονται με διαδικασίες και γνωμοδοτήσεις της Ε.Ε ειδικότητας ΑΤΜ με την παραδοχή πως προασπίζουν επαγγελματικά δικαιώματα και γνωστικό αντικείμενο, παράγοντας ταυτόχρονα έργα στον τομέα της αρχιτεκτονικής σε όλη την Επικράτεια.	
Το Δ.Σ. του ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνία Ένωση Αρχιτεκτόνων καλεί την Διοικούσα Επιτροπή να λάβει υπόψη της τα παραπάνω και να αναλάβει πρωτοβουλίες για την άρση της κατάστασης που δημιουργείται.	
Οι αρχιτέκτονες της χώρας θα λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για την προάσπιση των επαγγελματικών και επιστημονικών δικαιωμάτων των συναδέλφων.	
Σας ξαναστέλνουμε δε τις θέσεις μας σχετικά με την άσκηση της αρχιτεκτονικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα.	

Πλατφόρμα του ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνιας Ένωσης Αρχιτεκτόνων για την άσκηση της αρχιτεκτονικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα

1. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΔΡΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Ο ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνία Ένωση Αρχιτεκτόνων, οι Έλληνες αρχιτέκτονες επικεντρώνουν όλες τους τις δυνάμεις και προσπαθούν, ώστε να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για:

- Την ανάδειξη της διακεκριμένης επιστημονικής ταυτότητας του κλάδου.
- Την διασφάλιση των επαγγελματικών δικαιωμάτων των αρχιτεκτόνων.

Στην νέα ευρωπαϊκή πραγματικότητα οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, τόσο για το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Αρχιτεκτόνων (CAE) όσο και για τον ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, συνιστούν το πλαίσιο για τις κοινοτικές πολιτικές για την άσκηση της αρχιτεκτονικής και τον ρόλο του αρχιτέκτονα και αυτό γιατί:

❑ Ο ρόλος της αρχιτεκτονικής ήταν και παραμένει εξαιρετικά επίκαιρος, αφού αποτελεί γνώρισμα της ιστορίας, του πολιτισμού και της ίδιας της ζωής σε κάθε χώρα της Ε.Ε.

❑ Η αρχιτεκτονική ποιότητα και η συγκεκριμένη φύση των αρχιτεκτονικών υπηρεσιών πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε κάθε πολιτική, μέτρο και πρόγραμμα.

Βασική επιδίωξη της αρχιτεκτονικής κοινότητας –σε όλες τις εκφάνσεις– είναι η ανατροπή της σημερινής κατάστασης, που απαξιώνει την αρχιτεκτονική δημιουργία, που διαιωνίζει την θεσμική ασυναρτησία του 1930 και η προώθηση μιας ουσιαστικής μεταρρύθμισης για την άσκηση της αρχιτεκτονικής από τους αρχιτέκτονες.

Η αρχιτεκτονική δημιουργία και η προβολή του έργου των αρχιτεκτόνων είναι για μας στο επίκεντρο με επιδιωκόμενους σκοπούς:

- Την διεύρυνση της ποιοτικής αρχιτεκτονικής
- Την προβολή του έργου των αρχιτεκτόνων και τη διάχυση της αρχιτεκτονικής δημιουργίας στην ελληνική κοινωνία.

Δράσεις προς αυτή την κατεύθυνση αποτελούν:

- Η Τριεννάλε αρχιτεκτονικής.
- Διοργάνωση Πανελλήνιας Έκθεσης αρχιτεκτονικού έργου και καθιέρωση βραβείων αρχιτεκτονικού έργου, σε συνεργασία με το ΥΠΠΟ – Δίκτυο αρχιτεκτονικής.
- Ο προγραμματισμός του 11ου Πανελλήνιου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου και η διοργάνωση της επόμενης Μπιεννάλε Αρχιτεκτονικής της Βενετίας.
- Η συγκρότηση Εθνικού Συμβουλίου αρχιτεκτονικής με στόχο την διατύπωση ενός Εθνικού Προγράμματος για την αρχιτεκτονική. (ενεργοποίηση του άρθρου 2 του ΓΟΚ και σύσταση του Ανώτατου Πολυεδομικού Αρχιτεκτονικού Συμβουλίου ΑΠΑΣ).
- Για τον ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ έχει μεγάλη σπουδαιότητα η επεξεργασία ειδικής νομοθεσίας στον τομέα ελέγχου της ποιότητας της οικοδομής και των κατασκευών και η κατάρτιση κυβερνητικής πολιτικής για την προβολή της αρχιτεκτονικής ποιότητας (όπως υπάρχει σε νόμους θεσπισμένους από την Ισπανική Κυβέρνηση, το Γαλλικό Υπουργείο Πολιτισμού, το Ιταλικό Υπουργείο Πολιτισμού, το Υπουργείο Παιδείας της Φινλανδίας).

Πρόθεσή μας είναι να εισακουστούν οι ευρωπαϊκές συστάσεις και να θεσπιστεί μια Εθνική πολιτική για την αρχιτεκτονική, αλλά ταυτόχρονα να μεταφερθούν αυτοί οι κρίσιμοι προβληματισμοί στο κοινωνικό σύνολο μέσω των ΜΜΕ.

2. Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΝΤΥΠΩΝ, ΤΩΝ ΜΜΕ

Για τον ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνία Ένωση Αρχιτεκτόνων η μελέτη και η κατασκευή των έργων δημοσίου συμφέροντος, έχει μεγάλη πολιτιστική αξία. Όλοι πρέπει να αναλογιστούν τα μεγάλα έργα και τις μείζονες παρεμβάσεις σε πλήθος ευρωπαϊκών και όχι μόνο πόλεων, που σηματοδοτούν την πορεία τους, που συνιστούν σημαντικές επενδύσεις, διαφέρουν όμως σημαντικά στην ποιότητα, την αισθητική, την ανανεωμένη αρχιτεκτονική έκφραση και δημιουργία.

Γι’ αυτό υποστηρίζουμε πως τα έργα (μεγάλα και μικρά) χωρίς έμπνευση, αρχιτεκτονική ιδέα και έκφραση πέραν των άλλων έχουν επιπτώσεις στο περιβάλλον και την αισθητική των πόλεων, των πολιτών.

Η απουσία της αρχιτεκτονικής, η περιφρόνηση των αρχιτεκτονικών – πολεοδομικών διαγωνισμών και η υλοποίηση των έργων με το σύστημα της μελετοκατασκευής απλώς αποτυπώνουν την αποτυχία των δημοσίων φορέων, αναπαράγοντας τα δομικά προβλήματα του αστικού χώρου, που συνθέτουν ένα τοπίο ομοιόμορφο σε ένα περιβάλλον χωρίς ενδιαφέρον και αισθητική.

❑ Εκείνο που απαιτείται είναι η αντικατάσταση της πολιτικής των κατασκευών με αυτήν της ποιότητας των έργων και παρεμβάσεων μέσω της αρχιτεκτονικής.

Τα αρνητικά αυτά φαινόμενα επιβεβαιώνονται και από την περιορισμένη παρουσίαση της αρχιτεκτονικής από τα ΜΜΕ. Αυτά επιτείνονται από:
• Την απουσία των συντελεστών ενός έργου (αρχιτεκτόνων και άλλων μηχανικών) από την όποια παρουσίαση έργων δημοσίου ενδιαφέροντος.
• Την σύγχυση των αρμοδιοτήτων και των όρων άσκησης του επαγγέλματος του αρχιτέκτονα που επικρατεί στη χώρα και που αμβλύνει τα επιστημονικώς καθορισμένα όρια των διαφόρων επαγγελμάτων νοθεύοντας τη δυνατότητα άσκησης της αρχιτεκτονικής.

Η προτεινόμενη πολιτισμική παρέμβαση για την αναζωογόνηση της αρχιτεκτονικής αναφέρεται και στο ρόλο των ΜΜΕ, του Τύπου, που καλούνται να λάβουν συγκεκριμένες πρωτοβουλίες προβολής της αρχιτεκτονικής δημιουργίας, με στόχο την βελτίωση των ποιοτικών χαρακτηριστικών, που επιδρούν και διαμορφώνουν το περιβάλλον κατοικίας και το πολιτιστικό επίπεδο της χώρας τελικά.

Άξονες για μια τέτοια παρέμβαση συνιστούν:

- Η ευαισθητοποίηση των πολιτών για την πολιτιστική αξία της αρχιτεκτονικής.
 - Η κατανόηση της ανάγκης για την βελτίωση του αρχιτεκτονικού και δομημένου περιβάλλοντος
 - Η διάδοση – προβολή – παρουσία της ελληνικής αρχιτεκτονικής δραστηριότητας στον εθνικό χώρο και στο διεθνές περιβάλλον.
- Οι προτάσεις μας πρέπει να προβληθούν από τον τύπο και τα ΜΜΕ.

3. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΣΚΗΣΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΟΔΗΓΕΣ

Ο χώρος όλων των τεχνικών επαγγελμάτων, στην χώρα, βρίσκεται σε μια εξαιρετικά ρευστή κατάσταση.

Οι επεξεργασίες – προτάσεις για μια νέα γενική οδηγία, σχετικά με ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης επαγγελματικών προσόντων από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, προκαλούν ζωηρό ενδιαφέρον πλέον σε όλους. Η πρόταση Οδηγίας που ενσωματώνει τις 89/48/ΕΟΚ, 92/50/ΕΟΚ αλλά και την Οδηγία 85/384/ΕΟΚ για τους αρχιτέκτονες προκαλεί σοβαρές αναταράξεις. Οι προτάσεις αυτές που ενσωματώνουν και την Οδηγία για τους αρχιτέκτονες, επιχειρούν την περαιτέρω ενοποίηση και απλούστευση των διατάξεων που εφαρμόζονται στον τομέα της αμοιβαίας αναγνώρισης επαγγελματικών προσόντων.

Η επιχείρηση για την ακόμα περισσότερο αποζημίωση της διασύνδεσης μεταξύ ακαδημαϊκών προσόντων και πρόσβασης στα επαγγελματικά δικαιώματα ανατρέπει την συγκεκριμένη ήδη κατάσταση, όπως προέκυψε με την εφαρμογή της 89/48/ΕΟΚ (και στον εθνικό χώρο με το Π.Δ. 165/οο).

Το συνιστώμενο συμβούλιο αναγνώρισης επαγγελματικών ισοτιμιών, χορηγεί άδεια άσκησης επαγγέλματος παράλληλα με το Τεχνικό Επιμελητήριο!

Σημειώνουμε πως το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας είναι αντίθετο στην εφαρμογή της 89/48/ΕΟΚ και:
• Υπερασπίζεται την ανάγκη για έργα με ποιότητα – ασφάλεια – αισθητική
• Υπερασπίζεται το επίπεδο σπουδών των Πολυτεχνικών σχολών

- Θεωρεί ότι οι διατάξεις της Οδηγίας (και του Π.Δ. 165/οο) οδηγούν: – στην κατάργηση της αρχής της ισότητας και αξιοκρατίας, – στην αναίρεση του Ν. 1486/84 που ρητά επιβάλλει τις ακαδημαϊκές ισοτιμίες,και, διαβλέπει πως γρήγορα θα ανατραπεί ο τρόπος άσκησης του επαγγέλματος εάν δεν ληφθούν μέτρα. Συμπληρώνοντας την άποψή του υποστηρίζει πως οι ελάχιστες διασφαλίσεις προς αυτήν την κατεύθυνση είναι:
• Οι 5τεείς ενιαίες σπουδές.
• Η χορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος – μετά από εξετάσεις – από το ΤΕΕ
• Η εγγραφή στο ΤΕΕ

Η θέση του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Αρχιτεκτόνων στόχευε και στοχεύει στην διατήρηση της Οδηγίας των αρχιτεκτόνων. Αποτελεί ουσιαστική νομοθετική προσέγγιση της αμοιβαίας αναγνώρισης επαγγελματικών προσόντων σχετικά με την αρχιτεκτονική και του δικαιώματος καθιέρωσης ελευθερίας για την παροχή υπηρεσιών στην εσωτερική αγορά.

Καθώς η Οδηγία θέτει κριτήρια για την εκπαίδευση των αρχιτεκτόνων, αποτελεί νομικό εργαλείο το οποίο προστατεύει το δημόσιο συμφέρον διασφαλίζοντας ότι εκείνοι που παρέχουν υπηρεσίες σύμφωνα με την Οδηγία, έχουν τα κατάλληλα προσόντα και αντιλαμβάνονται την πολιτιστική και κοινωνική σημασία του έργου που αναλαμβάνουν.

Η προτεινόμενη Οδηγία δεν παρέχει καμία εγγύηση για την ποιότητα εκπαίδευσης στην αρχιτεκτονική, θα διαβρώσει τα σημερινά υψηλού επιπέδου προσόντα και ελάχιστα θα διασφαλίσει την προστασία του καταναλωτή. Όπως και άλλοι κλάδοι τεχνικών επαγγελμάτων στη χώρα μας υποστηρίζουμε επιπλέον πως:
• δεν μπορούν να ακυρωθούν οι ακαδημαϊκές ισοτιμίες
• δεν μπορούν να αντικατασταθούν τα πέντε (5) χρόνια εκπαίδευσης από τρία (3) χρόνια προπτυχιακής εκπαίδευσης και δύο (2) χρόνια πρακτικής άσκησης.

Σε κάθε περίπτωση απαιτείται προάσπιση των όρων άσκησης του επαγγέλματος του αρχιτέκτονα αλλά και του επαγγέλματος των άλλων μηχανικών, ώστε να διασφαλίζεται η ασφάλεια και η ποιότητα στις παρεχόμενες υπηρεσίες για το δημόσιο όφελος.

❑ Για τον ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ είναι σημαντική η επισήμανση του ΤΕΕ πως η οδηγία για τους αρχιτέκτονες:
• Στηρίζεται στις ακαδημαϊκές ισοτιμίες και όχι στις επαγγελματικές όπως κάνει η 89/48/ΕΟΚ.
• Αναφέρει ρητά τις γνώσεις και δεξιότητες για την άσκηση του αρχιτεκτονικού επαγγέλματος και κατ’ αυτήν την έννοια με αυτές τις ρυθμίσεις καλύπτονται όλοι οι μηχανικοί. (!)

Πρέπει να υπενθυμίσουμε για μια ακόμα φορά, πως μεταξύ των γνώσεων και δεξιοτήτων που προβλέπονται στην οδηγία, συγκαταλέγονται:
• Η ικανότητα σύλληψης αρχιτεκτονικών δημιουργιών, που ικανοποιούν αισθητικές και τεχνικές απαιτήσεις.
• Η προσήκουσα γνώση της ιστορίας και των θεωριών της αρχιτεκτονικής.
• Η γνώση των καλών τεχνών, που επηρεάζουν την ποιότητα της αρχιτεκτονικής σύλληψης.
• Η προσήκουσα γνώση της πολεοδομίας και του πολεοδομικού σχεδιασμού.

Οι Έλληνες αρχιτέκτονες γνωρίζουν άριστα τις ρυθμίσεις της Κ.Ο. 85/384/ΕΟΚ όπως αυτή ισχύει στον εθνικό χώρο με τα Π.Δ. 107/93 και 272/οο, που δίδεται έτσι η δυνατότητα εγκατάστασης επαγγελματιών της Ε.Ε. για την άσκηση των επαγγέλματος του αρχιτέκτονα στην Ελλάδα.

Γνωρίζουν όμως επίσης άριστα πως στην Ελλάδα πλήθος τεχνικών επαγγελματών ασκούν δραστηριότητες στον τομέα της αρχιτεκτονικής χωρίς να πληρούν τις ελάχιστες απαιτήσεις σπουδών αρχιτεκτονικής.

Μέσα στο πλήθος των τεχνικών επαγγελμάτων, μηχανικοί κάθε κατηγορίας του ΤΕΕ, ασκούν την αρχιτεκτονική παρότι και το ίδιο το ΤΕΕ υπερθεματίζει για τις προβλέψεις της οδηγίας, σχετικές με τις απαραίτητες δεξιότητες για την άσκηση της αρχιτεκτονικής.

– Η διατήρηση όμως όλων εκείνων των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων, ουσιαστικά παραβιάζει τις θεμελιώδεις αρχές του κοινοτικού δικαίου, ιδιαίτερα τους κανόνες που διέπουν την ενιαία εσωτερική αγορά, την προστασία των καταναλωτών αλλά και εκείνων που διασφαλίζουν την απρόσκοπτη άσκηση των επαγγελματικών τους δικαιωμάτων.

– Η κατάργηση των διατάξεων που επιτρέπει την πρόσβαση σε επαγγελματικές δραστηριότητες στον τομέα της αρχιτεκτονικής, σε κατόχους που δεν πληρούν τις ελάχιστες απαιτήσεις σπουδών της αρχιτεκτονικής θεωρείται επιβεβλημένη. Ο αναχρονισμός του θεσμικού πλαισίου (Ν.4663/3ο) πρέπει να σταματήσει. Η θέση αυτή συνιστά πολιτική διεκδίκηση για την αναθέρνηση του θεσμικού πλαισίου στην Ελλάδα, την αναβάθμιση της αρχιτεκτονικής και της ποιότητας του καθημερινού περιβάλλοντος.

– Όσοι πραγματικά πιστεύουν ότι τα νεφελώματα και οι θεσμικές διολισθήσεις οφείλουν να τελειώνουν, πρέπει να πιστέψουν πως στον τομέα της αρχιτεκτονικής επιβάλλεται να σταματήσει η απαξίωση και να ληφθούν μέτρα προστασίας και αναβάθμισης του αρχιτεκτονικού επαγγέλματος.

- Το θεσμικό πλαίσιο άσκησης επαγγέλματος: – με την άσκηση της αρχιτεκτονικής από όλα τα τεχνικά επαγγέλματα, όλων των βαθμίδων.

- Το θεσμικό πλαίσιο μελετών και κατασκευών: – με την απαξίωση της αρχιτεκτονικής, – με τον εκφυλισμό των διαδικασιών του Ν.716/77 (και με όσα έπονται με την τροποποίησή του), – με τον τρόπο κατασκευής των δημόσιων και ιδιωτικών έργων (μελετοκατασκευή κ.λπ.), και, – με τη σχεδόν κατάργηση των αρχιτεκτονικών διαγωνισμών, είναι πλαίσιο που καταφέρεται ευθέως στην όποια αναπτυξιακή προσπάθεια.

Απαιτείται η αποκατάσταση της αρχιτεκτονικής ως πολιτιστική αξία, που εμπεριέχει την έννοια του δημοσίου συμφέροντος.

4. ΑΜΕΣΗ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ Ν. 4663/3ο

Η αναμενόμενη τροποποίηση του θεσμικού πλαισίου (Ν. 4663/3ο) αποτελεί την μέγιστη αναγκαιότητα για την απελευθέρωση του αρχιτεκτονικού επαγγέλματος και την άσκηση της αρχιτεκτονικής από τους αρχιτέκτονες.

❑ Ο Σύλλογός μας, οι Έλληνες αρχιτέκτονες προσαρμόζονται στην ουσία της Οδηγίας 85/384/ΕΟΚ. Δεν μπορούν όμως να προσαρμοστούν στο Ν. 4663/3ο που προβλέπει πως «...στην έννοια της άσκησης του επαγγέλματος του πολιτικού μηχανικού νοείται συνυπάρχουσα η εξάσκηση του επαγγέλματος του αρχιτέκτονα... περιοριζόμενης εις καθαρά αρχιτεκτονικές οικοδομικές εργασίες».

❑ Ο Σύλλογός μας έχει υποβάλλει ολοκληρωμένη πρόταση στο ΥΠΕΧΩΔΕ (έγγραφό μας Α.Π. 24692/12.7.1999) με την οποία ζητείται η επίλυση του προβλήματος από το αρμόδιο Υπουργείο, η έκδοση εγκυκλίου για την εφαρμογή του Π.Δ. 107/93 και η πρόωθηση νομοθετικής ρύθμισης για θέματα που δεν εντάσσονται στο παραπάνω Π.Δ.

Σημειώνεται πως υπάρχει συμφωνία των Συλλόγων Αρχιτεκτόνων και Πολιτικών μηχανικών (12.3.1985) και σύμφωνη γνώμη όλων των πολιτικών κομμάτων για την ενσωμάτωση και κυριαρχία των προβλέψεων του Π.Δ. 107/93 στο εθνικό δίκαιο.

Πιστεύουμε πως όλα τα τεχνικά επαγγέλματα και κυρίως όλοι όσοι εντάσσονται στο ΤΕΕ αισθάνονται την ανάγκη για έναν επαναπροσδιορισμό των κανόνων και προϋποθέσεων για την άσκηση του επαγγέλματος σε όλη την τεχνική πυραμίδα.

❑ Ο ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, οι αρχιτέκτονες στην Ελλάδα επιδιώκουν την άσκηση των επαγγελματικών δικαιωμάτων που προκύπτουν από την εκπαίδευσή τους.

❑ Ο ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, οι αρχιτέκτονες στην Ελλάδα αξιώνουν την ανατροπή της ιδιότυπης άσκησης του επαγγέλματος, που έλκει την καταγωγή της από τη δεκαετία του ’3ο.

- Η αρχιτεκτονική δημιουργία στους αρχιτέκτονες.
- Η άσκηση της αρχιτεκτονικής σε αρμονία με ένα εκσυγχρονισμένο θεσμικό πλαίσιο για όλα τα τεχνικά επαγγέλματα.

Για την επιβολή των παραπάνω συσπειρώνεται όλη η αρχιτεκτονική κοινότητα (Οργανώσεις Αρχιτεκτόνων – αρχιτεκτονικές σχολές – διακεκριμένοι αρχιτέκτονες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό) και συγκροτεί εθνική επιτροπή, για το συντονισμό όλων των απαραίτητων ενεργειών και δράσεων.

5. ΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ

Το Δ.Σ. επεξεργάζεται θέσεις και απόψεις για όλο το φάσμα των επαγγελματικών και θεσμικών προβλημάτων του κλάδου. Επαγγελματικά δικαιώματα, οδηγίες και ρυθμίσεις για τα ιδιωτικά έργα βρίσκονται στο επίκεντρο.

Η δραματική και απαράδεκτη κατάσταση που επικρατεί στις πολεοδομικές υπηρεσίες, αποτελεί μέρος του συμπλέγματος των προβλημάτων που επικρατούν σε όλη την αλυσίδα παραγωγής των ιδιωτικών έργων.

Δεν αρκεί όμως η εξυγίανση των πολεοδομικών γραφείων για να λυθεί το πρόβλημα. Εφόσον το υπόλοιπο σύμπλεγμα παραγωγής παραμένει ως έχει, η όλη επιχείρηση θα είναι σίγουρα αναποτελεσματική και αποτυχημένη. Κατά συνέπεια η ποιοτική ανασυγκρότηση αντιμετωπίζεται με τη συνολική μεταρρύθμιση που επανατοποθετεί και επαναπροσδιορίζει ρόλους, μέσα και προϋποθέσεις.

Η πληρότητα και η ποιότητα των μελετών αποτελούν καθοριστικό παράγοντα για τη γρήγορη και σωστή ολοκλήρωση ενός έργου. Ερευνώντας σοβαρά την πορεία των κατασκευών, θα διαπιστώσουμε ότι πολλές κακοδαιμονίες και προβλήματα ξεκινούν από ελλείψεις ή πλημμελώς και ασαφώς υλοποιημένες μελέτες που επιτρέπουν αυθαίρετες ερμηνείες των κατασκευαστών.

Η πολυνομία, τα εκατοντάδες προεδρικά διατάγματα και υπουργικές αποφάσεις, οι άπειρες ερμηνευτικές εγκύκλιοι, έχουν δημιουργήσει ένα ατελείωτο φαύλο κύκλο, που επιτρέπει τις παρερμηνείες και οδηγεί σε νομιμοφανείς παρανομίες, που εντείνουν τη διαπλοκή και την απίστευτη ταλαιπωρία μελετητών και πολιτών.

Η συζήτηση για την αλλαγή του τρόπου έκδοσης οικοδομικών αδειών, από την πλευρά της πολιτείας είναι «δημοσιογραφικού χαρακτήρα» και ο Σύλλογος μας δεν έχει κληθεί και προφανώς δεν συμμετέχει σε καμιά συζήτηση. Ως κλάδος όμως πρέπει να προτάξουμε προτεραιότητες και να επιβεβαιώσουμε ένα πλαίσιο θέσεων για κάθε εξέλιξη. Ο ΣΑΔΑΣ- Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων:

Προς Σχολή Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π.	
Θέμα: Συνεργασία ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ και Σχολής Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π.	
Αγαπτοί συνάδελφοι,	
Το Δ.Σ. του Συλλόγου με αφορμή την συνέντευξη τύπου (5/10) για τα θέματα αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και όχι μόνο, εκτιμά πως η αρχιτεκτονική κοινότητα πρέπει να συντονίσει τις ενέργειες/ δράσεις με σκοπό την ανατροπή της δυσμενούς κατάστασης για τους αρχιτέκτονες στα θεσμικά – επαγγελματικά θέματα, για την αναζωογόνηση της αρχιτεκτονικής με σημαντικές και κοινές πρωτοβουλίες.	
Το Δ.Σ. με το παραπάνω σχετικό αλλά και την κοινή σύσκεψη στην Πάτρα (17/02/2001) με όλους τους Προέδρους των Τμημάτων επιδιώκει σταθερά την συμπόρευση με τις άλλες ενώσεις αρχιτεκτόνων και την πανεπιστημιακή κοινότητα για θέματα κοινού ενδιαφέροντος.	
Σημειώνουμε πως τα θέματα της Συνέντευξης Τύπου και κατ’ επέκταση η άσκηση πολιτικών, η διατύπωση προτάσεων και θέσεων συνιστούν ένα από τα βασικά αντικείμενα στις δράσεις του ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνιας Ένωσης Αρχιτεκτόνων.	
Επομένως ο συντονισμός και οι κοινές δράσεις δίδουν καλύτερο αποτέλεσμα, συνιστούν βασική επιλογή του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ και προτείνουμε την πραγματοποίηση συνάντησης για ανταλλαγή απόψεων και καθορισμό προτεραιοτήτων για αντιμετώπιση και δράση.	
Προς τον Επιστημονική Επιτροπή του ΤΕΕ και τη Σχολή Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π.	
Θέμα: Επείγουσα γνωμοδότηση για θέματα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών	
Αγαπτοί συνάδελφοι,	
Το Δ.Σ. του ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνιας Ένωσης Αρχιτεκτόνων σας κοινοποιεί έγγραφο του Προέδρου του ΤΕΕ, που γνωμοδοτεί για τα δικαιώματα των αρχιτεκτόνων επί τη βάσει γνωμοδότησης της Ε.Ε. των ΑΤΜ, την οποία έλαβε σοβαρά υπόψη του (χωρίς άλλες γνώμες).	
Το θέμα δεν σχετίζεται μόνο με «προστριβές» περί επαγγελματικών δικαιωμάτων αλλά και με δίωξη συναδέλφου ΑΜ στο δικαστήριο με απρόβλεπτες συνέπειες.	
Βεβαίως όλοι γνωρίζουν πως πλήθος τεχνικών επαγγελματών ασκούν δραστηριότητες στον τομέα της αρχιτεκτονικής χωρίς να πληρούν τις ελάχιστες απαιτήσεις σπουδών αρχιτεκτονικής. Γνωρίζουν επίσης πως με την πρόταση οδηγίας του ΕΚ τροποποιούνται οι 89/48/ΕΟΚ – 92/50/ΕΟΚ και η 85/384/ΕΟΚ, που σε συνδυασμό με την εθνική νομοθεσία, θα ανατρέψουν το καθεστώς των επαγγελματικών ισοτιμιών.	
Η σπουδή του Προέδρου του ΤΕΕ να γνωμοδοτήσει για τοπογραφικά διαγράμματα, ανοίγει τους ασκούς του αιάλου για τα δικαιώματα μηχανικών γετούς κύκλου, που είναι γραμμένοι στο ΤΕΕ και έχουν άδεια άσκησης επαγγέλματος.	
Για ενημέρωσή σας, σας επισυνάπτουμε και την άποψη του ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνιας Ένωσης Αρχιτεκτόνων για την άσκηση της αρχιτεκτονικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα.	

Προς το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών	
το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Πολυτεχνική Σχολή – Τμήμα Αρχιτεκτόνων	
το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών	
την Πολυτεχνική Σχολή Πανεπιστημίου Πατρών Τμήμα Αρχιτεκτόνων	
το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών	
Θέμα: Κατάλογος Σχολών Αρχιτεκτονικής των χωρών της Μεσογείου	
Συνάδελφοι,	
Θα θέλαμε να σας γνωρίσουμε, ότι από την Ένωση των Αρχιτεκτόνων της Μεσογείου (UMAR) τον Απρίλιο 2001 εκδόθηκε ο Κατάλογος των Αρχιτεκτονικών Σχολών των χωρών της Μεσογείου, προϊόν εργασίας δύο (2) ετών.	
Προκειμένου να προετοιμαστεί ο νέος Κατάλογος των Αρχιτεκτονικών Σχολών, με περισσότερα στοιχεία σχετικά με την κάθε Σχολή, σας επισυνάπτουμε α) επιστολή της Ένωσης (UMAR) και β) τον πίνακα με τα στοιχεία που ζητούνται από την ομάδα εργασίας.	
Παρακαλούμε για την συμπλήρωση των στοιχείων που ζητούνται και την αποστολή τους στο Σύλλογό μας, Κλάδου & Βρυσακίου 15, 10555 Αθήνα, έως τις 11 Οκτωβρίου 2004.	
Βραβεία Mies van der Rohe 2005 για την Ευρωπαϊκή Αρχιτεκτονική	
Μετά από πρόσκληση του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, στον παραπάνω Διαγωνισμό συμμετείχαν συνάδελφοι ή ομάδες συναδέλφων και συνολικά υποβλήθηκαν 14 έργα.	
Η Επιτροπή Κρίσης, αποτελούμενη από τους συναδέλφους Σ. Γλυνό, Β. Καλλονιάτη, Α. Κουβελά και Ν. Σαπέρα, επέλεξε για την ελληνική συμμετοχή στη διαδικασία απονομής του Βραβείου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Σύγχρονη Αρχιτεκτονική – Βραβείων Mies Van der Rohe 2005 τα παρακάτω πέντε έργα:	
<i>ΔΟΜΟΡΙΝΘΟΣ – Α. Μπόμπου – Αραχωβίτου, Γ. Αραχωβίτης & Συνεργάτες</i> Επανασχεδιασμός Βιομηχανικού συγκροτήματος για τη δημιουργία γραφείων Συνεδριακού Κέντρου και αιθουσών πολλαπλής χρήσης. Κεντρικά Γραφεία Οργανωτικής Επιτροπής των Ολυμπιακών Αγώνων «ΑΘΗΝΑ 2004»	
<i>Κατερίνα Τσιγαρίδα</i> Κατοικία στην Άνδρο	
<i>Μελετητική – Γραφείο Μελετών Α. Ν. Τομπάζη</i> Κτίριο Γραφείων και Καταστημάτων στη Λεωφ. Συγγρού στην Αθήνα	
<i>Νίκος Καλογίρου</i> Μικρή Κατοικία την Ποτίδαια Χαλκιδικής	
<i>Α66, Δημήτρης Αντωνακάκης, Σουζάννα Αντωνακάκη</i> Ανάπλαση Σταθμού ΗΣΑΠ Καλλιθέας	

«Παραδείγματα»

Δελτίο τύπου για την ελληνική συμμετοχή στην 9η Διεθνή Έκθεση Αρχιτεκτονικής, οργάνωση: ΥΠ.ΠΟ. με τη συνεργασία του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ

Η Ελλάδα συμμετείχε στην 9η Διεθνή Έκθεση Αρχιτεκτονικής-Μπιενάλε Βενετίας με μία σειρά εργαστηρίων και τη σύνοψή τους υπό μορφή έκθεσης και καταλόγου με τον γενικό τίτλο *Παραδείγματα*. Η έκθεση παρουσιάζει τα αποτελέσματα μίας σειράς συλλογικών διεπιστημονικών εργαστηρίων που διοργανώθηκαν κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού του 2004, από την ομάδα επιμελητών, η οποία αποτελείται από τους αρχιτέκτονες Αριστείδη Αντονά, Χαρίκλεια Χάρη, Φίλιππο Ωραιόπουλο και τον εικαστικό καλλιτέχνη Ζάφο Ξαγοράρη.

Η ελληνική συμμετοχή στην 9η Μπιενάλε Αρχιτεκτονικής της Βενετίας είχε ένα ουσιαστικό συνεκτικό στοιχείο που τη διαφοροποιεί και την καθορίζει. Δεν επικεντρώθηκε στην αξιολόγηση και την παρουσίαση μεμονωμένων έργων ή μελετών αλλά στη διαδικασία παραγωγής ενός συλλογικού «έργου εν εξελίξει» το οποίο απαρτίζεται από επιμέρους μελέτες, προτάσεις, θεωρητικές αναζητήσεις και προσωποποιημένους λόγους (discourses).

Ένας τέτοιος κύκλος προτάσεων συμπληρώθηκε από μια σειρά εισηγήσεων και ομιλιών στα σημεία συνάντησης, που έθεσαν σε δοκιμασία

τον ορίζοντα υποδοχής και διεύρυναν το θεματικό πλαίσιο, πολλαπλασιάζοντας τα ερεθίσματα, τις προοπτικές αλλά και τα δεδομένα του διαλόγου. Στη διαδικασία αυτή συνεργάστηκαν η Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων (ΣΑΔΑΣ), το Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης Λάρισας, το Κέντρο Αρχιτεκτονικής της Μεσογείου (ΚΑΜ) και το Επιστημονικό Τεχνικό Επιμελητήριο Κύπρου.

Πιο συγκεκριμένα τα *Παραδείγματα* παρουσίασαν τα αποτελέσματα τεσσάρων εργαστηρίων που έγιναν τον Ιούλιο και Αύγουστο του 2004 στην Αθήνα (Παλιό Δημαρχείο Δήμου Κερατέας), Λάρισα (Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης Λάρισας), Χανιά (Κέντρο Αρχιτεκτονικής Μεσογείου) και Λευκωσία (Επιστημονικό Τεχνικό Επιμελητήριο Κύπρου), σε συνδυασμό με μία σειρά επισκέψεων και συναντήσεων σε επιλεγμένους τόπους της Αττικής, της Θεσσαλίας, των Χανίων και της Κύπρου, αντίστοιχα, όπως ο εγκαταλελειμμένος οικισμός Μεγδοβίτικα στα Ορφανά Καρδίτσας και το τζαμί των Τρικών στη Θεσσαλία, τα παρατηρητήρια της Δερύνειας και το εγκαταλελειμμένο αεροδρόμιο της Λευκωσίας στην Κύπρο ή το νησί του Πατρόκλου και η Αγία Φωτεινή Ιλίου. Πρόκειται για μια πολυδιάστατη και πολυπρό-

κάτω: Άποψη του ελληνικού περιπτέρου στην 9η Διεθνή Έκθεση Αρχιτεκτονικής-Μπιενάλε Βενετίας 2004

πάνω: Η παρουσίαση του project Egnatia, A Path of Displaced Memories της ομάδας Osservatorionomade-Stalker μέση: Το εργαστήριο στο Κέντρο Αρχιτεκτονικής Μεσογείου στα Χανιά

ερευνητικού χαρακτήρα που σκοπό είχαν να ενεργοποιήσουν το ελληνικό περίπτερο και να καλλιεργήσουν τη συνεργασία με τις πολιτιστικές δραστηριότητες της πόλης και την αρχιτεκτονική Σχολή του Πανεπιστημίου της Βενετίας. Ο σχεδιασμός της εκθεσιακού χώρου είχε σαν αφετηρία ακριβώς αυτή τη δυνατότητα ενεργοποίησης και μετασχηματισμού του χώρου.

Πιο αναλυτικά:

Στις 30 Σεπτεμβρίου παρουσιάστηκε το project *Egnatia, A Path of Displaced Memories* της ομάδας Stalker Osservatorio Nomade, όπου και έγινε έναρξη του workshop CITYing, που διοργάνωσε ο Δήμος της Βενετίας (επιμέλεια).

Στις 12 Οκτωβρίου πραγματοποιήθηκε διεξοδική παρουσίαση του concept και του τρόπου υλοποίησης της ελληνικής συμμετοχής και συζήτηση με συντονιστή τον καθηγητή της Σχολής του Τέχας και μέλος της ομάδας Stalker, Peter Lang. Στις 4 Νοεμβρίου σε συνεργασία με την Αρχιτεκτονική Σχολή της Βενετίας, και με τη συμμετοχή Ελλήνων φοιτητών, θα πραγματοποιηθεί παρουσίαση και συζήτηση σχετικά με το workshop των Χανίων.

Από τις 4-7 Νοεμβρίου επίσης θα πραγματοποιηθούν στο ελληνικό περίπτερο και άλλες διαλέξεις-παρουσιάσεις σχετικές με το αντικείμενο της συμμετοχής μας από τους Agnes Kohlmeyer, Claudia Zanfi, Gianmaria Conti και Riccardo Caldura.

Στα Παραδείγματα συμμετείχαν με έργα, κείμενα, ομιλίες, μελέτες και παρεμβάσεις οι: Αντουανέτα Αγγελίδου, Αθηνά Αθανασίου, Asli Aker, Μάντη Αλμπάνη, Αριστείδης Αντονάς, Αστικό Κενό, Selen Avkan, Ρέα Βαλντέν, Shumon Basar, Michele Brunello, Keivan Chavoshbaran, Ματίνα Γεωργοπούλου, Φοίβη Γιαννίση, Gianmaria Conti, Δημήτρης Γούσιος, Αλέξης Δάλλας, Γεωργία Δεσύλλα, Σίμος Δρουσιώτης, Δημήτρης Ευθυμίου, Claudia Zanfi, Ιωάννα Θεοχαροπούλου, Βασιλική Ιωακείμ, Γιώτα Ιωαννίδου, Νίκος Καζέρος, Νίκος Κομνηνός, Ζήσης Κοτιώνης, Τίνα Κότση, Τάκης Κουμπής, Πάνος Κούρος, Peter Lang, Armin Linke, Μαρία Λοϊζίδου, Πέτρος Μαρτινίδης, Θανάσης Μουτσόπουλος, Multiplicity, Ζάφος Ξαγοράρης, Γιώργος Ξηροπαίδης, Ozge Osbekoglu, Gul Oztek, Γιάννης Παπαδάκης, Μαρία Παπαδημητρίου, Νίκος Παπαδόπουλος, Δημήτρης Παπαλεξόπουλος, Χρήστος Παπούλιας, Νίνα Παππά, Αγνή Πετρίδου, Ελένη Πετροπούλου, Δημήτρης Πολυχρονόπουλος, Caroline Raspe, Lorenzo Romito, Αγγελική Σβορώνου, Richard Scoffier, Αθηνά Σταυρίδου, Κωστής Σταφυλάκης, Σωκράτης Στρατής, Άντρη Σωφρονίου, Fatma Terlik, Γιώργος Τζιρτζιλάκης, Ελένη Τζιρτζιλάκη, Osman Yilmaz, Μαρίνα Φωκίδη, Κώστας Χατζηκυριάκου, Γιώργος Χατζημικαήλης, Μαρία-Ανδρομάχη Χατζηνικολάου, Χαρίκλεια Χάρη, Esteban Vivaldi Vera, Constantina Verzi, Φίλιππος Ωραιόπουλος.

Ο κατάλογος Παραδείγματα πωλείται από τα γραφεία του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ στην τιμή των 25 €

σων συμμετοχή, η οποία δεν περιορίστηκε στα γνωστά πλαστά διλήμματα της «ελληνικότητας», αλλά για πρώτη φορά συμπεριέλαβε αρχιτέκτονες, καλλιτέχνες και επιμελητές εκθέσεων από διάφορα σημεία του γεωγραφικού μας ορίζοντα. Εξήντα οκτώ ερευνητές, αρχιτέκτονες, καλλιτέχνες, πολεοδόμοι, κοινωνικοί ανθρωπολόγοι, φιλόσοφοι, σκηνοθέτες παρουσίασαν τις μελέτες και τις προτάσεις τους και συμμετείχαν στις συζητήσεις που αφορούσαν κάθε φορά θέματα με αφορμή την ειδική προβληματική κάθε τόπου. Περιφέρεια και Δίκτυα στη Θεσσαλία, Καταστάσεις Εξαιρέσεων στην Κύπρο, Μετασχηματισμοί του τοπίου και η έννοια του Άμορφου στην Αθήνα, η Διερεύνηση του ορίου και της διεισθημονικότητας στα Χανιά. Στο εργαστήριο των Χανίων συμμετείχαν 40 φοιτητές από όλες τις Σχολές Αρχιτεκτονικής που λειτουργούν στην Ελλάδα, τη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας και την Αρχιτεκτονική Σχολή Βενετίας (UIAV)

Παράλληλα και κατά τη διάρκεια της έκθεσης, στο χώρο του ελληνικού περιπτέρου στη Βενετία πραγματοποιήθηκαν μία σειρά εκδηλώσεων

Οι μεταμορφώσεις της αρχιτεκτονικής

Χαρίκλεια Χάρη, αρχιτέκτων

Παρατηρώντας την έκταση και την πυκνότητα των εκθεμάτων της 9ης Μπιενάλε Αρχιτεκτονικής στη Βενετία, χρειάζεται πρώτα απ' όλα να αναρωτηθούμε για το «τι» και «πώς» εκτίθεται. Τόσο το ιταλικό περίπτερο στα Giardini όσο και ο μεγάλος εκθεσιακός χώρος των Corderie dell' Arsenal, είναι οργανωμένα σαν δύο παράλληλες πορείες με σκοπό να προσδώσουν υπόσταση στην οδηγτική κεντρική ιδέα της έκθεσης: η αρχιτεκτονική τα τελευταία χρόνια υπέστη μια άνευ προηγουμένου «μεταμόρφωση», ριζική και αναπότρεπτη.

Το ζήτημα αυτό διαπραγματεύονται όχι μόνο οι κεντρικές εκθέσεις του ελβετο-αμερικανού διευθυντή της έκθεσης, Kurt Forster, όσο και τα περισσότερα από τα εθνικά περίπτερα. Ο κεντρικός χώρος της εισόδου είναι αφιερωμένος σε ορισμένες μεγάλων διαστάσεων εγκαταστάσεις, που επιχειρούν να αναπαραστήσουν τις μεταμορφώσεις και τους μετασχηματισμούς που χαρακτηρίσαν την αρχιτεκτονική τα τελευταία είκοσι χρόνια.

Ο Armin Linke, ένας εξαιρετικά ευαίσθητος και διεισδυτικός φωτογράφος, εκθέτει πανοραμικά φιλμ τόπων και καταστάσεων που εκ πρώτης όψεως μοιάζει να μη διαθέτουν κάτι αρχιτεκτονικό. Ο ιταλός αρχιτέκτονας, Massimo Scolari, γνωστός από τη συμμετοχή του στην ιστορικοποιημένη πια τάση της «tendenza», εκθέτει μια από τις παλιές και σταθερές εμμονές του, την κατάρρευση του Πύργου της Βαβέλ. Ο πολυσυζητημένος αμερικανός αρχιτέκτονας Peter Eisenman, ερμηνεύει κατά γράμμα το θέμα της «μεταμόρφωσης», συνοψίζοντας σε διάφορα επίπεδα αυτές που θεωρεί κορυφαίες «πτυχώσεις» στην ιστορία της αρχιτεκτονικής: το Palazzo Chiericati, τον Piranesi, τον Palladio και το έργο του.

Από την τριπλή αυτή εισαγωγή ξεχωρίζει σίγουρα η συμβολή του Armin Linke με τη σύγχρονη και «ανοιχτή» γλώσσα που στρέφει το βλέμμα μας στη ζωή, ως προαπαιτούμενο της αρχιτεκτονικής. Οι παρεμβάσεις του Scolari και του Eisenman φαντάζουν μάλλον πιο διδακτικές και φορμαλιστικές. Ο φορμαλισμός ωστόσο κατέχει τη μερίδα του λέοντος στις αρχιτεκτονικές επιλογές του διευθυντή της έκθεσης, Kurt Forster.

Στη συνέχεια της έκθεσης συναντάμε τις «Ειδήσεις από το εσωτερικό» που επιμελήθηκε ο Mirko Zardini. Ο ιταλός επιμελητής και κριτικός της αρχιτεκτονικής, επέλεξε να παρουσιάσει από τη σημερινή ιταλική αρχιτεκτονική μια σεκάνς λύσεων, κινηματογραφικών εικόνων και μελετών που αφορούν τους μετασχηματισμούς των εσωτερικών χώρων. Καμία τάση δεν προβά-

λει κυρίαρχη και αναγνωρίσιμη αλλά περισσότερο η διάθεση των αρχιτεκτόνων να ξεκινήσουν από τα «μέσα», εφόσον «έξω», στις πόλεις, οι δυνατότητες αξιόλογων παρεμβάσεων μοιάζει να περιορίζονται. Η συνέχεια ανήκει στις «Αίθουσες συναυλιών» οι οποίες για τον Forster αντιπροσωπεύουν με ιδεώδη τρόπο τις νέες αρχιτεκτονικές τάσεις: οι

γιγάντιες γλυπτές φόρμες και οι καμπύλες ή «πτυχωτές» γεωμετρίες κυριαρχούν. Η ευρηματικότητα αναδεικνύεται κύρια προτίμηση όλων. Ένας μεγάλος αριθμός μακετών και σχεδίων, που αντλούν από τα νέα προγράμματα των υπολογιστών, δίνουν το στίγμα αυτής της νέας μορφολογικής τάσης. Στην ίδια γραμμή της νέας «τοπολογίας» και των «πτυχώσεων» συνεχίζει η υπόλοιπη έκθεση στις Corderie dell'Arsenale, όπου ξεχωρίζουν έργα των Greg Lynn, Steven Holl, Toyo Ito, Diller-Scofidio, F.O.A., N.L. Architects, MVRDV, Shigeru Ban, David Chipperfield, Jean Nouvel, Zaha Hadid, Miralles-Tagliabue, Acconci Studio κ.ά. Η πιο χτυπητή απουσία της έκθεσης είναι σίγουρα εκείνη του Rem Koolhaas. Αν στη Μπιενάλε του 2000 ο Massimiliano Fuksas εστίασε στους εκτεταμένους και βίαιους μετασχηματισμούς των μεγαλουπόλεων, ο Kurt Forster μας προτείνει να στρέψουμε το βλέμμα μας στη μορφή των κτιρίων, στις επιφάνειές τους και κυρίως στις γεωμετρίες που τις δημιουργούν. Πρόκειται για γεωμετρίες αντι-τεκτονικές που πολλαπλασιάζουν οι υπολογιστές και αντικαθιστούν την εν σειρά μηχανική παραγωγή των αντικειμένων με μια παραγωγή ακολουθιών και αριθμών, οι οποίες μπορούν να δημιουργήσουν διαφοροποιημένες ακολουθίες μορφών και αντικειμένων. Αυτό είναι το κυρίαρχο χαρακτηριστικό των μετα-βιομηχανικών μεταμορφώσεων της αρχιτεκτονικής. Οι διαφοροποιήσεις ωστόσο πληθαίνουν παρατηρώντας τα διάφορα εθνικά περίπτερα. Στο αμερικανικό και στο βρετανικό η «μορφή» αναλαμβάνει το ρόλο του αρχιτεκτονικού «περιεχομένου». Το ολλανδικό, το γερμανικό, το γαλλικό και μερικά άλλα εστιάζουν με διαφορετικούς τρόπους στο θέμα της πόλης και προπάντων στη διάλυση των παραδοσιακών αντιλήψεων που είχαμε για την πόλη. Σε διάλογο με αυτούς τους προβληματισμούς βρέθηκε και το ελληνικό περίπτερο, το οποίο συγχρόνως συνδέθηκε με μια άλλη κατηγορία περιπτέρων που επεξεργάστηκαν το θέμα τους μέσα από συλλογικά workshops, όπως το ρωσικό. Διαφορετικοί απ' όλους ακόμα μια φορά παρέμειναν οι Ιάπωνες, οι οποίοι ανέπτυξαν το εντυπωσιακό θέμα του τρόπου ζωής «otaku», που έλκει την καταγωγή του από τα διάσημα ιαπωνικά καρτούν και χαρακτηρίζει τη σύγχρονη μητροπολιτική ζωή. Κλείνοντας αναφέρω τα σημαντικότερα βραβεία: Χρυσός Λέων, για την πολυετή συμβολή του στην αρχιτεκτονική, στον Peter Eisenman-βραβείο αρχιτεκτονικής στην πραγματικά σημαντική και ιδιαίτερη γιαπωνέζα Kazuo Sejima-βραβείο περιπτέρου στο Βέλγιο, με μια «πολιτικά ορθή» έκθεση για την Kinshasa και το σύγχρονο αστικό τοπίο της Αφρικής.

πάνω: Kinshasa, the Imaginary City, Marie-Françoise Plissart, Untitled, 2000
κάτω: Toyo Ito and Associates, TOD'S Omotesando Building, Tokio, Japan, 2004

Για το ζήτημα της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς

Συνέντευξη τύπου της Σχολής Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ

Στις 5 Οκτωβρίου 2004 δόθηκε στην αίθουσα συνεδριάσεων της Σχολής, Συνέντευξη Τύπου από τη Σχολή Αρχιτεκτόνων. Στη συνέντευξη παρευρέθηκαν πολλοί δημοσιογράφοι οι οποίοι και κάλυψαν εκτενώς τις επόμενες μέρες το θέμα, και πολλοί εκπρόσωποι φορέων. Κεντρικοί ομιλητές ήταν ο Πρόεδρος της Σχολής καθηγητής κ. Γεώργιος Γεράκης, ο καθηγητής Γ. Σαρηνιάννης εκ μέρους της τριμελούς επιτροπής της Σχολής (καθηγητές Γ. Σαρηνιάννης, Α. Ρόκας και Τ. Παπαϊωάννου), ο επίτιμος αντιπρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας κ. Μιχαήλ Δεκλερής ως εκπρόσωπος του Επιμελητηρίου Περιβάλλοντος και Βιωσίμου Αναπτύξεως και ο δικηγόρος Βασίλης Δωροβίνης ως εκπρόσωπος της Ελληνικής Εταιρείας για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Στη συνέχεια εξέθεσαν τις θέσεις των φορέων τους ο Πρόεδρος του ICOMOS κ. Ν. Αγραντώνης, του ΤΕΕ κ. Τ. Μοροπούλου, και επίσης πολλοί καθηγητές της Σχολής.

Οι θέσεις της Σχολής, όπως αναλύθηκαν από τον Πρόεδρό της συνοψίζονται στα ακόλουθα σημεία: Η Σχολή Αρχιτεκτόνων του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου, αισθάνεται χρέος της να προστατεύσει την αρχιτεκτονική μας κληρονομιά, και στα πλαίσια αυτά ζητά να εφαρμοστεί ο Νόμος σύμφωνα με το πνεύμα και το γράμμα του, και σύμφωνα και με τις διεθνείς συμφωνίες που έχει προσυπογράψει το Ελληνικό Κράτος, οι οποίες αποτελούν Νόμους του όπως η Συνθήκη της Γρανάδας, και όχι να φαλκιδεύεται από την Υπηρεσία Παραδοσιακών Οικισμών του ΥΠΕΧΩΔΕ, και δυστυχώς τελευταία και από το ΚΣΝΜ του ΥΠΠΟ.

Παράλληλα ζητά την απογραφή των αξιόλογων κτιρίων, κατ' αρχήν της Αθήνας αλλά και των άλλων πόλεων, ώστε να δημιουργηθεί ένα Εθνικό Αρχείο το οποίο θα αποτελέσει τον προθάλαμο της προστασίας τους. Στο θέμα αυτό η Σχολή είναι πρόθυμη να συνεργαστεί με το ΥΠΠΟ και να βοηθήσει τις αρμόδιες υπηρεσίες του. Μέχρι την οριστική τους κήρυξη ή μη ως διατηρητέων, δεν θα μπορεί να εκδοθεί άδεια κατεδάφισης ή προσθήκης πριν αποφανθεί το ΥΠΠΟ.

Ζητά ακόμη τη σωστή στελέχωση των αρμόδιων υπηρεσιών του ΥΠΠΟ και κυρίως των Τοπικών και των Κεντρικών Συμβουλίων από ανεξάρτητους ειδικούς επιστήμονες, πανεπιστημιακούς και άλλους συλλογικούς καταξιωμένους

φορείς, όπως για παράδειγμα το Αρχείο Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής του Μουσείου Μπενάκη, η Ελληνική Εταιρεία Προστασίας Περιβάλλοντος και Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, η Εταιρεία Ιστορίας της Πόλης και της Πολεοδομίας, κ.ά. που δεν θα υποκύπτουν στις πιέσεις της εκάστοτε πολιτικής ηγεσίας, και τα πρόσωπα αυτά θα πρέπει να υποδεικνύονται από τους φορείς τους.

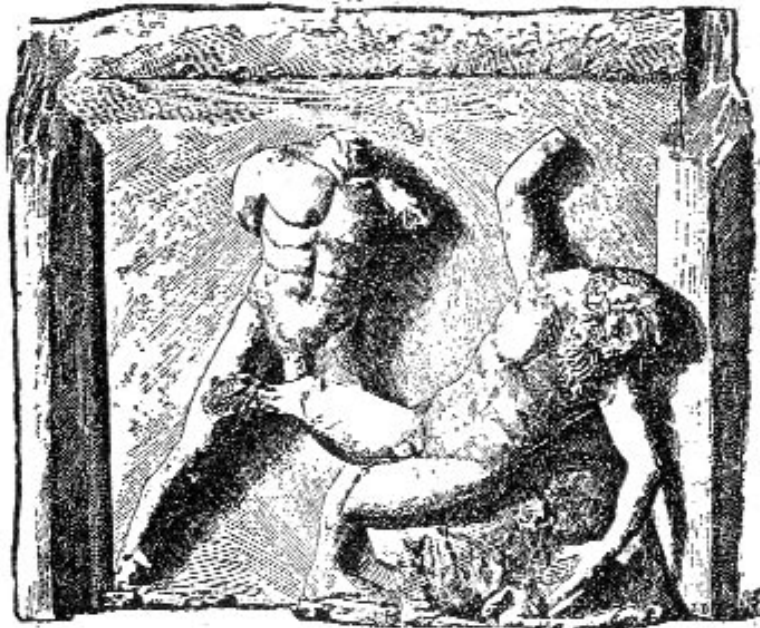
Τέλος, ως προς το ΥΠΕΧΩΔΕ, θα πρέπει να τροποποιηθεί η σχετική νομοθεσία του, αφ' ενός με περιορισμό των αρμοδιοτήτων του ΥΠΕΧΩΔΕ στο αντικείμενο της προστασίας αλλά και κυρίως με σαφή καθορισμό των διατάξεων σε κατεύθυνση πραγματικής προστασίας και όχι εμπορικής κερδοσκοπίας, και συγκεκριμένα για το εν θέματι άρθρο 4 του ΓΟΚ 2000 (Νόμος 2831/2000) θα πρέπει να καθοριστεί επακριβώς και σαφώς η βούληση του Νομοθέτη χωρίς να επιτρέπει παρερμηνείες όπως σήμερα συμβαίνει. Σχετικά τέλος με τα Διατάγματα Προστασίας για οικισμούς και αστικά ή άλλα σύνολα, θα πρέπει αυτά να εκδίδονται σαφώς και με ισχυρά δεσμευτικές προδιαγραφές, αλλά και με συγκεκριμένες προδιαγραφές για κάθε οικισμό ανάλογα με την ιστορική και μορφολογική ιδιαιτερότητά του και να μην επαφίονται στην αμφισβητούμενη πλέον «επιστημονική» κρίση της κάθε ΕΠΑΕ.

Απαραίτητη πάντως και επείγουσα προϋπόθεση είναι η μείωση των υψών στις ιστορικές και παραδοσιακές πόλεις στους πραγματικά δύο ορόφους και στο ύψος των 8,50 μέτρων, χωρίς πυλωτή. Στη συνέχεια θα πρέπει να ακολουθήσει το συγκεκριμένο Διάταγμα Προστασίας για τον κάθε οικισμό χωριστά.

Η Σχολή Αρχιτεκτόνων συνεχίζει τις προσπάθειές της στον τομέα αυτό, και στη Γενική Συνέλευση της 13.10.04 συγκροτήθηκε επιτροπή με σκοπό να διερευνήσει τρόπους για άμεση (μέσα στο τρέχον έτος) και επείγουσα καταγραφή των αξιόλογων κτιρίων στην Αθήνα, καθώς και καταγραφή των ήδη κηρυγμένων κτιρίων από το ΥΠΠΟ και το ΥΠΕΧΩΔΕ, με σκοπό να έχει η 1η Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων έναν κατά το δυνατόν αξιόπιστο κατάλογο κτιρίων που είναι κατ' αρχήν αξιόλογα. Στα κτίρια αυτά θα είναι δυνατόν να αναβάλλεται από το ΥΠΠΟ η έκδοση οικοδομικών αδειών μέχρι την απόφαση για κήρυξη ή όχι του κτιρίου. Οι προσπάθειες της Σχολής θα συνεχιστούν και σε άλλους τομείς στο άμεσο μέλλον.

Για τα τοπία του μύθου

Ουρανία Οικονόμου, αρχιτέκτων

Οι σκιές του Θησέα και του Σκίρωνα μετακόμισαν αλλού

«...Βγαίνοντας απο τα Μέγαρα προχωρούμε νότια και φθάνουμε σε ένα βουνό που καταλήγει σ’ ένα βραχώδες ακρωτήριο, το οποίο κόβεται απότομα μπροστά στη θάλασσα στο ακρωτήριο Τείχος. Το διασχίζουμε, βαδίζοντας πάνω σε δύσκολη ανηφοριά, σε στενό μονοπάτι χαράγμένο πάνω από γκρεμό στην πλαγιά των Γερανείων, σε ύψος διακοσίων μέτρων πάνω από τη θάλασσα που τη βλέπουμε να λαμποκοπάει μέσα από τα σκίνα και τα πευκάκια. Τα νερά που κατεβαίνουν από το φαράγγι του μεγάλου βουνού οργώνουν το δρόμο κατά το χειμώνα και πάνω από μία φορά χρειάστηκε να ξεπεζέψουμε, για να ευκολύνουμε το πέρασμα των αλόγων μας πάνω στα γλιστερά βράχια ή στους σωρούς από τις πέτρες που κατρακυλούν ως τη θάλασσα σαν χιονοστιβάδες. Αυτό το δύσκολο, αλλά καθόλου επικίνδυνο πέρασμα λέγεται Κακιά Σκάλα και σίγουρα αξίζει το χαρακτηρισμό του. Σ’ αυτό το σημείο καθόταν άλλοτε ο Σκίρων που έπιανε τους ταξιδιώτες και τους έριχνε στο γκρεμό, αφού πρώτα τους λήστευε. Είναι αλήθεια ότι πάει καιρός από τότε που ο Θησέας τον έκανε να πληρώσει με το ίδιο νόμισμα, και ότι δεν κινδυνεύει κανείς από κακό συναπάντημα σ’ αυτό το πέρασμα με την τόσο κακή φήμη...»

Έτσι μας την περιγράφει ο Henri Belle περί το 1870, την περιοχή αυτή, που μέχρι προχτές για τους Νεοέλληνες των τελευταίων δεκαετιών

του εικοστού αιώνα και των τεσσάρων πρώτων του τρέχοντος, ήταν συνώνυμο της τλαιπωρίας κατά τις θερινές και εορταστικές εξόδους και που επιτέλους εν σωτηρίω έτει 2004 μπορούν να περνάνε φουλαριστοί μέσα απ’ τα τούνελ με τις τόσες λωρίδες κυκλοφορίας, να περνάνε με πατημένα τα γκάζια, χωρίς καμιά αίσθηση πλέον του δύσβατου γκρεμού, ούτε θάλασσα φαίνεται, ούτε πευκάκια και σκίνα υπάρχουν στο γρήγορο διάβα τους για να λαμπυρίζει ανάμεσά τους, οι φοβερές σκιές του Σκίρωνα και του λυτρωτή Θησέα μετακόμισαν αλλού. Ούτε κι ο παρατηρητικός συνεπιβάτης, που αντικρίζει από απέναντι είτε στο πήγαινε είτε στο έλα, τ’ ακρωτήρι δεν πρόκειται να αισθανθεί δέος από τον απόκρημνο βράχο –δρόμος πάνω, δρόμος κάτω, σιδηροδρομική γραμμή πιο κάτω– που βάνουσα πληγωμένος και μπανταρισμένος με αντιστηρίξεις και προβόλους, έχει καταντήσει από Κακιά Σκάλα, κανονική σκάλα.

Δεν θα αισθανθεί πια κανένας το δέος που ένοιωθα τη δεκαετία του πενήντα, ως παιδάκι, τότε που υπήρχε ένας και μόνος στενός και στριφτός δρόμος, που η χάραξή του δεν διέφερε και πολύ από το μονοπάτι που μας περιγράφει ο Belle κι όπως με κομμένη την ανάσα από την αγωνία, καθώς πέρναγε το αυτοκίνητο αγκομαχώντας κι από κάτω σου έβλεπες μόνο τη θάλασσα στο βάθος, δεν ήξευρες, αν φοβόσουν περισσότερο την πτώση στο γκρεμό του οχήματος ή τη σκιά του Σκίρωνα, που με βεβαιότητα αναγνώριζες σε κάποια από τις σκιές που ρίχναν τα πεύκα ή το ποδοβολητό του Θησέα που άκουγες με σιγουριά, όταν κύλαγε κανένα πετραδάκι από την άκρη του δρόμου. Κι έτσι μέσα απ’ αυτό το μπέρδεμα παραμυθιού και πραγματικότητας, που σου υπέβαλλε το τοπίο, δεν θ’ αργούσες να δεις και τις σκιές του τρομερού Προκρούστη του Κορυνήτου Περιφήτη ή του Σίνη του Πιτυοκάμπτη στις σκιές των βράχων και των πεύκων κάτω από τον ανελέπτο ήλιο μέρα μεσημέρι.

Πόσο φτωχαίνει ο χώρος, όταν καταστρέφεται, όχι μόνο η ομορφιά ενός άγριου τοπίου αλλά ό,τι άπτεται της μνήμης μύθου;

Τα τοπία και οι τόποι των μύθων, όπως και οι τόποι που σπκνώνουν τα βάρη της ιστορίας, αποτελούν τους ακρογωνιαίους λίθους της πολιτιστικής κληρονομιάς και χρήζουν ανάλογης προστασίας, καθώς η ποίηση που εκπέμπουν, η δυνατότητα που δίνουν να αφουγκραζόμαστε την ιστορία ή τους αρχέγονους μύθους, η ονειροπόληση στην οποία μας προτρέπουν, όπως και οι μυρωδιές των σκίνων, το αεράκι, το θρόισμα των φύλλων, δεν μεταφέρονται ούτε κλείνονται στα μουσεία.

πάνω: Ο Θησέας και ο Σκίρωνας. Ανάγλυφο από τη μετόπη του Θησείου

Σχεδιασμός μητροπολιτικών περιοχών

Δημήτρης Πολυχρονόπουλος, αρχιτέκτων

Τον Ιούλιο του 2004, πραγματοποιήθηκε στην Grenoble της Γαλλίας το ετήσιο Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης Σχολών Πολεοδομικού Σχεδιασμού (AESOP). Το Συνέδριο φιλοξενήθηκε από το Institut d’Urbanisme de Grenoble και το Université Pierre Mendés France (UPMF) Grenoble 2. Το βασικό θέμα του Συνεδρίου ήταν: «Σχεδιασμός Μητροπολιτικών περιοχών και περιβαλλοντικά ζητήματα» (Metropolitan planning and environmental issues). Συμμετείχαν πάνω από τετρακόσιοι ακαδημαϊκοί από ένα ιδιαίτερα ευρύ επιστημονικό πεδίο (αρχιτέκτονες, πολεοδόμοι, χωροτάκτες, κοινωνικοί επιστήμονες, οικονομολόγοι κ.λπ.). Κύριοι εισηγητές ήταν οι: Peter Hall, Gabriel Dupuy, Klaus Kunzmann, Bernardo Secchi και Jean-Paul Blais. Οι βασικές θεματικές ενότητες των εισηγήσεων αφορούσαν όλο το φάσμα των θεμάτων σχεδιασμού, μεταξύ των οποίων κύρια θέση κατείχαν τα

ζητήματα: της δημόσιας συμμετοχής στην αστική διακυβέρνηση, της τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης, το Urban Design και η φυσική μορφή της πόλης, προγράμματα στέγασης και σχεδιασμός οικιστικών ενοτήτων, Ιστορία και θεωρία του σχεδιασμού, και τέλος τα ζητήματα εκπαίδευσης και επαγγελματικής πρακτικής. Στο Συνέδριο που είχε διεθνή χαρακτήρα, συμμετείχαν δέκα έλληνες ομιλητές από πανεπιστήμια της Ελλάδας και του εξωτερικού: Μαρία Ζήφου, Κωνσταντίνος Σερράος, (Σχολή Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ), Βύρων Ιωάννου, Δημήτρης Πολυχρονόπουλος (Τμήμα Αρχιτεκτόνων ΔΠΘ), Άσπα Γοσπονδίνη, Ηλίας Μπεριάτος, Κωνσταντίνος Λαλένης (Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας), Νίκος Καραδημητρίου (University of Reading – UK), Ανδρέας Σαββίδης (Harvard Design School – ΗΠΑ), Αναστασία Λουκαΐτου Σιδέρη (UCLA – ΗΠΑ).

αφιέρωμα

Αγ. Νικόλαος, Μπλιές Πηλίου

Αρχιτεκτονική κληρονομιά

Επιμέλεια: Ειρήνη Κουφέλη, Διονύσης Κανάς

Η αρχιτεκτονική κληρονομιά ως πανανθρώπινη αξία

του **Γεωργίου Π. Λάββα**, ακαδημαϊκού, ομότ. καθηγητή Πανεπιστημίου Αθηνών

Στην Αθήνα μια στατιστική του 1990 έχει δείξει ότι το αρχιτεκτονικό της δυναμικό –του Παρελθόντος και του Παρόντος– βρίσκεται σε εκρηκτική ανισορροπία: μόνο το 12% των κτισμάτων του Δήμου Αθηναίων (δηλαδή του μικρού ιστορικού πυρήνα της σημερινής μεγαλούπολης με τα ρευστά όρια), χρονολογείται πριν από το 1945. Αναλογικά το ίδιο ισχύει για ολόκληρη τη χώρα και ακόμα γενικότερα για το σύνολο των ανεπτυγμένων λεγόμενων ή βιομηχανικών χωρών.

Αν μεταφέρουμε αυτή τη σχέση στον καθολικό νόμο της ισορροπίας, που διατηρεί ένα σύστημα σε λειτουργία,

όπως μας διδάσκει η Φυσική (νόμοι της ενέργειας, της ορμής με τη συμμετρία των αντιθέτων δυνάμεών τους), τότε γίνεται ίσως σαφέστερη η σημερινή νευρική προσπάθεια της κοινωνίας να προστατεύσει το συμμετρικό κομμάτι της ζωής του ανθρώπου – το Παρελθόν μαζί με την πολιτιστική του μνήμη– καθώς το Παρόν πορευόμενο προς το Μέλλον γιγαντώνεται ταχύτατα απομειώνοντας το πρώτο σε βαθμό επικίνδυνο.

Τεκμήρια αυτού του φαινομένου είναι οι δεκάδες των Διεθνών Διακηρύξεων, των Χαρτών, των Συμβάσεων (του ΟΗΕ, της UNESCO, ICOMOS, ICCROM, κ.ά.) και η δημι-

δίπλα: Άγιον Όρος, Μονή Σιμωνόπετρας. Κίνδυνος από πυρκαϊά στη δεκαετία του '90

κάτω: Αρχοντικό της Βέρροιας. Ο κίνδυνος από την εγκατάλειψη

ουργία νέων φορέων προστασίας και διάσωσης κατά τόπους των πολιτιστικών αγαθών (π.χ. οι Εφορείες Προϊστορικών Κλασικών, Βυζαντινών και Νεωτέρων μνημείων στο ελληνικό ΥΠΠΟ), που συνεχώς αυξάνονται, ιδιαίτερα σε χώρες, όπου η τεχνολογική πρόοδος και η οικοδομική τεχνολογία παράγει έργο με πρωτόγνωρες ταχύτητες, καταστρέφοντας την αρχιτεκτονική ιδιαίτερα μνήμη, εν ριπή οφθαλμού.

Ζούμε επομένως στις μέρες μας τις αρνητικές αξίες, που η επιστήμη και η τεχνολογία δημιουργούν για την ομαλή ζωή του ανθρώπου. Βέβαια παράλληλα η ίδια ποιητική δύναμη, η επιστήμη δηλαδή και η τεχνολογία, δημιουργεί ταυτόχρονα και αξίες θετικές και παρηγορητικές. Μόνο που και οι δύο έχουν επίπτωση έντονη και καταλυτική για το μέλλον της ανθρώπινης κοινωνίας, εξ αιτίας ακριβώς του νέου πρωτοφανέρωτου ρυθμού ανάπτυξης και αλλαγής.

Σε μια παρόμοια χρονική στιγμή και συγκυρία, γίνονται επίκαιρες και αναζητούνται ως σωτήρια μεγέθη οι λεγόμενες πανανθρώπινες αξίες, όπως εκείνες της προσωπικής, πολιτικής και θρησκευτικής ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ισότητας, της απόλαυσης των προσωπικών δικαιωμάτων κ.ο.κ. Είναι ακριβώς ο κίνδυνος του «μεγάλου αδελφού», που με τα όπλα της επιστήμης και της τεχνολογίας,

γίνεται ακατανίκητος και αδυσώπητος για τη μοίρα του αδύναμου και απλού πολίτη. Κοντά σ' αυτές τις προαιώνιες και αδιάκοπες ανθρώπινες προσπάθειες για ισορροπία στη διεκδίκηση οικονομικών, πολιτικών, ηθικών, θρησκευτικών και προσωπικών δικαιωμάτων, στην εποχή μας πρωτοεμφανίζεται και η νέα πανανθρώπινη αξία προστασίας της πολιτιστικής μνήμης.

Η νέα αυτή αξία, που αφορά σε όλα τα μέλη της πανανθρώπινης κοινότητας, στοχεύει και διεκδικεί ακριβώς την ισορροπία και τη δυναμική συμμετρία ανάμεσα στο Παρελθόν και στο Μέλλον του ανθρώπινου γίνεσθαι. Έχει υπολογισθεί ότι σε κάθε εποχή η δράση της ανθρώπινης κοινωνίας μοιραζόταν και πρέπει να μοιράζεται ισόποσα μεταξύ των δύο αυτών μεγεθών, που ως αντίρροπες δυνάμεις διατηρούν στο εκάστοτε Παρόν την εσωτερική επιθυμητή ισορροπία του κοινωνικού συστήματος.

Στον καιρό μας, με τη βιομηχανική και τις επόμενες διαδοχικές επαναστάσεις στο παραγωγικό και τεχνολογικό πεδίο μαζί με τους ολοκληρωτικούς και τους άλλους πολέμους των δύο τελευταίων αιώνων, η αναγκασία αυτή ισορροπία δέχθηκε καταλυτικά πλήγματα με την απομείωση σ' επικίνδυνο βαθμό του μεγέθους ΠΑΡΕΛΘΟΝ και ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΜΝΗΜΗ.

Η συνευρηθείσα αυτού του γεγονότος είναι επομένως η κινούσα δύναμη της σημερινής πρωτόγνωρης σταυροφορίας διεθνών οργανισμών, εθνικών κυβερνήσεων, δημόσιων φορέων και ιδιωτικών πρωτοβουλιών, να σωθεί ό,τι ακόμα απέμεινε από το σώμα του Παρελθόντος σε έργα και δημιουργίες του ανθρώπινου Νου, Χεριού και Ματιού. Ιδιαίτερα εκτεθειμένο είναι το σώμα της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, που καθημερινά γίνεται βορά της ανάπτυξης και της «αξιοποίησης» και γι' αυτό η προστασία και η διάσωσή του ανυψώνεται σε πανανθρώπινη αξία πρώτης προτεραιότητας. Είναι ακόμα τραγικό το γεγονός ότι στον ελληνικό χώρο με βαθύτατες τις ρίζες της αρχιτεκτονικής δημιουργίας στο παρελθόν, η επικίνδυνη απομείωση του αρχιτεκτονικού αυτού σώματος έχει ήδη κατά την τελευταία πενήνταετία σημειώσει ρυθμούς, που ξεπέρασαν ήδη το κόκκινο!

*

Πέρα από την ελλαδική μας πραγματικότητα, γεγονός αναντίρρητο παραμένει, ότι το ισοζύγιο του πλανήτη, ως διατήρηση του Παρελθόντος, και ως επίτευγμα του Παρόντος, κινδυνεύει να χάσει την ισορροπία του, παραβαίνοντας τον αμείλικτο φυσικό νόμο της συμμετρίας του κοσμικού ενεργειακού συστήματος. Ό,τι είναι νομοτελειακό στους αναφερόμενους φυσικούς νόμους της διατήρησης της ενέργειας και της γραμμικής ορμής, αναλογικά φαίνεται να ισχύει και σ' όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής ζωής: σε κάθε κέρδος αντιστοιχεί μια απώλεια, σε κάθε δράση προς τα εμπρός μια ανάλογη αντίρροπη κίνηση στον άξονα του χρόνου, σε κάθε γέννηση ένας θάνατος, ως βιολογικοί νομοτελειακοί εκθέτες. Αν στα μεγέθη του ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ και του ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ, θέσουμε τα χαρακτηριστικά των κοσμικών στοιχείων, δηλ. των σωματιδίων και των αντισωματιδίων (με ίδια μάζα αλλά αντίθετο φορτίο και τιμές στο λεπτονικό και βαρυονικό τους αριθμό), είναι σαφές, ότι per analogiam διατρέχουμε άμεσο κίνδυνο ανισόρροπης πορείας στο κλειστό πανανθρώπινο σύστημα ΠΑΡΕΛΘΟΝ-ΠΑΡΟΝ-ΜΕΛΛΟΝ με απρόβλεπτη έκβαση. Χρέος μας επομένως επιτακτικό είναι, αναδεικνύοντας το κινδυνεύον και πάσχον σώμα της Πολιτιστικής Κληρονομιάς ή Παράδοσης, ως πανανθρώπινη αξία, να διασφαλίσουμε όρους φυσιολογικούς και ψυχολογικούς στις επερχόμενες γενιές των παιδιών μας.

Η επιστημονική αναστήλωση' των αρχιτεκτονικών μνημείων

Η ειδική περίπτωση της ανακατασκευής

του **Νίκου Σ. Χαρκιολάκη**, αρχιτέκτονα, ΜΑ Αναστήλωσης Αρχιτεκτονικών Μνημείων Πανεπιστημίου York/U.K.

Στη μνήμη του Γιάννη Κιθιάκη (†2004)

Πριν από 150 περίπου χρόνια γράφτηκε η ευφυέστερη ίσως περίληψη των διεθνών Αρχών της επιστημονικής αναστήλωσης των αρχιτεκτονικών μνημείων με τα εξής λόγια : «It is better to consolidate than to repair, better to repair than to restore, better to restore than to rebuild, better to rebuild than to embellish».²

Στα χρόνια που ακολούθησαν, οι διεθνείς Αρχές της επιστημονικής αναστήλωσης διατυπώθηκαν αναλυτικότερα

σε μια σειρά κειμένων διεθνούς συνεργασίας που, αν και ουδέποτε απέκτησαν συνολικά νομική ισχύ, εν τούτοις, τηρούνται με θρησκευτική σχεδόν ευλάβεια από τους απανταχού της γης Αρχιτέκτονες – Αναστηλωτές, ως Κώδικας επαγγελματικής ηθικής.³ Οι βασικότερες από τις διεθνείς αυτές Αρχές, με χρονολογική σειρά, είναι: (σε παρένθεση ο φορέας και η χρονολογία έκδοσης του κάθε κειμένου).
– Ο Χάρτης των Αθηνών (CIAM 1933)
– Ο Χάρτης της Βενετίας (ICOMOS 1964)
– Η Διακήρυξη του Άμστερνταμ (Συμβούλιο της Ευρώπης 1975)
– Η Σύμβαση της Γρανάδας για την Προστασία της Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς (Συμβούλιο της Ευρώπης 1985)
– Ο Χάρτης της Ουάσινγκτον για την Προστασία των Ιστορικών Πόλεων (ICOMOS 1987)
– Ο Χάρτης της Burra (ICOMOS Αυστραλίας 1979, 1981 και 1988).

– Το κείμενο της Νάρα για την Αυθεντικότητα (ICOMOS Ιαπωνίας 1994)
– Η Δήλωση του Σαν Αντόνιο (ICOMOS Αμερικής 1996)
– Ο Χάρτης του Nizhny Tagil για τη Βιομηχανική Κληρονομιά (TICCIH 2003)
– Ο Χάρτης για την Ανάλυση, τη Συντήρηση και τη Δομική Αποκατάσταση της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς (ICOMOS 2003)

Από τις Αρχές αυτές και κυρίως από το Χάρτη της Βενετίας προκύπτουν και οι διάφοροι όροι που προσδιορίζουν τις διαφορετικές κλίμακες ή/και φάσεις των επεμβάσεων προστασίας των αρχιτεκτονικών μνημείων, οι κυριότερες των οποίων είναι οι εξής:⁴

1. Η **συντήρηση** (Conservation, Maintenance) των μνημείων, σύμφωνα με το άρθρο 4 του Χάρτη της Βενετίας, είναι η συνεχής και μόνιμη φροντίδα για τη διατήρησή τους. Είναι η ηπιότερη αλλά και αποτελεσματικότερη επέμβαση που εξασφαλίζει όχι μόνο το μέγιστο της αυθεντικότητας των μνημείων αλλά και το χαμηλότερο κόστος διατήρησης, αφού μπορεί να προλάβει μεγάλες ή και ανεπανόρθωτες καταστροφές με υψηλότεστο κόστος αποκατάστασης. (Φωτ. 1)
Εργασίες συντήρησης είναι π.χ. το περιοδικό βάψιμο ή το βερνίκωμα των ξυλίνων κουφωμάτων, η αντικατάσταση των σπασμένων κεραμιδιών μιας στέγης, το κατά τόπους αρμολόγημα μιας τοικοποιίας, το πλύσιμο με νερό ή ο υδροκωματισμός μιας όψης, η αντικατάσταση ενός σπασμένου υαλοπίνακα, η απόφραξη μιας υδρορροής κ.ο.κ., και ακόμη η περιοδική επιθεώρηση και καταγραφή, ενόργανη ή μη, της κατάστασης (monitoring) του μνημείου από ειδικευμένους τεχνικούς.

2. Η **στερέωση** (Consolidation) είναι, συνήθως, η ενίσχυση του φέροντα οργανισμού του μνημείου ή/και της περιοχής θεμελιώσεώς του είτε με την αντικατάσταση φθαρμένων ή κατεστραμμένων τμημάτων με νέα από τα ίδια υλικά είτε με την εισαγωγή πρόσθετων ενισχυτικών στοιχείων της σύγχρονης τεχνολογίας. Σύμφωνα με το άρθρο 10 του Χάρτη της Βενετίας, όταν οι παραδοσιακές τεχνικές αποδεικνύονται ανεπαρκείς, η στερέωση ενός μνημείου μπορεί να εξασφαλιστεί με την προσφυγή σ' όλες τις σύγχρονες τεχνικές συντήρησης και κατασκευές, που η αποτελεσματικότητά τους θα έχει αποδειχθεί από τα επιστημονικά δεδομένα και τις οποίες θα εγγυάται η πείρα της εφαρμογής τους. (Φωτ. 2-5)
Η **επισκευή** (repair) και η **ενίσχυση** (strengthening) είναι δύο, παράλληλοι με την στερέωση, όροι που αφορούν κυρίως τον φέροντα οργανισμό και τα φέροντα στοιχεία του μνημείου.

δίπλα: Κτίρια Ιωαννινών ιπποτών (14ος-16ος αι.) στη Ρόδο μετά την εκτέλεση εργασιών «αναπαλαίωσης» κατά τη διάρκεια της ιταλικής κατοχής της Δωδεκανήσου (1912-947)

κάτω: Δυτική πτέρυγα (15ος-20ός αι.) βυζαντινής μονής Οσίου Λουκά στη Βοιωτία. Όψη τετραώροφου τοίχου πριν και μετά την εκτέλεση εργασιών στερέωσης και αποκατάστασης (1992-1995)

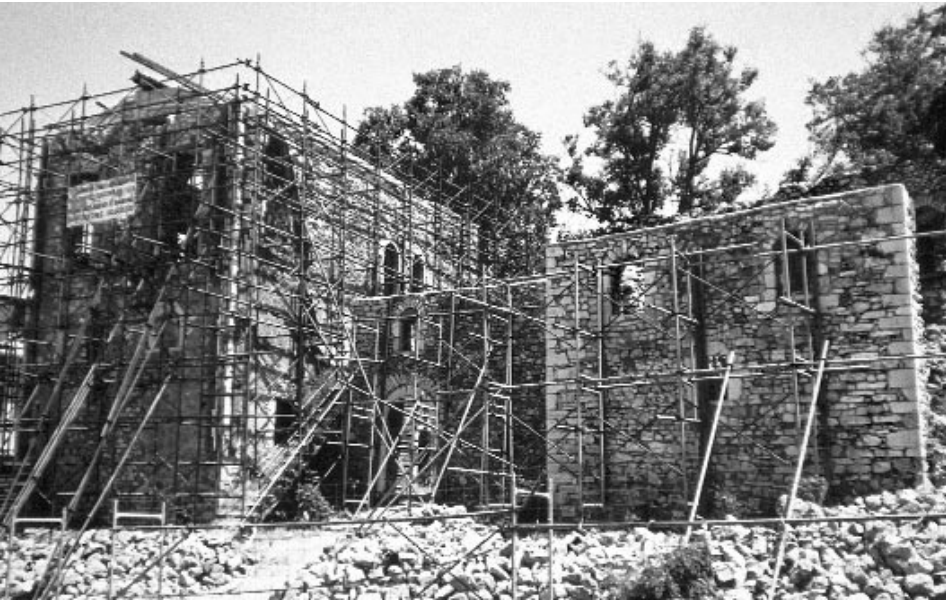

Εργασίες στερέωσης είναι π.χ. η αντικατάσταση των φθαρμένων σιδερένιων συνδέσμων των μαρμάρων αρχαίων ναών με ανοξείδωτα κράματα τιτανίου, η εκτέλεση ενεμάτων σταθερής σύνθεσης σε τοικοποιίες, η κατασκευή σενάζ από οπλισμένο σκυρόδεμα στη στέψη των τοίκων, η συρραφή ρωγμών με διατμητικούς συνδέσμους από επιμήκεις φυσικούς ή τεχνητούς λίθους, η τοποθέτηση μεταλλικών ανοξείδωτων ελκυστήρων ή καλλωδίων στη θέση ή μη ξυλοδεσιών ή άλλων ξύλινων ελκυστήρων, η αντικατάσταση επικώσεων με ελαφρομεπτόν ή αδρανή, η κατασκευή αποστραγγιστικών τάφρων θεμελίων, η χρήση σύγχρονων υλικών και μεθόδων στεγάνωσης και θερμομόνωσης, η ενίσχυση θεμελίων και περιοχών θεμελιώσεως με πασσάλους, μικροπασσάλους, αγκυρώσεις και άλλες υποθεμελιώσεις, η προσωρινή ή μόνιμη περίδεση κτιρίων με συρματόσχοινα ή καλλωδία, η εισαγωγή ξύλινων ή μεταλλικών διαφραγμάτων σε στέγες ή πατώματα, η εισαγωγή μεταλλικών ενισχυτικών στοιχείων σε τοικοποιίες, η χρήση επιχρισμάτων με υαλοίνες, η ενίσχυση ξύλινων φερόντων στοιχείων με μεταλλικά ελάσματα, η ενίσχυση τοικοποιϊών με εκτοξευόμενο σκυρόδεμα κ.ο.κ., και ακόμη η μεταφορά ολόκληρων μνημείων από θέσεις όπου κινδυνεύει η ευστάθειά τους σε θέσεις ασφαλείς.

3. Η **αποκατάσταση** (Restoration) των μνημείων, σύμφωνα με τα άρθρα 9-13 του Χάρτη της Βενετίας, είναι μια επέμβαση υψηλής εξειδικεύσεως που επιβάλλεται να γίνεται κατ' εξαίρεση. Έχει σαν στόχο να διατηρήσει και να αποκαλύψει τις αισθητικές και ιστορικές αξίες ενός μνημείου και βασίζεται στο σεβασμό προς την αρχική του υπόσταση και τα αυθεντικά του στοιχεία. Σταματάει στο σημείο που αρχίζουν να υπάρχουν υποθέσεις. Πέρα από το σημείο αυτό, οποιαδήποτε εργασία που ενδεχομένως θα θεωρηθεί απαραίτητη για αισθητικούς ή τεχνικούς λόγους, θα πρέπει να διαχωρίζεται από την αρχική αρχιτεκτονική σύνθεση και να φέρει τη σφραγίδα της εποχής μας. Σε όλες τις περιπτώσεις η αρχαιολογική και ιστορική μελέτη του κτιρίου θα προηγείται της αποκατάστασης και θα την ακολουθεί. Οι αξιόλογες προσθήκες όλων των εποχών στη σημερινή υπόσταση ενός μνημείου πρέπει να γίνονται σεβαστές, γιατί σκοπός της αποκατάστασης δεν είναι η ενότητα του αρχικού του ρυθμού. Όταν ένα κτίριο φέρει υπερκείμενες φάσεις διαφόρων εποχών, η επαναφορά στην αρχική του κατάσταση δεν δικαιολογείται παρά μόνο κατ' εξαίρεση. Αν, δηλαδή, τα στοιχεία που θα αφαιρεθούν έχουν πολύ μικρή σημασία κι η σύνθεση που θα αποκαλυφθεί είναι μεγάλης ιστορικής, αρχαιολογικής ή αισθητικής αξίας κι ακόμη αν η κατάσταση της διατηρήσεως του μνημείου κριθεί αρκετά ικανοποιητική. Η κρίση σχετικά με την αξιολόγηση των μεταγενέστερων στοιχείων και η απόφαση για την απόλυσή τους, δεν θα πρέπει να εξαρτώνται μόνον από το άτομο που ανέλαβε τη μελέτη του έργου. Τα στοιχεία που προορίζονται να αντικαταστήσουν τμήματα του μνημείου που έχουν καταστραφεί, πρέπει να ενσωματώνονται αρμονικά στο σύνολο, αλλά και να διακρίνονται από τα αυθεντικά μέρη, έτσι ώστε να μην πλαστογραφούνται τα καλλιτεχνικά και ιστορικά τεκμήρια του κτιρίου. Οι προσθήκες δεν μπορεί να γίνονται ανεκτές παρά μόνον αν σέβονται όλα τα ενδιαφέροντα μέρη του κτιρίου, το παραδοσιακό του πλαίσιο, την ισορροπία της συνθέσεώς του και τις σχέσεις του με τον περιβάλλοντα χώρο.

Εργασίες αποκατάστασης είναι π.χ. η αφαίρεση κακότεχνων η πρόχειρων ή ασυμβίβαστων προσθηκών ή τροποποιήσεων σε ένα ιστορικό κτίριο, που αλλοιώνουν τη μορφή και το ύφος του, έτσι ώστε να αναδειχθεί και πάλι η αρχική αρχιτεκτονική του σύνθεση (π.χ. η απομάκρυνση των νεωτερικών προσθηκών του βυζαντινού ναού των Αγ. Αποστόλων της αρχαίας αγοράς της Αθήνας για την αποκατάσταση της σπάνιας τετράκογχης αρχικής του μορφής, η απομάκρυνση των νεώτερων κακότεχνων καταστημάτων στο ισόγειο του νεοκλασικού κτιρίου του Αρσακείου στην οδό Πανεπιστημίου για την αποκατάσταση του αρχικού προαυλίου κ.λπ.), η συμπλήρωση, με χρήση τόσο των σωζόμενων αυθεντικών όσο και των ελάχιστων απαιτούμενων νέων στοιχείων, ενός κατεστραμμένου ή μη επιδεχόμενου συντήρηση τμήματος ενός ιστορικού κτιρίου, έτσι ώστε να αναδειχθεί η αρχική αρχιτεκτονική του σύνθεση (π.χ. η αποκατάσταση του ναού του Αγ. Δημητρίου Θεσσαλονίκης μετά την πυρκαϊά του 1917, η αποκατάσταση της καμμένης πτέρυγας της μονής Βατοπεδίου Αγίου Όρους κ.λπ.). (Φωτ. 6-9)

Η **αναστήλωση** (Anastylose) των μνημείων αποτελεί μια ειδική περίπτωση αποκατάστασης και, σύμφωνα με το άρθρο 15 του Χάρτη της Βενετίας, είναι η ανασύνθεση μελών που σώθηκαν αλλά έχουν μετακινηθεί από την αρχική τους θέση. Οι αναγκαίες συμπληρώσεις θα είναι

πάνω: Αρχοντικό Παλαιοιογίνας στα Καλάβρυτα (18ος αι.). Νότια όψη του μνημείου πριν και μετά την εκτέλεση εργασιών στερέωσης, αποκατάστασης και ανακατασκευής του κατεστραμμένου κεντρικού ορόφου και της στέγης (1997-2001)

πάντα αναγνωρίσιμες και θα αντιπροσωπεύουν το ελάχιστο που απαιτείται για να εξασφαλισθούν οι συνθήκες συντήρησης του μνημείου και να αποκατασταθεί η μορφολογική του συνέχεια. Εργασίες αναστήλωσης είναι π.χ. η συμπλήρωση αρχαίων ερειπίων, αρθρωτών κατά κανόνα κατασκευών, με την επανοποθέτηση στην αρχική τους θέση των πεσμένων –και διάσπαρτων συνήθως γύρω τους– αρχιτεκτονικών τους μελών, έτσι ώστε να αποκατασταθεί έστω και εν μέρει η αρχιτεκτονική τους μορφή (π.χ. η αναστήλωση της στοάς των Άρκτων στην Βραυρώνα, του ναού του Ποσειδώνα στο Σούνιο, του θεάτρου της Επιδαύρου, του Ωδείου του Ηρώδη Αττικού, του Θησαυρού των Αθηναίων στους Δελφούς, η πρόσφατη αναστήλωση του Ερεχθείου στην Ακρόπολη κ.λπ.). (Φωτ. 10)

Ειδικότερα, για τα ερείπια ανασκαφών, σύμφωνα με το άρθρο 15 του Χάρτη της Βενετίας, κάθε εργασία ανακατασκευής θα πρέπει να αποκλείεται εκ των προτέρων. Μόνον η αναστήλωση μπορεί να αντιμετωπιστεί, δηλαδή η ανασύνθεση μελών που σώθηκαν αλλά έχουν μετακινηθεί. Οι συμπληρώσεις όμως θα είναι πάντα αναγνωρίσιμες και θα αντιπροσωπεύουν το ελάχιστο που απαιτείται για να εξασ-

φαλισθούν οι συνθήκες συντηρήσεως του μνημείου και να αποκατασταθεί η μορφολογική του συνέχεια. Οι εργασίες συντήρησης, αποκατάστασης και ανασκαφής θα πρέπει να βασίζονται σε εξακριβωμένη τεκμηρίωση, δηλαδή σε αναλυτικές και κριτικές εκθέσεις, εικονογραφημένες με σχέδια και φωτογραφίες. Όλες οι φάσεις των εργασιών για την απάλειψη νεώτερων στοιχείων, τη στερέωση, την ανασύνθεση και την ένταξη νέων (στοιχείων), καθώς και όλα τα τεχνικά και μορφολογικά στοιχεία που θα εξακριβώνονται κατά τη διάρκεια των εργασιών, θα πρέπει να καταγράφονται λεπτομερειακά. Η τεκμηρίωση αυτή θα πρέπει να κατατίθεται στα αρχεία ενός δημόσιου Ιδρύματος και να είναι προσιτή στους ερευνητές. Συνιστάται η δημοσίευσή τους.

Ένας νέος όρος η **αναστρεψιμότητα** (Reversibility), που έχει μάλιστα ελληνική καταγωγή,⁵ έρχεται να προστεθεί κατά τα τελευταία χρόνια στα προβλεπόμενα από τον Χάρτη της Βενετίας σχετικά με τη συντήρηση, αποκατάσταση και αναστήλωση των μνημείων. Σύμφωνα με αυτόν, θα πρέπει οι εργασίες συντήρησης, στερέωσης, αποκατάστασης και αναστήλωσης ενός μνημείου να μπορούν μελλοντικά να αναιρεθούν και τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν σ' αυτές να μπορούν να απομακρυνθούν ή να αντικατασταθούν χωρίς βλάβη του μνημείου. Ο νέος αυτός όρος εφαρμόζεται ήδη στα έργα συντήρησης των Μνημείων της Ακρόπολης αλλά, όπως είναι φανερό, δεν μπορεί να έχει γενική ισχύ (π.χ. σε μνημεία από τοικοποιία με χρήση κονιάματος κ.λπ.).

4. Η **ανακατασκευή** (Reconstruction, Rebuilding) των μνημείων, όπως σημαίνει και η λέξη, είναι η ανάκτηση, εξ ολοκλήρου ή εν μέρει, ενός ιστορικού κτιρίου κατεστραμμένου (από φυσικά ή δυναμικά αίτια) ή/και μη επιδεχόμενου συντήρησης ή στερέωσης, εξ ολοκλήρου ή εν μέρει, έτσι ώστε να δημιουργηθεί εκ νέου η αρχική αρχιτεκτονική του μορφή. Η ανακατασκευή ερειπίων που ήλθαν στο φως μετά από ανασκαφές, σύμφωνα με το άρθρο 15 του Χάρτη της Βενετίας, θα πρέπει να αποκλείεται εκ των προτέρων. Στις περιπτώσεις αυτές, μόνο η αναστήλωση μπορεί να αντιμετωπιστεί, δηλαδή η ανασύνθεση μελών που σώθηκαν αλλά έχουν μετακινηθεί. Οι συμπληρώσεις όμως θα είναι πάντα αναγνωρίσιμες και θα αντιπροσωπεύουν το ελάχιστο που απαιτείται για να εξασφαλισθούν οι συνθήκες συντήρησης του μνημείου και να αποκατασταθεί η μορφολογική του συνέχεια. (Φωτ. 11-12) Εργασίες ανακατασκευής είναι π.χ. η ανάκτηση ιστορικών κτιρίων ή και ολόκληρων ιστορικών κέντρων πόλεων που καταστράφηκαν κατά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο στην Ευρώπη (π.χ. η Βαρσοβία, το Λένινγκραντ, η Δρέσδη, κ.λπ.), η εξ ολοκλήρου ανάκτηση κατεστραμμένων αρχαίων μνημείων (π.χ. η Στοά του Αττάλου στην Αθήνα) κ.ο.κ. με ακραίο όριο την κατασκευή αντιγράφων μνημείων (π.χ. ο Παρθενώνας στο Εδιμβούργο της Σκωτίας ή στην Αριζόνα των Η.Π.Α. κ.λπ.). (Φωτ. 13)

Επειδή, αν εξαιρέσουμε την αντιεπιστημονική «αναπαλαίωση» (βλ. παρακάτω) και τον εξαρχής απορριπτό «εξωραϊσμό» των μνημείων, η ανακατασκευή αποτελεί την ανώτερη αποδεκτή κλίμακα επέμβασης και, για το λόγο αυτό, είναι συχνά αμφιλεγόμενη ή και αμφισβητούμενη από μερίδα Αναστηλώντων, κρίνεται σκόπιμο να διευκρινιστούν ορισμένα σημεία ως προς την επέμβαση αυτή. Πρώτων: Η ανακατασκευή (reconstruction) είναι αποδεκτή

κάτω: Πύργος νέας μονής Φιλοσόφου στη Δημητσάνα (18ος αι.). Βόρεια όψη πριν και μετά την εκτέλεση εργασιών στερέωσης και αποκατάστασης (1991-1992)

μόνον όταν εφαρμόζεται λόγω της καταστροφής στοιχείων είτε από ατυχηματικό γεγονός είτε από φυσικά φαινόμενα, όπως είναι π.χ. οι σεισμοί, οι ατμοσφαιρικοί παράγοντες, η γήρανση των υλικών κ.λπ. είτε από πολεμικές ενέργειες είτε από τη μακρόχρονη εγκατάλειψη και έλλειψη συντήρησης. Δεύτερον: Η ανακατασκευή δεν είναι αποδεκτή όταν εφαρμόζεται χωρίς να υπάρχει καταστροφή στοιχείων από τις προηγούμενες αιτίες και όταν δεν αποσκοπεί στην ανάκτηση χαμένων αυθεντικών στοιχείων αλλά αποτελεί απλή ανοικοδόμηση (rebuilding) του κτιρίου. Τρίτον: Η αποδεκτή ανακατασκευή αποσκοπεί στην ανάκτηση αποκλειστικά και μόνο των κατεστραμμένων αυθεντικών στοιχείων και μάλιστα με βάση τις σωζόμενες υλικές, εικαστικές ή γραπτές μαρτυρίες και με τη χρήση των ίδιων μορφών και υλικών. Σταματάει στο σημείο που αρχίζουν να υπάρχουν υποθέσεις. Πέρα από το σημείο αυτό, οποιαδήποτε εργασία που ενδεχομένως θα θεωρηθεί απαραί-

τητη για αισθητικούς ή τεχνικούς λόγους, θα πρέπει να διαχωρίζεται από την αρχική αρχιτεκτονική σύνθεση και να φέρει τη σφραγίδα της εποχής μας. Τα στοιχεία που προορίζονται να αντικαταστήσουν τμήματα του κτιρίου που έχουν καταστραφεί, πρέπει να ενσωματώνονται αρμονικά στο σύνολο, αλλά και να διακρίνονται από τα αυθεντικά μέρη, έτσι ώστε να μην πλαστογραφούνται τα καλλιτεχνικά και ιστορικά τεκμήρια του κτιρίου. Τέταρτον: Συχνά, μια επέμβαση σε ένα μνημείο περιέχει εργασίες που εντάσσονται σε διαφορετικές κλίμακες, που συνιστούν έτσι φάσεις της συνολικής επέμβασης, όπως π.χ. συντήρηση των στοιχείων που παρουσιάζουν μικρής έκτασης και μικρό βαθμό φθοράς, στερέωση των στοιχείων που παρουσιάζουν μεγάλης έκτασης και μεγάλο βαθμό φθοράς και αφορούν κυρίως τον φέροντα οργανισμό και τα φέροντα στοιχεία του μνημείου, αναστήλωση στοιχείων εφόσον αυτή είναι εφικτή ή αποκατάσταση στοιχείων του μνημείου εφόσον αυτή είναι αναγκαία και, τέλος,

ανακατασκευή όσων στοιχείων έχουν πλήρως καταστραφεί αλλά μπορούν να τεκμηριωθούν σύμφωνα με τις παραπάνω προϋποθέσεις.⁶ Πέμπτον: Η αυθαίρετη καταστροφή αυθεντικών στοιχείων του μνημείου που παρουσιάζουν μικρής ή μεγάλης έκτασης και μικρό ή μεγάλο βαθμό φθοράς, προκειμένου να ανακατασκευαστούν, χωρίς να εξαντληθούν όλες οι δυνατότητες συντήρησης ή στερέωσής τους με τη βοήθεια είτε των παραδοσιακών τεχνικών είτε των τεχνικών συντήρησης της σύγχρονης τεχνολογίας, είτε από άγνοια είτε για τη μείωση του κόστους της επέμβασης είτε γιατί αυτό επιβάλλεται από τυχόν ακατάλληλες νέες χρήσεις που έχουν, κακώς, επιλεγεί για το κτίριο, είναι απαράδεκτη και καταδικαστέα. Για τους παραπάνω λόγους, πριν από την έναρξη μιας τέτοιας επέμβασης απαιτείται: α) Η ύπαρξη εξειδικευμένης και έμπειρης δημόσιας Υπηρεσίας ελέγχου και έγκρισης της μελέτης και εποπτείας του έργου, β) Η επιλογή εξειδικευμένου και έμπειρου τεχνικού επιστημονικού και εργατοτεχνικού προσωπικού για την εκπόνηση της μελέτης, την επίβλεψη και την εκτέλεση του ίδιου του έργου και γ) Η εξασφάλιση επαρκών οικονομικών πόρων (λαμβάνοντας υπόψη ότι η επιστημονική αναστήλωση ενός ιστορικού διατηρητέου κτιρίου κοστίζει 2-2,5 φορές περισσότερο

από την περίπτωση κατεδάφισης και εκ νέου ανοικοδόμησής του).³Φωτ. 14)

Η «**αναπαλαίωση**», αν και ως επιστημονικός τεχνικός όρος είναι εντελώς αδόκιμος, αποτελεί μια αμφισβητούμενη και αντιεπιστημονική πλέον περίπτωση συνδυασμού ανακατασκευής και αποκατάστασης ενός κατεστραμμένου ή αλλοιωμένου ιστορικού κτιρίου, έτσι ώστε να δημιουργηθεί εκ νέου όχι απλώς η αρχική αρχιτεκτονική του μορφή αλλά και μια αυθαίρετη μορφολογική καθαρότητα. (Φωτ. 15)

Εργασίες «αναπαλαίωσης» είναι π.χ. η αφαίρεση των επάλ-
ληλων ιστορικών φάσεων ενός μνημείου για την αυθαίρετη αποκατάσταση (;) της «καθαρότητας» μιας μόνο από αυτές (π.χ. η αφαίρεση των φάσεων της Τουρκοκρατίας για τη διαμόρφωση μιας αυθαίρετης «βυζαντινής» φάσης του ναού του Πρωτάτου στο Άγιον Όρος και της Καταπολιανής της Πάρου, η κατεδάφιση της κόγχης και του άμβωνα του Χριστιανικού Παρθενώνα για την ανάδειξη της «καθαρής» μορφής του μνημείου κατά την κλασική εποχή κ.λπ.).

*
Σύμφωνα λοιπόν με τις σύγχρονες διεθνείς Αρχές της επιστημονικής αναστήλωσης των αρχιτεκτονικών μνημείων, η συντήρηση είναι προτιμότερη από τη στερέωση, η στερέωση είναι προτιμότερη από την αναστήλωση, η αναστήλωση είναι προτιμότερη από την αποκατάσταση και η αποκατάσταση είναι προτιμότερη από την ανακατασκευή. Γενικά, κάθε χαμηλότερη κλίμακα επέμβασης είναι πάντα προτιμότερη από κάθε ανώτερη.

Εν κατακλείδι, στόχος της επιστημονικής αναστήλωσης των αρχιτεκτονικών μνημείων δεν είναι η αναβίωσή τους με κάθε θυσία, στο βωμό της άγνοιας, του κόστους και των νέων χρήσεων, ως σύγχρονες άψυκες σκηνογραφικές αναπαραστάσεις, αλλά η διάωσή τους και για τις επόμενες γενιές με όσο το δυνατόν μικρότερες απώλειες της αυθεντικότητας της μορφής των υλικών και των πολιτισμικών αξιών που εμπεριέχουν και που αναδύονται από αυτά μέσα στους αιώνες.

Σημειώσεις

1. Ο όρος *αναστήλωση* χρησιμοποιείται εδώ με την τρέχουσα στην Ελλάδα ευρεία έννοια που συμπεριλαμβάνει τη στερέωση, συντήρηση, αποκατάσταση, αναστήλωση, επισκευή, ενίσχυση κλπ. επεμβάσεις προστασίας ενός μνημείου.
2. Σε μετάφραση: «Είναι προτιμότερο να στερεώνουμε παρά να επισκευάζουμε, προτιμότερο να επισκευάζουμε παρά να αναστηλώνουμε, προτιμότερο να αναστηλώνουμε παρά να ανακατασκευάζουμε, προτιμότερο να ανακατασκευάζουμε παρά να εξωραΐζουμε». Πρβλ. The principles of conservation – the York gospel – according to Derek Linstum (πολυγραφημένες σημειώσεις του Διευθυντή του Κέντρου Σπουδών Αναστήλωσης του Πανεπιστημίου York της Μεγ. Βρετανίας).
3. Ι. Κνηθάκης, «Οι διεθνείς αρχές των αναστηλώσεων σήμερα», στα Αρχιτεκτονικά θέματα, τεύχος 9, 1975, σ. 104-107. Για τα χρονολογικά μεταγενέστερα κείμενα ετοιμάζεται έκδοση, με μεταφράσεις στα ελληνικά και σχολιασμό με παραδείγματα, από τον συγγραφέα του παρόντος.
4. M. Petzet, *Principles of Monument Conservation*, ICOMOS Journals of the German National Committee XXX, Munchen 1999. (Δίγλωση έκδοση στα αγγλικά και γαλλικά, όπου και σχετική βιβλιογραφία).
5. Βλ. Χ. Μπούρα, Η αναστήλωση της στοάς της Βραυρώνος, Δημοσιεύματα του Αρχαιολογικού Δελτίου, αρ. II, Αθήνα, 1967, σ. 173-174.
6. Για τις αναστηλώσεις αρχαίων, βυζαντινών – μεταβυζαντινών και νεωτέρων μνημείων στην Ελλάδα με το Β΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (1994-2000) βλ. και Α΄ Πανελλήνιο Συνέδριο για τις Αναστηλώσεις στην Ελλάδα, Σύλλογος Διπλωματούχων Μηχανικών του ΥΠ.Π.Ο., Αθήνα 21-23 Νοεμβρίου 2002 (Τα πρακτικά υπό έκδοση).
7. Για τον τρόπο τήρησης των προϋποθέσεων αυτών και το χρονικό της επέμβασης στην περίπτωση της δυτικής πτέρυγας της μονής Σταυρονικήτα Αγίου Όρους βλ. Ν. Χαρκιολάκης, *Παράδοση και εξέλιξη στην Αρχιτεκτονική της Ιερής Μονής Σταυρονικήτα*, έκδοση Ιερής Μονής Σταυρονικήτα, Άγιον Όρος, 1999, κεφάλαιο Γ.

Στάδια αξιολόγησης των μνημείων στο έργο του Alois Riegl

του **Νίκου Σκουτέλη**, αρχιτέκτονα

Ο αυστριακός φιλόσοφος Alois Riegl, γνωστότερος από τα συγγράμματά του για την τέχνη της ύστερης αρχαιότητας, ως πρόεδρος της Κεντρικής Επιτροπής Τέχνης και Ιστορικής Κληρονομιάς της πατρίδας του, μας άφησε ένα μνημειακό έργο που αφορά στην κριτική προσέγγιση της αξίας των μνημείων. Το δοκίμιο, με περιεκτικότατο σε νόημα τίτλο, «Der moderne denkmalcultus. Sein wesen und seine entstehung», που εκδόθηκε στη Βιέννη και στη Λειψία το 1903,² αποτελεί το εισαγωγικό κείμενο στην αυστριακή νομοθεσία σχετικά με την προστασία της ιστορικής κληρονομιάς.

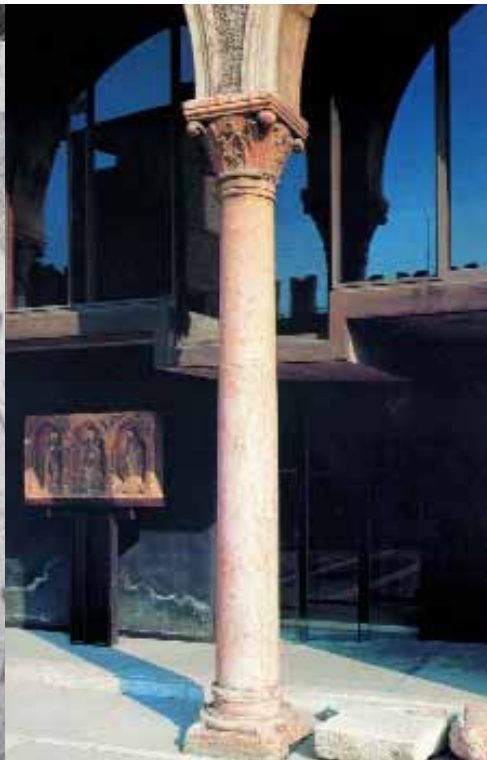
Η ανάλυση του Riegl προσεγγίζει την εξέλιξη της αξίας των μνημείων, αποδομώντας την καλλιτεχνική αξία σε αξία ιστορική και αξία καλλιτεχνική. Στις τοποθετήσεις του, αυτή η δεύτερη αξία βασίζεται στο σύνθετο όρο *Kunstwollen*, ο οποίος αναφέρεται στη σύνθεση μορφής και τρόπου ζωής μιας δεδομένης στιγμής της κοινωνίας, ως κυρίαρχο στίλ μιας εποχής και στην ικανότητα κάποιων ανθρωπίνων έργων να αποδίδουν αυτό το πνεύμα ευκρινώς και να είναι πάντα σε θέση να το μεταδίδουν σε μεταγενέστερες εποχές.

Ο Riegl αναλύει ένα εξαιρετικό ζήτημα: ποιες είναι οι αξίες που ο χρόνος προσδίδει σε ένα έργο τέχνης και ποιες είναι εκείνες που του αφαιρεί. Η «καλλιτεχνική αξία», εφό-

σον δεν μπορεί να αποδίδεται με αντικειμενικότητα ως «σύγχρονη αξία», αποδίδεται ως «αξία μνήμης», που με τη σειρά της αναλύεται σε δύο συνθετικά, την «ιστορική αξία» και την «αξία του παλαιού». Με οδηγό την ιστορική αξία οι εξειδικευμένοι βρίσκονται σε θέση να αναγνωρίζουν το χρόνο και τις συνθήκες εντός των οποίων δημιουργήθηκε ένα έργο, ενώ η αξία του παλαιού κηρύσσεται ως παγκόσμιας εμβέλειας αξία, εφόσον είναι σε θέση να την αναγνωρίζουν ευρύτερα οι μάζες. Είναι το γούστο για τις αλλοιώσεις που υφίσταται ένα ολοκληρωμένο κάποτε έργο από τη φύση και το χρόνο, την υφή εκείνη που αργότερα ο Walter Benjamin περιέγραψε ως αύρα του δημιουργήματος.

Στις παραπάνω έννοιες προστίθενται και άλλες αποχρώσεις αξιών και σκέψουν γύρω από τα μνημεία, όπως η «αξία νεωτερισμού», που μπορεί να είναι έμφυτη σε κάποιο έργο, έτσι ώστε να αναδεικνύεται ως φορέας σύγχρονων αξιών σε διαφορετικές στιγμές της ύπαρξής του, ή η «αξία» που τοποθετεί κάποια έργα ως αντιπροσωπευτικά του είδους τους, ως σημαντικούς κρίκους στην εξέλιξη, «στην ιστορία της τέχνης». Δεν υποβαθμίζεται στη σκέψη του Riegl η «αξία λειτουργικότητας ή της χρήσης» και σε αυτή την κατηγορία επικεντρώνει το ενδιαφέρον στα εκκλησιαστικά κτίρια και στην εξειδικευμένη λειτουργία

πάνω αριστερά: Δυτική πτέρυγα (16ος-20ός αι.) βυζαντινής μονής Σταυρονικήτα στο Άγιον Όρος. Δυτική όψη μετά την εκτέλεση εργασιών αποκατάστασης των κάτω ορόφων και ανακατασκευής του άνω ορόφου, των στεγών και της απόληξης του γωνιακού πύργου (1987-1990)
πάνω δεξιά: Βυζαντινός ναός Παναγίας Κρίνας στη Χίο (τέλη 12ου-αρχές 13ου αι.) με εμφανή την έλλειψη συντήρησης των αρμολογημάτων των όψεων, των κουφωμάτων και της επικεράμωσης (2003)

πάνω: Αποκατάσταση του φρουρίου του *Furstenburg* στη Βαυαρία και ένταξη νέας λειτουργίας Σχολής Γεωπονίας, έργο του αρχ. *Werner Tscholl* (1999)

της λατρείας, που οφείλει να αποδίδει την εικόνα της εκκλησίας συνεχώς λαμπρή και σύγχρονη. Σημαντικός χώρος δίδεται στην «αξία σκοπιμότητας», στην τάση που μπορεί να ενυπάρχει σε κάποια έργα, από τη στιγμή της κατασκευής τους να παραμένουν ως φορείς μνήμης όχι μόνο της δικής τους εποχής, αλλά να είναι σε θέση μέσα από τις επεμβάσεις που υφίστανται στο πέρασμα του χρόνου, να αποδίδονται ως μνημεία σύγχρονα, να είναι σε θέση λόγω της φύσης τους να εντάσσονται και να σηματοδοτούν το σε συνεχή μεταμόρφωση κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον τους. Μέσα από την ανάλυση του Riegl δομείται μια μέθοδος αξιολόγησης που έχει ως αποτέλεσμα την επιλογή των επεμβάσεων που αντιστοιχούν στα μνημεία κάθε είδους. Στη θεώρηση αυτή τα ανθρώπινα έργα εξετάζονται ως έργα με περιεχόμενο, άρα και με αξία η οποία είναι αξία αντικειμενική του κάθε έργου. Είναι αξία της εργασίας των ανθρώπων, το αποτέλεσμα της οποίας οφείλουμε να επανατοποθετούμε στο παρόν με την καθαρότητα που του αναλογεί, σύμφωνα με τη σκέψη του αυστριακού φιλόσοφου. Οι έρευνες τέτοιου είδους κοινορτοποίησαν την έννοια της αξίας και απέδωσαν διαφορετικούς χώρους στην ιστορία και στην κριτική, αποδίδοντας στην ιστορία της τέχνης όχι μόνο τον χώρο της διαδικασίας για καλλιτεχνική παραγωγή, αλλά και εκείνον της ιστορίας των αξιών. Όμως ο Riegl δεν μας αποδίδει μια ταμπέλα αξιών – απαραίσιμο οδηγό για κάθε χρήση. Οι αξίες δεν αποτελούν παραβάσιστες, αιώνιες κατηγορίες σκέψης αλλά ιστορικές δράσεις. Οι αποχωρώσεις τις οποίες αναφέρει συχνά στην ανάλυσή του οδηγούν σε μία ιστορία των αξιών, που μας μεταφέρει από το υποκειμενικό στο αντικειμενικό. Αρχικά

κινείται από την επιμονή στις σύγχρονες αξίες, σύμφωνα με τις οποίες εύκολα αποδίδεται η ολότητα και η αυτονομία του υπό εξέταση αντικειμένου, σε μια συνεχώς αυξανόμενη αίσθηση της απόστασης του χρόνου. Ο ιστορικός ερευνητής εκφράζοντας τις απόψεις του δεν είναι πλέον αποστασιοποιημένος από τις προσωπικές του προτιμήσεις ούτε περισσότερο ελεύθερος από τον καλλιτέχνη που παρήγαγε το έργο. Πρέπει συνειδητά να ξεπεράσει το δικό του γούστο, χωρίς να υποβαθμίζει αλλά και χωρίς να υποβάλλει την κρίση του, πρέπει να αντιλαμβάνεται σε όλο της το μέγεθος την πραγματική αξία του έργου, ως μέρος των δεδομένων του. Αυτή η αξία δεν έγκειται στη σύγχρονη καλλιτεχνική αντίληψη (*Kunstwollen*) αλλά και στους διαφορετικούς τρόπους που το έργο έγινε αποδεκτό σε άλλες περιόδους μετά τη δημιουργία του. Τέτοια επεξεργασία αποδεικνύεται ως διαδικασία αέναη που μεταμορφώνεται σε σχέση με τη χρονική στιγμή και σε σχέση με τους πρωταγωνιστές της αναγνώρισης και της μετάφρασης της μνήμης, που στα μνημεία λέγεται αποκατάσταση. Στο κείμενο δεν εμφανίζεται ούτε καν ως πρόθεση η ανάλυση της προσωπικής, εσωτερικής διάθεσης του καλλιτέχνη, ζήτημα που αποτελεί μέρος των θεμάτων που αφήνει άλυτα ο Riegl. Ωστόσο, στην περίπτωση θεώρησης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και της προστασίας οικιστικών συνόλων, ζητήματα που αφορούν περισσότερο το έργο των αρχιτεκτόνων, το εν λόγω κείμενο μέχρι σήμερα αποτελεί ένα από τα εγκυρότερα θεωρητικά πονήματα, ικανό να καθοδηγεί με εγκυρότητα τις επιλογές των εμπλεκόμενων στην αποκατάσταση μνημείων και μνημειακών συνόλων.

Στη χώρα μας, παρόλο που έχουν γίνει επίσημα αποδεκτές οι χάρτες της Βενετίας και του Άμστερνταμ, η αποκατάσταση και η σπανιότερη ακόμη ένταξη μνημείων στο σύγχρονο περιβάλλον αποτελεί θολό τοπίο που οφείλεται στη δειλία και στην ημιμάθεια των δήθεν ειδικών και κάθε είδους εμπλεκόμενων, μέσα και έξω από το ΥΠ.ΠΟ. Ως αποτέλεσμα μας παραδίδονται συχνά είτε πλήρεις απομιμήσεις κτιρίων, είτε φιλολογίζουσες αποκαταστάσεις και στις πλέον ευέλπιδες των περιπτώσεων, συμβατικές απόψεις του μοντέρνου ως κατασκευές ολοκλήρωσης μνημείων. Η επικαιρότητα των θέσεων του Riegl έγκειται στην πληρότητα των κατευθύνσεων που δίδονται από το κείμενό του, οι οποίες στα χέρια ενός ευαίσθητου αναγνώστη είναι σε θέση να αποδίδουν με επιστημονική μέθοδο προσέγγισης, την αναγνώριση της υπόστασης των υλικών της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, αλλά και την επιλογή των τρόπων επέμβασης σε αυτά.

Σημειώσεις

- Σε ελεύθερη μετάφραση: Η μοντέρνα λατρεία των μνημείων. Ο χαρακτήρας και οι αρχές της.
- Μεταφράσεις του κειμένου σε άλλες γλώσσες, 1. *Il culto moderno dei monumenti. Il suo carattere e I suoi inizi*, a cura di S.Scarrocchia, in A.Emiliani, La terza promessa. Chiesa, Citta', Campagna. Il patrimonio artistico e storico della Chiesa e l'organizzazione del territorio, Bologna 1981, 1985, 1990 pp.135-185 2. *The Modern Cult of Monuments: Its Character and Its Origin*, in "Oppositions", n.25 New York, 1982 pp.21-51 3. trad. D.Wieczorek, *Le culte moderne des monuments. Son essence et sa genese*, Paris, 1984.

Μνημεία ελληνικού ενδιαφέροντος εκτός των συνόρων

της **Ευαγγελίας Χατζητρύφωνος**, Δρ. αρχιτέκτονας*

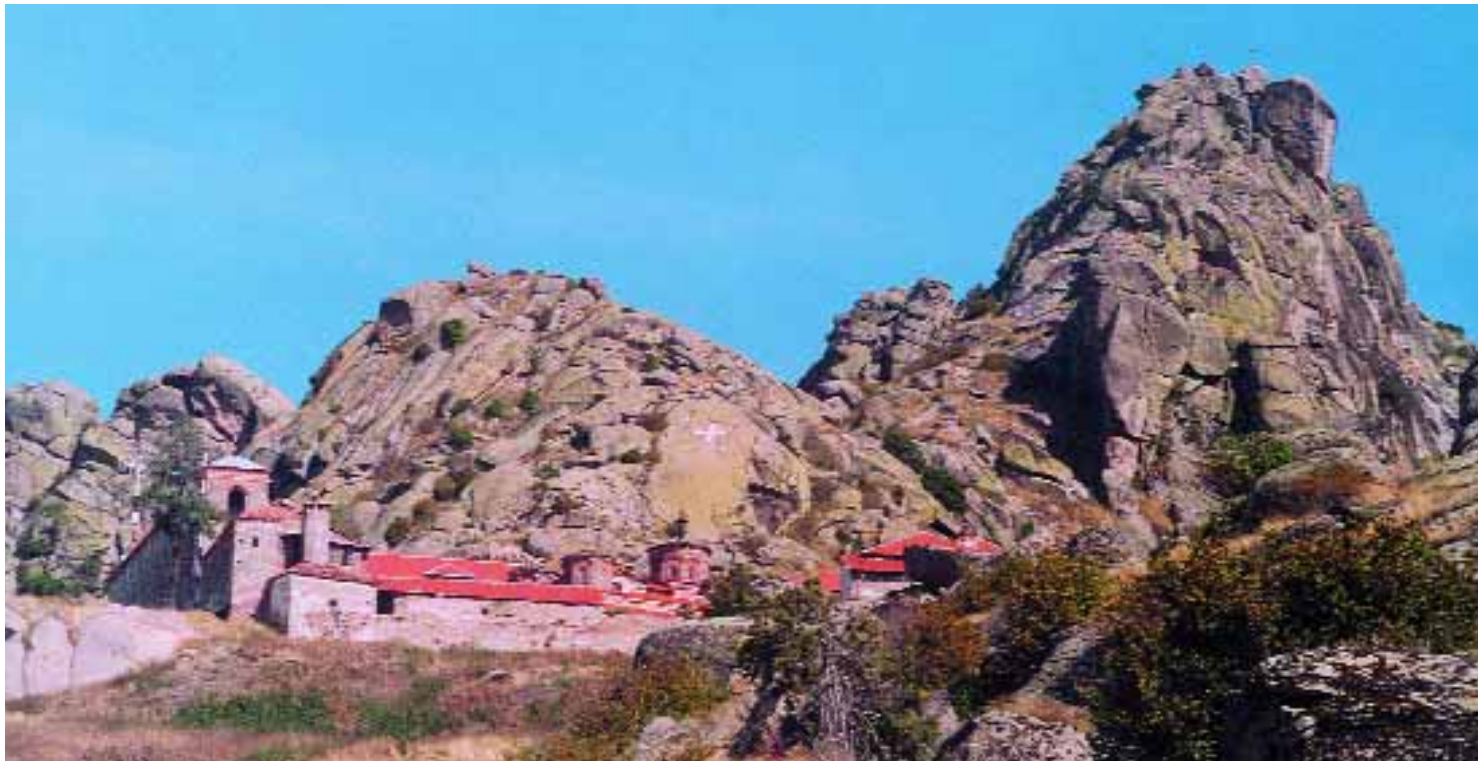
Η Ελλάδα είναι μια μικρή χώρα με εξαιρετικά μεγάλη αρχιτεκτονική κληρονομιά που βρίσκεται διεσπαρμένη σε πολλές άλλες χώρες στα Βαλκάνια και την Ανατολική Μεσόγειο. Τα μνημεία που αποδίδονται σε ελληνική δημιουργία αποτελούν σήμερα πολιτιστική κληρονομιά των χωρών στων οποίων τα εδάφη βρίσκονται. Το πλήθος των μνημείων αυτών είναι δυσανάλογα μεγάλο σε σχέση με την σημερινή έκταση και οικονομική δύναμη της χώρας. Ωστόσο η ύπαρξή τους και η συνειδητοποίηση του πλήθους και της σημασίας τους αποτελεί ένα στοιχείο εξαιρετικά σημαντικό για τη διεθνή θέση της χώρας στον τομέα του πολιτισμού με τη σημερινή του διευρυσμένη σημασία.

Η παρακολούθηση της κατάστασης των μνημείων ελληνικής δημιουργίας όλων των εποχών στις διάφορες χώρες είναι όπως θα μπορούσε να φανταστεί κανείς ένας σχεδόν ουτοπικός στόχος. Ωστόσο κάποιες αρχές προς αυτή την κατεύθυνση στα μέτρα του δυνατού, άρχισαν να γίνονται κυρίως την τελευταία δεκαπενταετία, ιδιαίτερα με την ολοκλήρωση της ένταξης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στα πλαίσια της κατανόησης της σημασίας αυτής της πνευματικής και υλικής ελληνικής παρουσίας, προωθήθηκαν τα κέντρα ελληνικού πολιτισμού στο εξωτερικό. Η πιο σαφής διατύπωση της κατανόησης του ελληνικού κράτους, όσο αφορά το θέμα των μνημείων εκτός συνόρων,

αποτελεί η σύσταση και λειτουργία του Ευρωπαϊκού Κέντρου Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων (ΕΚΒΜΜ). Το Κέντρο διανύει τον 8ο χρόνο της λειτουργίας του και με βήματα σταθερά και προσεκτικά δημιουργεί μια υποδομή σχέσεων με τις χώρες που έχουν στα εδάφη τους μνημεία ελληνικού ενδιαφέροντος, δηλαδή βυζαντινά μνημεία από τον τέταρτο μέχρι τον 15ο αι. και μεταβυζαντινά από τον 15ο και εξής. Στο επίκεντρο της προσοχής του Κέντρου βρίσκονται επίσης τα μνημεία εκείνα που δεν δημιουργήθηκαν στα πλαίσια της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας αλλά ανήκουν στη σφαίρα καλλιτεχνικής, πνευματικής και πολιτιστικής εν γένει επιρροής του. Αξίζει να τονιστεί ότι η δημιουργία μιας τέτοιας υποδομής σχέσεων δεν είναι απλή υπόθεση, λαμβανομένων υπ' όψιν των διαφορετικών πολιτικών και κοινωνικών νοστροπιών και των διαφορετικών δυνατοτήτων σε ένα μεγάλο αριθμό χωρών με τις οποίες προωθείται μια συνεργασία!

Μια πολυετής εμπειρία μέσα από μελέτη της αρχιτεκτονικής, τη συλλογή βιβλιογραφίας, τη βαθμιαία συστηματική επαφή με το μνημειακό πλούτο που προαναφέρθηκε αλλά και με τους φορείς που είναι αρμόδιοι γι αυτόν και με το πλαίσιο στο οποίο εργάζονται, δίνει σήμερα τη δυνατότητα μιας πιο ρεαλιστικής εικόνας σχετικά με τα μνημεία εκτός των συνόρων της χώρας και τις ανάγκες τους. Είναι

κάτω: *Treskanac*, *FYROM*. *Η Μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου με φάσεις από τον 6ο ως τον 15ο αι.*

πάνω: Treskanas, FYROM. Μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου, δυτική όψη

γνωστό ότι οι Αρχαιολογικές Σχολές ισχυρών πολιτικο-οικονομικά κρατών έχουν εγκαταστήσει κλιμάκιά τους στα σημαντικότερα μνημεία, σύνολα μνημείων αλλά και πολεοδομικά σύνολα εδώ και πολλές δεκαετίες. Η Ελλάδα, η Τουρκία, η Συρία, η Αίγυπτος είναι μερικές μόνο χώρες εγκατάστασης και ερευνών τους. Στις εργασίες και τις μελέτες τους οφείλονται πάρα πολλά σχετικά με τη γνώση, την προβολή και τη διάσωση των μνημείων ελληνικού ενδιαφέροντος, κυρίως κλασικών και παλαιοχριστιανικών. Αυτό δε συμβαίνει στον ίδιο βαθμό με τα βυζαντινά και τα μεταβυζαντινά μνημεία και βέβαια ούτε γι αυτά των νεότερων χρόνων. Παράλληλα εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων η ελληνική φροντίδα για τα αρχιτεκτονικά μνημεία της ελληνικής κληρονομιάς στο εξωτερικό είναι για διάφορους λόγους σχεδόν ανύπαρκτη.

Είναι γνωστό ότι η βάση για τη φροντίδα των μνημείων είναι η νομοθεσία προστασίας τους. Οι περισσότερες χώρες οι οποίες έχουν στα εδάφη τους μνημεία ελληνικού ενδιαφέροντος έχουν προσαρμόσει τις νομοθεσίες τους στα πρότυπα που ορίζουν οι Διεθνείς Χάρτες και Οδηγίες ενσωματώνοντάς τις πιο πολλές φορές.² Ωστόσο τα προβλήματα είναι πολλά καθώς η νομοθεσία αντικατοπτρίζει τις κυρίαρχες τάσεις και κατευθύνσεις διεθνώς αλλά οι αντιλήψεις και οι δυνατότητες της τοπικής κοινωνίας δεν συμβαδίζουν πάντοτε.³ Εξάλλου τα μέσα για την εφαρμογή της νομοθεσίας διαφέρουν σημαντικά από χώρα σε χώρα. Είναι γεγονός επίσης ότι πολιτικά γεγονότα, όπως είναι για παράδειγμα η μεταβατική περίοδος σε χώρες που είχαν σοσιαλιστικά καθεστώτα, έπαιξαν σημαντικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται τα μνημεία. Η αλλαγή παλιών δομών και η όλο και πιο δυναμική είσοδος του ιδιωτικού τομέα σε υποθέσεις πολιτιστικής κληρονομιάς επηρεάζουν τα νέα δεδομένα. Είναι ενδιαφέρον ότι το Υπουργείο Πολιτισμού της Ρωσίας εξέδωσε ένα τρίτομο έργο με τίτλο «Η τύχη της πολιτιστικής κληρονομιάς στη

Ρωσία στον 20ό αι.» που κάθε τόμος περιλαμβάνει μια κατηγορία μνημείων ως προς τη διατήρησή τους σε σχέση με τις πολιτικές αποφάσεις γι αυτά.⁴ Όπως έδειξε η συνεδρία για τη νομοθεσία της συνδιάσκεψης «Βυζαντινά Μνημεία και Παγκόσμια Κληρονομιά», το νομικό πλαίσιο σε χώρες όπως η Αλβανία, η Βουλγαρία, η Ρωσία, η Γεωργία, η Αρμενία, η ΠΓΔΜ βρίσκονται σε τροχιά προσαρμογής στα νέα δεδομένα.⁵ Παράλληλα η κατάσταση στη Σερβία-Μαυροβούνιο με το πρόβλημα του Κοσόβου και τα σημαντικότερα βυζαντινά ή βυζαντινής τεχνοτροπίας σερβικά μνημεία του, έχει εξαιρετικά μεγάλα προβλήματα και θέτει φλέγοντα ερωτήματα που δεν φαίνεται να βρίσκουν απαντήσεις.⁶ Ωστόσο σε χώρες όπως η Τυνησία και Αλγερία η νομοθεσία έχει ευρωπαϊκά πρότυπα⁷ καθώς και κατά μεγάλο μέρος η πρακτική αντιμετώπιση των προβλημάτων των μνημείων. Φαίνεται όμως ότι υπάρχει ανάγκη μεγαλύτερης σαφήνειας στα υπάρχοντα νομικά εργαλεία. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση της Τουρκίας, η οποία έχει ενθαρρύνει την έντονη παρουσία του ιδιωτικού τομέα στα ζητήματα των μνημείων. Έτσι τα πάμπολλα κλασικά, βυζαντινά και μεταβυζαντινά μνημεία της χώρας μαζί με τα οθωμανικά, θα χρειαστεί να επιζησουν σε δύσκολες εποχές στις οποίες κυρίαρχη αξία αποτελεί το κέρδος.

Δεν μπορεί παρά να σημειωθεί εδώ το γεγονός της χρήσης νέας ορολογίας για τα μνημεία από τους διεθνείς οργανισμούς. Νέες ορολογίες σηματοδοτούν νέες έννοιες και συνήθως επιβάλλουν αντιλήψεις. Έτσι η υποχώρηση της έννοιας (και του όρου) του «μνημείου» έναντι του όρου της «περιουσίας» ή «διοικησίας» και η σημασία αυτής της αλλαγής αξίζει να αναλυθεί περισσότερο σε άλλα συμπεραζόμενα.

Θεμελιώδης είναι η σωστή καταγραφή των μνημείων και η δημιουργία κατάλληλων αρχείων γι αυτά. Η καταγραφή

μέση: Ζευγοστάσι, Αλβανία. Ένα μεταβυζαντινό μνημείο με βυζαντινό πυρήνα (βλ. Μνημείο και Περιβάλλον 7, 2001, σσ. 123-145) κάτω: Μονή Αγ. Νικολάου, Μοναστήρι, FYROM. Βυζαντινή βασιλική του 11ου αι. με τοιχογραφίες των αρχών του 12ου αι. εξαιρετικής τέχνης

συνδυάζεται επίσης με τη σημαντικότερη παρακολούθηση (monitoring) της πολιτιστικής κληρονομιάς που σηματοδοτεί με τη σειρά της τη συνεχή φροντίδα. Προς αυτή την κατεύθυνση έχουν στραφεί οι διεθνείς οργανισμοί τόσο με το periodic reporting της UNESCO όσο και με το World Heritage Wach του World Monument Found. Οι διάφορες χώρες όπου υπάρχουν μνημεία ελληνικού ενδιαφέροντος διαθέτουν ήδη αρχεία για το σύνολο της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς τους, άλλες συστηματικά και πλήρη και άλλες λιγότερο. Ο τρόπος αντιμετώπισης είναι κοινός για όλα τα μνημεία. Συνεπώς η καταγραφή των βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων αλλά και των αρχαίων γίνεται ανάλογα με το πόσο προηγμένα και πλήρη είναι τα σχετικά συστήματα κάθε χώρας. Αυτό και πάλι εξαρτάται από το επίπεδο πολιτικής της χώρας αλλά και της οικονομικής της κατάστασης. Στις περισσότερες από τις χώρες έγινε

μετάβαση σε ηλεκτρονικό τρόπο καταγραφής και αποθήκευσης πληροφοριών για τα μνημεία, ενώ άλλες βρίσκονται στην πορεία για μια τέτοια πρακτική. Στην Ελλάδα ο κύριος φορέας που είναι αρμόδιος για τέτοια εργασία είναι η Διεύθυνση Αρχείου Μνημείων και Δημοσιευμάτων του ΥΠΠΟ, ενώ μικρότερες συλλογές υπάρχουν και αλλού.⁸ Για τα βυζαντινά και μεταβυζαντινά μνημεία σε διεθνές επίπεδο το ΕΚΒΜΜ ολοκλήρωσε μια πολυγλωσσική βάση δεδομένων και έχει ήδη αρχίσει η εισαγωγή πληροφοριών με στόχο την καταγραφή βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων διεθνώς και έναν διεθνή κόμβο στο διαδίκτυο.⁹

Η εξέταση ενός προγράμματος για επεμβάσεις σε μνημεία βυζαντινής περιόδου με συμμετοχή πολλών χωρών στάθηκε η αιτία να καταγραφούν μια σειρά παραμέτρων που καταδεικνύουν τις δυσκολίες και τις αδυναμίες που αντιμε-

τωπίζουν διάφορες χώρες για την εκπόνηση μελετών με βάση προδιαγραφές διεθνών standards. Επιστημονικό και τεχνικό ανθρώπινο δυναμικό στον τομέα των μνημείων συχνότατα δεν επαρκεί για να καλύψει τις ανάγκες, οι δομές είναι σχετικά αδύνατες, οι επικοινωνίες σε διεθνές επίπεδο –οι απαραίτητες για τη ροή πληροφορίας– εμφανίζουν πολλές τεχνικές δυσκολίες, οι νοοτροπίες σχετικά με τη σταθερότητα οριοθετήσεων ποικίλουν, τα οικονομικά μέσα είναι συχνά πενιχρά, η σύνδεση με την αναπτυξιακή διαδικασία δημιουργεί κενά και αντιθέσεις. Για την αντιμετώπιση θεσμικών και διαχειριστικών ζητημάτων η UNESCO έχει αναλάβει πρωτοβουλίες μέσω των ειδικών Γραφείων του Κέντρου Παγκόσμιας Κληρονομιάς και επεξεργάζεται στρατηγικά σχέδια για την ενίσχυση τοπικών δομών. Ωστόσο πιο ευέλικτα διεθνή σχήματα φαίνεται να μπορούν να υποβοηθήσουν και να διευκολύνουν σε κάποιο βαθμό τις χώρες γύρω από τη Μεσόγειο, τα Βαλκάνια, τον Καύκασο κ.ά. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο είναι δυνατό να κινηθεί η Ελλάδα για τα μνημεία που συνδέονται με την ιστορία και την ταυτότητά της.

μέση: Παλμύρα, Συρία. Ο αρχαιολογικός χώρος, τόπος αναψυχής για τη μοντέρνα πόλη της Παλμύρας. Υπάρχουν ναοί που μετατράπηκαν σε χριστιανικές εκκλησίες, βυζαντινές κάτω: Αττάλεια, Συρία. Η μεγάλη κιονοστοιχία, ο κύριος δρόμος της αρχαίας πόλης. Σ' αυτήν υπάρχουν τρεις μεγάλοι βυζαντινοί ναοί

Η συζήτηση για τις αρχές επεμβάσεων σε μνημεία στις διάφορες χώρες που προαναφέρθηκαν έδειξαν για άλλη μια φορά τη διάσταση ανάμεσα στις αρχές και στην πράξη. Ζητήματα σκοπού και στόχου για ένα σχέδιο επέμβασης σε ένα μνημείο παίζουν σημαντικότατο ρόλο καθορίζοντας το είδος της επέμβασης η οποία συνδυάζεται σχεδόν πάντα με τη νέα χρήση και κατά δεύτερο λόγο με τη διδακτική αλλά σχεδόν καθόλου με την αισθητική και την ιστορική συνέχεια.

Η εξεύρεση κοινής γλώσσας ανάμεσα στους αρμόδιους για τις επεμβάσεις στα μνημεία αποτελεί ένα ζητούμενο που επηρεάζεται από πολλές παραμέτρους. Η προσπάθεια για την τοποθέτηση της πολιτιστικής κληρονομιάς ελληνικού ενδιαφέροντος στη διεθνή σκηνή κάτω από την πνευματική, έστω, αιγίδα της Ελλάδας, φαίνεται να είναι ένας

από τους πιο φιλόδοξους στόχους που έχουν τεθεί. Ο δρόμος είναι μακρύς και χρειάζεται υποστήριξη και αγώνα.

Σημειώσεις

1. Πρόκειται για τις χώρες: Αίγυπτο, Αλβανία, Αλγερία, Αρμενία, Βουλγαρία, Γάζα, Γεωργία, Ιορδανία, Ισραήλ, Ιταλία, Κροατία, Λίβανο, ΠΓΔΜ, Ρουμανία, Ρωσσία, Σερβία-Μαυροβούνιο, Συρία, Τουρκία, Τυνησία. Αν λάβει κανείς υπόψιν του και τις κλασικές αρχαιότητες ο αριθμός των χωρών διευρύνεται πολύ περισσότερο.
2. Βλ. Ν. Ζίας, «Εθνικές Νομοθεσίες. Προβλήματα και προοπτικές», *Δελτίο-Newsletter* αρ. 2-2001 του ΕΚΒΜΜ, σ. 32-34.
3. Βλ. Συμπεράσματα της Συνδιάσκεψης «Βυζαντινά Μνημεία και Παγκόσμια Κληρονομιά» 26 Μαΐου-1 Ιουνίου 2001, *Δελτίο-Newsletter* αρ. 2-2001 του ΕΚΒΜΜ, σ. 21-24.
4. *Sudba kulturnogo nasledia Rossii XX vek*. Επιμέλεια Α.Ι. Komech et all, Moskva 2003, τόμος 1ος: Belaja kniga, τόμος 2ος: Krasnaja kniga, τόμος 3ος: Chernaja kniga, όπου ο πρώτος τόμος για τις προοπτικές, ο δεύτερος για ό,τι διασώθηκε, ο τρίτος για ό,τι έχει καταστραφεί.
5. Βλ. Σχετικά άρθρα στο *Δελτίο-Newsletter* 3-2002 του ΕΚΒΜΜ, σ. 45-88 για θέματα νομοθεσίας σε 11 χώρες οι οποίες έχουν μνημεία ελληνικού ενδιαφέροντος στα εδάφη τους.
6. Βλ. Διεθνείς αποστολές και σχετικές Δημοσιεύσεις της UNESCO
7. Βλ. Στην Τυνησία το Code de Patrimoine toy 1994, T. Ghali, Le code de «Patrimoine: un outil de sauvegarde et de valorisation», *Δελτίο-Newsletter* 3-2002 του ΕΚΒΜΜ, σ. 80-84.
8. Βλ. Ν. Νικονάνος, «Αρχαία και βάσεις δεδομένων», *Δελτίο-Newsletter* αρ. 2-2001 του ΕΚΒΜΜ, σ. 38-39.
9. Ε. Χατζητρύφωνος, «Βάση δεδομένων Ηλεκτρονικός Κατάλογος Μνημείων του Βυζαντινού Κόσμου. Σκοποί και στόχοι, προβλήματα και προοπτικές» *Δελτίο-Newsletter* αρ. 4-2004 του ΕΚΒΜΜ (υπό δημοσίευση).

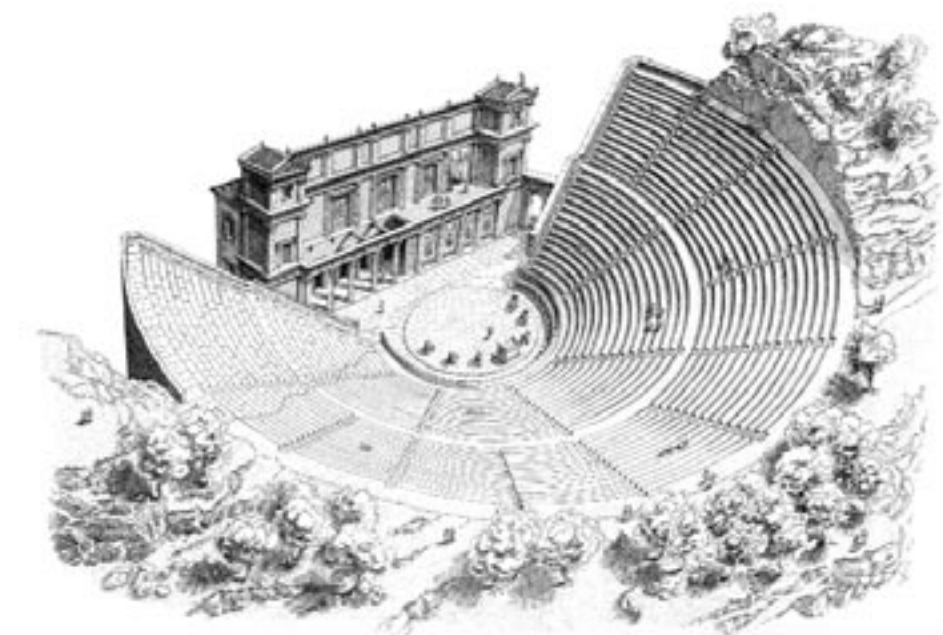
* Η γράφουσα είναι Προϊσταμένη του Γραφείου Προώθησης της Επισημονικής Έρευνας και Αναπληρώτρια Διευθύντρια του Ευρωπαϊκού Κέντρου Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων.

Το Αρχαίο Θέατρο

του **Αναστάσιου Πορτελάνου**, Δρ. αρχιτέκτονα-τοπογράφου μηχ.

Ένα αρχιτεκτονικό έργο με διαχρονική ζωή ενταγμένο στη σύγχρονη χωροταξική και πολιτιστική πραγματικότητα

Μέσα από τα αρχαία θέατρα, τα οποία έχουν επιβιώσει, μας φτάνει η αντανάκλαση της πολιτισμικής δημιουργίας του αρχαίου πνεύματος. Ενός απανθίσματος της αρχαίας τέχνης σε όλους τους τομείς

πάνω: Άποψη του Αρχαίου Ελληνικού Θεάτρου

Ι. Η Αρχή

Η εξέλιξη της αρχιτεκτονικής των αρχαίων ελληνικών θεάτρων είναι συνάρτηση των τεχνικών, οικονομικών και κυρίως των πολιτιστικών δεδομένων των διαφόρων περιόδων της ζωής τους. Τα συναντάμε σε όλη την έκταση του αρχαίου ελληνισμού από τις αποικίες της δύσης¹ έως τις ανατολικότερες κατακτήσεις του Μ. Αλέξανδρου ή των διαδόχων του.²

Παρουσία στοιχείων θεατρικής διαμόρφωσης συναντάμε ήδη από τα Μινωικά ανάκτορα. Η διαμόρφωση κλιμακωτών βαθμίδων μεγάλου εύρους πατημάτων, που συναντάμε στο ΒΑ τμήμα της Κνωσού (18ου-17ου αι. π.Χ.), σε δύο κάθετες διευθύνσεις και σε μία μνημειώδη μεγάλο πλάτους ανάλογη κατασκευή βαθμίδων στη Φαιστό (20ός, 17ος αι. π.Χ.), έχουν χαρακτήρα θέσεων παρακολούθησης τελετουργιών και θεαμάτων, αποτελούν τις παλαιότερες κτιστές κατασκευές θεάτρων.

Το αρχαίο θέατρο, όπως το γνωρίσαμε στα κλασικά και

ελληνιστικά χρόνια, αναπτύσσεται ανάλογα με τη θεατρική δημιουργία. Οι χοροί και οι διθύραμβοι, με την κυκλική κίνηση των εκτελεστών, δώσανε το σχήμα τους σε μία κυκλική ορχήστρα.³ Το ελληνικό θέατρο γεννήθηκε σε συσχετισμό με τη λατρεία του Διονύσου. Κατασκευάζεται κυρίως σε πλαγιά λόφων σε διαμορφωμένες φυσικά ή τεχνητά κοιλάττες. Στην περίοδο του Πεισίστρατου βρίσκουμε την πρώτη καταγεγραμμένη εκτέλεση του Θέσπιδος. Στη γιορτή των *Μεγάλων Διονυσίων* του 534 π.Χ. ένας ηθοποιός με βαμμένο πρόσωπο έκανε διάλογο με το χορό.⁴

2. Αρχιτεκτονική του αρχαίου ελληνικού θεάτρου

Οι πρώτες παραστάσεις δίνονταν στην Αθήνα στην Αγορά, με την κατασκευή ικριωμάτων (*ίκρων*). Σιγά σιγά το θέατρο αποκτά τη μορφή του συντιθέμενο από τα τρία σαφώς διακριτά μέρη του, το *κοίλο*, την *ορχήστρα* και τη *σκηνή*.⁵ Η αναζήτηση χώρων καλής ακουστικής οδήγησε από τους ανοικτούς χώρους, διαμορφωμένους με ικριώματα, στις πλαγιές των λόφων. Ορισμένες φορές γίνονταν προσθήκη χαμάτων και ελλείπει λόφων, πλήρης επίκωση. (Δίο, Μαντινεία).

Η δημιουργία του αρχαίου θεάτρου με τη μορφή που γνωρίσαμε στα κλασικά και ελληνιστικά χρόνια, αναπτύσσεται ανάλογα με τη θεατρική δημιουργία. Το ξεκίνημά τους με την αναζήτηση ενός ιδιαίτερου χώρου με καλή ακουστική και δυνατότητα καλής παρακολούθησης από το κοινό, από απλή διαμόρφωση ενός χαματίνου κοίλου με μία κυκλική ορχήστρα, όπου ο χορός εκτελούσε τα δράματα γύρω από το βωμό ή *θυμέλη*, στο κέντρο του κύκλου, όπου εκτελούντο οι θυσίες, ακολούθησε η τοποθέτηση ξύλινων και μετέπειτα κατά τους κλασικούς χρόνους λιθινών εδωλίων.

Τα αρχαία θέατρα δημιουργούνται μέσα σε φυσικές κοιλάττες πλαγιών λόφων, που ευνοούσαν τόσο τη διαμόρφωσή τους, όσο και την ακουστική τους. Η θέση τους είναι κοντά στα κέντρα της κοινωνικής ζωής, συχνά πλησίον της ακροπόλεως (Αθήνας, Λάρισας, Άργους, Περγάμου κ.ά), της αγοράς (Μαντινείας, Κορίνθου, Μεσσήνης, κ.ά), του σταδίου (Δελφών, Ρόδου, εκτός οχύρωσης Ασπένδου και Πέργης, κ.ά), είτε μέσα σε ιερά (Επιδαύρου, Δελφών, Ορωπού κ.ά), ενώ συνήθως πλησίον τους βρίσκεται το μεταγενέστερο ωδείο (Αθήνας, Άργους, Κορίνθου, Νικόπολης, κ.ά.). Στη Μεγαλόπολη γειτνιάζει με το βουλευτήριο (Θεραΐλιο), όπως και στη Δωδώνης κ.ά. Ο συσχετισμός τους με την οχύρωση της πόλης είναι συχνός, όπως σε Δωδώνη, Σπάρτη, Νέα Πλευράνα όπου θέση σκηνης υπέχει ένας από τους πύργους της Δ. πλευράς της οχύρωσης,⁶ σε Μίλητο και Σίδη εξωτερικά των τειχών σ' επαφή, κ.ά.⁷

Παράλληλα προς τη θεατρική τους χρήση τα αρχαία θέατρα είχαν μία μεγαλύτερη συμβολή στις λειτουργίες της

από πάνω προς τα κάτω:

- Κλίμακες Κνωσού, όπου συναντάται ένας χαρακτήρας θέσεων παρακολούθησης
- Θέατρο της Πρίνης με αρκετό υλικό στην περιοχή της Σκηνής
- Αρχαίο Θέατρο Δωδώνης
- Διονυσιακά, Το πρώτο θέατρο στην Αθήνα έχει εξαιρεθεί από επεμβάσεις αποκατάστασης με στόχο τη χρήση

πόλης. Ανάλογα με τις ανάγκες της κάθε πόλης φιλοξενούν και άλλες λειτουργίες, που ποικίλουν, όπως: Στη Μεγαλόπολη, τον Αρκαδικό Ορχομενό, κ.ά. συνεδριάσεις. Σε Δελφών, Ορχομενού Βοιωτίας, κ.ά. μουσικούς αγώνες. Στης Σπάρτης χορούς γυμνοπαίδων και μετά το 371 π.Χ. το αγώνισμα της σφαίρας. Στης Πρίνης δικαστήριο, όπως μαρτυρά υδραυλικό ρολόι, που υπάρχει εκεί, κλπ.

Σταδιακά η επέκταση των θεάτρων οδηγεί στη δημιουργία μεγάλων αναλημμάτων. Το ελληνικό θέατρο στην κλασική λθινη κατασκευή του ολοκληρώνεται τον 4ο αι. π.Χ. Τη ρωμαϊκή περίοδο προτιμώνται οι ήπιες πλαγιές ή οι πεδινές περιοχές και η δημιουργία κλειστών θεάτρων, κτιστών σε όλο τους σχεδόν τον όγκο, μέσα από την κατασκευή των οποίων γίνεται η πρόσβαση των θεατών σε διάφορα σημεία του κοίλου.

Κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους μετατρέπονται σε αρένες, φιλοξενούν μονομάχους, θηριομαχίες ή και στεγανοποιώντας τις ορχήστρες, ναυμαχίες. Για το λόγο αυτό συναντάμε υπολείμματα ανέγερσης κυκλικών στηθαίων ή τοίκων γύρω από την ορχήστρα, όπως στη Δωδώνη, όπου η προσθήκη τοίκου ύψους 2,80 μ. περιμετρικά της ορχήστρας τέμνει το χώρο της σκηνής, στην αρχαία Κορίνθο, κ.ά.⁸

Τα σωζόμενα σήμερα ερείπια στα περισσότερα θέατρα προέρχονται κατά μεγαλύτερο μέρος από τη ρωμαϊκή περίοδο, η οποία είναι και η τελευταία της ζωής τους. Συνήθως το ένα θέατρο διαδέχεται το άλλο στην ίδια θέση, είτε με διεύρυνση του κοίλου, είτε με προσθήκη διαζωμάτων και περιφερειακή προσθήκη κερκίδων (επιθέατρο), ή τροποποιώντας την αρχική κατασκευή ριζικότερα, αφήνοντας ελάχιστα ή καθόλου υπολείμματα του παλαιότερου θεάτρου.

Τα ρωμαϊκά θέατρα είναι κτιστά εξ ολοκλήρου,⁹ και αποτελούν ενιαία κατασκευή.¹⁰ Ορισμένες φορές εντάσσονται σε πλαγιές, όπως π.χ. στου Ηρώδου του Αττικού,¹¹ ενώ άλλες φορές το κάτω θέατρο εδράζεται στο έδαφος, και τα επιθέατρα κατασκευάζονται κτιστά,, περίπτωση που συναν-

πάνω: Το Ωδείο Ηρώδου του Αττικού πριν την αποκατάστασή του και όπως είναι σήμερα
μέση δεξιά: Ρωμαϊκό θέατρο

ντάμε και σε επεκτάσεις ελληνικών θεάτρων την περίοδο αυτή.

Οι διαστάσεις των θεάτρων διαρκώς μεγάλωναν, όσο προχωρούσαμε από την κλασική στην ελληνιστική και τη ρωμαϊκή περίοδο. Το απλό, απέριτο «ρεαλιστικό» αρχαίο ελληνικό θέατρο διαδέχεται το βαρύ «κλειστό» ρωμαϊκό θέατρο, με τις ψηλές σκεπαστές σκηνές και τις κτιστές παρόδους.

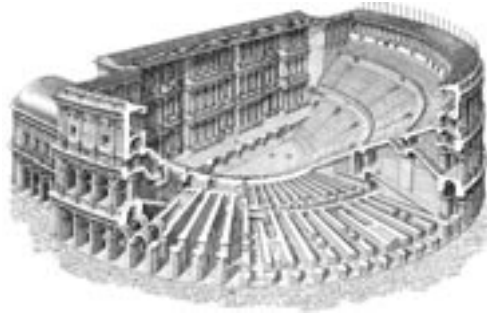
Τα ρωμαϊκά θέατρα αποτελούν εξέλιξη των ελληνικών.¹² Ορισμένοι μεταβατικοί τύποι μεταξύ του ελληνικού και του ρωμαϊκού θεάτρου έχουν δημιουργηθεί όπως, τα *ελληνο-ρωμαϊκά* θέατρα, κτισμένα στη Ν Ιταλία, στον 2ο-1ο αι. π.Χ.¹³ ή τα ανήκοντα στο ρωμαϊκό τύπο της Μικράς Ασίας, όπου διατηρείται το ελληνικό κοίλο και μία ευθεία ρωμαϊκή σκηνή.¹⁴ Ένας άλλος τύπος ρωμαϊκού θεάτρου είναι ο λεγόμενος *γαλλορωμαϊκός*, που συναντάται στην περιοχή της Γαλλίας. Απλούστερος του ρωμαϊκού, με μεγαλύτερο κοίλο και ορχήστρα, χαμηλότερη και μακρύτερη σκηνή και μικρό προσκήνιο, το *Palcoscenico*. Συνδυάζει τις θεατρικές παραστάσεις με αμφιθεατρικούς αγώνες.¹⁵ Μία ειδική κατηγορία των ρωμαϊκών θεάτρων είναι τα *Ωδεία*, στα οποία εκτελούνταν κυρίως μουσικά έργα. Είναι μικρότερα από τα θέατρα, αντίστοιχης κατασκευής. Χαρακτηριστικό στοιχείο τους είναι, ότι συνήθως το ημικύκλιο, που διαμορφώνεται παραπλήσια με τα ρωμαϊκά θέατρα εγγράφεται σε ορθογωνικό περίγραμμα και καλύπτεται από ξύλινη στέγη.¹⁶

Σε προηγούμενα κείμενά μου¹⁷ έχω αναφερθεί αναλυτικά

στα επιμέρους στοιχεία του αρχαίου θεάτρου και ειδικότερα: το κοίλο,,(τα εδώλια, η προεδρία, τα διαζώματα, οι κλίμακες), η ορχήστρα, στοιχεία χαράξεων κοίλου και ορχήστρας, οι πάροδοι, η σκηνή, το ελληνικό προσκήνιο, τα σκηνικά του αρχαίου θεάτρου, κ.ά. Όλα αυτά τα στοιχεία μελετώνται τόσο κατά τις φάσεις του ελληνικού αρχαίου θεάτρου, όσο και κατά τις ρωμαϊκές παραλλαγές των επιμέρους στοιχείων αλλά και της γενικής εικόνας και του χαρακτήρα του αρχαίου θεάτρου

3. Επανάχρηση Αρχαίων Θεάτρων

Τα αρχαία Θέατρα είναι τα μοναδικά ίσως αρχαία μνημεία, τα οποία προσφέρονται για σύγχρονη δημιουργία, που αφορά στην ερμηνεία στους χώρους αυτούς έργων αρχαίων δημιουργών εκσυγχρονισμένων στον ένα ή τον άλλο βαθμό, αλλά και συγχρόνων δημιουργών θεατρικών ή άλλων έργων. Οι πιέσεις στους αρμοδίους φορείς για τη διαχείριση των μνημείων αυτών (αρμόδιες Υπηρεσίες και όργανα του ΥΠ.ΠΟ) είναι μεγάλες και προέρχονται από πολλές πλευρές, από δημιουργούς, τοπική αυτοδιοίκηση, θεατρικούς οργανισμούς, πολιτισμικούς φορείς, κ.ά. Ωστόσο θα πρέπει να δεχθούμε ότι υπάρχει γύρω από το θέμα αυτό μία μεγάλη σπουδή και ζητείται η χρήση μνημείων που αντιμετωπίζουν πολλά σοβαρά προβλήματα,

στατικής επάρκειας, φθοράς υλικών, προβλημάτων συντήρησης, προβλημάτων λόγω θέσεων.

Έτσι έχουμε δει εδώ και πολλά χρόνια χρήση θεάτρων με σοβαρά προβλήματα.

Θα έπρεπε να πούμε ότι για την επανάχρηση των αρχαίων θεάτρων είναι απαραίτητο αυτά να πληρούν κάποιες στοιχειώδεις απαιτήσεις, ώστε να μη καθίσταται αποτρεπτική η χρήση τους και αυτές κυρίως είναι:

– Στατική επάρκεια των επιμέρους στοιχείων του θεάτρου που διατηρούνται στη θέση τους (π.χ. αναλήμματα, εδώλια, κ.ά.).

– Καλή κατάσταση διατήρησης του υλικού, ώστε να μην υπάρχει κίνδυνος καταστροφής, έστω και μέρους αυτού.

– Πρέπει να λαμβάνονται μέτρα για την προστασία του υλικού από τη φθορά.¹⁸

– Η θέση και συνεπώς η πρόσβαση στο θέατρο να μη βλάπτει μνημεία και συναφείς αρχαίες κατασκευές. Το πρόβλημα είναι εντονότερο όταν το θέατρο εντάσσεται σε ευρύτερους σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους, που είναι πολύ συχνή περίπτωση (π.χ. Δελφοί, Άργος, Δωδώνη, Ν. Πλευρώνα, Οινιάδες, Δήλος, Αθήνα, Κόρινθος, Πρίνη, Μαγνησία, Ελληνιστικό και Ρωμαϊκό κ.λπ.).¹⁹

– Ανάγκη άμεσης και καλής εποπτείας προ κατά και μετά τη χρήση του θεάτρου.

– Συμβατότητα των εκδηλώσεων με το χαρακτήρα του μνημείου.

– Εξασφάλιση των αναγκαίων εξυπηρετήσεων του κοινού.

από πάνω προς τα κάτω:
– Θέατρο Δελφών μέσα στον περίβολο του αρχαίου ιερού
– Θέατρο Δήλου μέσα στον ευρύτερο σημαντικό αρχαιολογικό χώρο
– Θέατρο Θάσου με συμπληρώσεις ξύλινων εδωλίων για αύξηση θέσεων θεατών
– Θέατρο Επιδαύρου με καλυμμένα τα σκηνηκικά υπολείμματα για τις ανάγκες των παραστάσεων

– Κανόνες και αρχές στη χρήση και λειτουργία των παραχωρούμενων σε χρήση αρχαίων θεάτρων.
– Αντιμετώπιση των προβλημάτων που σχετίζονται από την ένταξη των θεάτρων σε πολλές περιπτώσεις στο σύγχρονο πολεοδομικό ιστό (Λάρισα, Τεγέα, κ.ά.). Οι επιπτώσεις σχετίζονται τόσο με την επίδραση της λειτουργίας του χώρου στο περιβάλλον του, όσο και την ανάγκη προστασίας της περιοχής του θεάτρου και ειδικότερα της έχουσας άμεση γειτνίαση.
Προκειμένου να εξασφαλιστούν οι ελάχιστες αυτές απαιτήσεις για τη διενέργεια παραστάσεων είναι απαραίτητη η στερέωση και συντήρηση του μνημείου και η σύνταξη ειδικής μελέτης με στόχο τη λειτουργία του αρχαίου θεάτρου και τη δυνατότητα να φιλοξενήσει έναν συγκεκριμένο αριθμό θεατών, που θα κινηθεί σε συγκεκριμένες διαδρομές και θα εξυπηρετούνται όλες οι αναγκαίες λειτουργίες που απορρέουν από τη χρήση του θεάτρου (στάθμευση, χώροι υγιεινής, διαδρομές, κλπ.). Αξίζει να σημειωθεί ότι επί 134 περίπου σωζόμενων στον ελλαδικό χώρο αρχαίων θεάτρων μόνο ένα ποσοστό γύρω στο 20% μπορεί να θεωρηθεί διαπραγματεύσιμο για συστηματική η περιστασιακή χρήση.²⁰ Σε γενικό επίπεδο στην περιοχή επέκτασης από τις 790 θεατρικές κατασκευές 55 χρησιμοποιούνται και 50 παρουσιάζουν δυνατότητες αξιοποίησης, ενώ 300 αξίζει να παρουσιαστούν στο ευρύ κοινό.²¹
Ως κυριότερα προβλήματα που συμβάλλουν στη δυσκολία αναστήλωσης και αποκατάστασης ενός αρχαίου θεάτρου θα αναφέρουμε:
– Το χαμηλό ποσοστό του σωζόμενου αρχαίου υλικού. Η αναστήλωση και αποκατάσταση των αρχαίων θεάτρων προσκορούει κύρια στο μικρό ποσοστό του διατηρούμενου υλικού. Αφού αυτά μεταξύ των άλλων λόγων της φθοράς αποτέλεσαν και εύκολα λατομία λίθων και μαρμάρου. Η καταστροφή συχνά του υλικού στην περιοχή της σκηνής και των συναφών με αυτή κατασκευών είναι συχνά μεγάλη.

μέση: Ωδείο της Κώ, που αναστηλώθηκε επί ιταλικής κατοχής
κάτω: Το θέατρο της Γαλλικής Arles

Αυτό καθιστά δύσκολη την αποκατάσταση των χώρων της σκηνής.²²
– Η κακή διατήρηση και τα σημαντικά στατικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα σωζόμενα σήμερα αρχαία θέατρα. Είναι χαρακτηριστική η κατάρρευση του ανατολικού αναλήμματος της Μεγαλόπολης, όπου έχουν δοθεί μέχρι σήμερα αρκετές παραστάσεις αρχαίων έργων.²³
– Η κακή εμπειρία από τις μέχρι σήμερα επεμβάσεις σε εθνικό αλλά και σε διεθνές επίπεδο, όπου το κυρίαρχο αίτιο της αναστήλωσης και αποκατάστασης των μνημείων είναι στις περισσότερες περιπτώσεις η επανάχρηση και όχι η προστασία και ανάδειξη αυτού καθαυτού του μνημείου. Οι αστοχίες συνίστανται κυρίως: α) Στη χρήση πολύ μεγάλου ποσοστού νέου υλικού. β) Στη χρήση υλικών, που δεν υπήρχαν στο παλιό θέατρο, αλλά τα επέβαλε η επιδίωξη αύξησης του αριθμού των θέσεων και η διενέργεια των παραστάσεων. γ) Η απόκρυψη ή και εξαφάνιση στοιχείων της κατασκευής του θεάτρου.²⁴ δ) Εξαφάνιση σημαντικών μνημείων νεωτέρων περιόδων.
Μερικά χαρακτηριστικά κακά παραδείγματα είναι στον ελλαδικό χώρο:
Στο θέατρο Φιλίππων, όπου τα εδώλια κατασκευάστηκαν (1957-1960) από αργολιθοδομή. Συζητήσεις προκάλεσαν από το 1947 οι εργασίες επέμβασης στο Ηρώδειο, λόγω της έκτασής τους. Αντίστοιχες αντιδράσεις, λόγω της ευρύτατης χρήσης και εδώ κατά την επανακατασκευή του Ωδείου Πάτρας (1960-61). Εκτεταμένη χρήση αρχαίου υλικού έχουμε στις αναστηλώσεις που έχουν πραγματοποιήσει οι Ιταλοί κατά την κατοχή τους στο θέατρο του Μόντε

Σμινθ στη Ρόδο και στο Ωδείο της Κω. Επαύξηση των εδωλίων με ξύλινα ακαλαίσθητα καθίσματα έχουμε και στο θέατρο Θάσου.
Και στην υπόλοιπη περιοχή επέκτασης των αρχαίων θεάτρων έχουμε: Σε Ιταλία στην Όστια, σε Γαλλία σε Orange, όπου το καινούργιο υλικό ανέρχεται στο 99%, και χρησιμοποιήθηκαν ξύλινα καθίσματα για επαύξηση των εδωλίων, επίσης σε Arles, από το 1823 ήδη αφαιρέθηκαν μεταγενέστερες ιστορικές φάσεις και η ανακατασκευή του κοίλου από τις σωζόμενες 5 σειρές εδωλίων έφτασε στις 20. Προβληματίζει η φάση, την οποία αποκαθιστούμε, δεδομένου ότι η τελευταία και καλύτερα διατηρούμενη φάση των αρχαίων θεάτρων είναι στις περισσότερες περιπτώσεις η ρωμαϊκή περίοδος και από τη γενικότερη ερμηνεία των σωζόμενων ερειπίων μπορούμε να τεκμηριώσουμε το τμήμα της ελληνικής περιόδου. Είναι γνωστό όμως ότι πολλά θέατρα την περίοδο αυτή υπέστησαν αλλοιώσεις, συνεπεία και αυτής ακόμη της αλλαγής του αντικειμένου που φιλοξενούσαν (π.χ. Δωδώνης).
Τα ανωτέρω αποτελούν συνέπεια έλλειψης σε διεθνές επίπεδο συγκεκριμένων αρχών που να διέπουν την επανάχρηση των αρχαίων θεάτρων, που αποτελούν σήμερα τα κυριότερα αρχαία μνημεία στα οποία επιχειρείται να δοθεί χρήση.
Για το λόγο αυτό θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι δυνατόν να γίνει και μερική αναστήλωση και μερική αποκατάσταση των μνημείων σε συσχετισμό με τη δυνατότητα προσδιορισμού των επιμέρους κατασκευών, ως προς την διαμόρφωσή τους, το υλικό τους και τον τρόπο κατασκευής τους. Καθοριστικός είναι ο βαθμός διατήρησης του αρχαίου υλικού και η δυνατότητα γνώσης της αρχιτεκτονικής των επιμέρους κατασκευών.

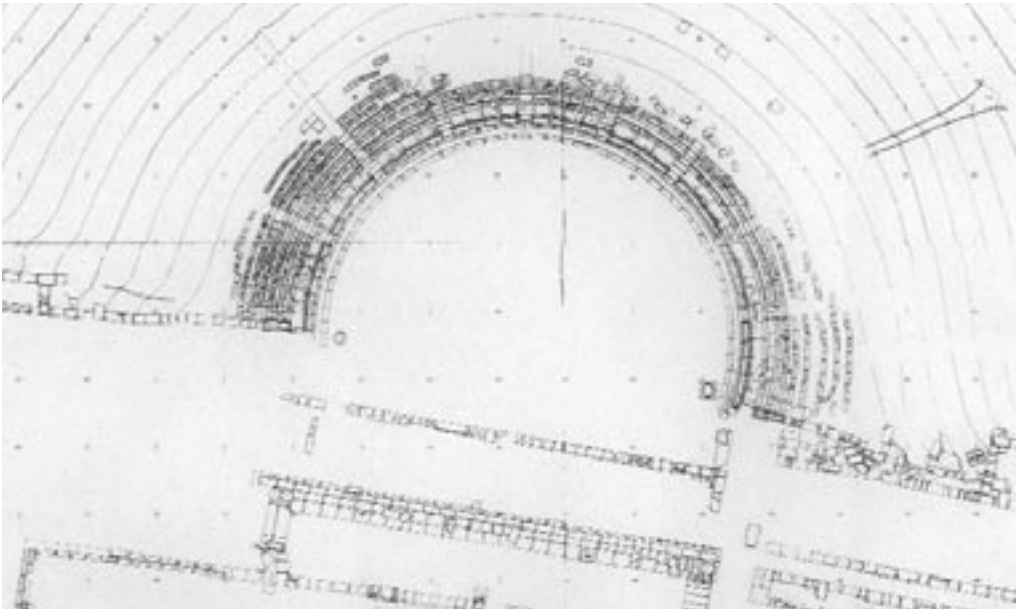
Ως βασική αρχή θεωρώ, η αναστήλωση να σταματάει τη στιγμή που αρχίζουν υποθέσεις. Σε κάθε περίπτωση η αναστήλωση θα πρέπει να γίνεται με τα ίδια υλικά της κατασκευής του θεάτρου και με επαρκή προστασία των κατασκευών και των υλικών τους.
Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι η χρήση των αρχαίων θεάτρων προϋποθέτει την ολοκληρωμένη μελέτη τους, τη μελέτη στερέωσης και συντήρησής τους, αλλά και επιπλέον ειδική μελέτη αναστήλωσης και αποκατάστασης συνοδευόμενη από μελέτη χρήσης ή όχι του θεάτρου. Τον τελευταίο καιρό υπάρχει ένα ενδιαφέρον για μία σειρά θέατρα, των οποίων προχωρεί η μελέτη. Αυτά είναι τα θέατρα της Επιδαύρου (Ασκληπείου και Αρχαίας Επιδαύρου), Θορικού, Θάσου, Ερέτριας, Δωδώνης, Άργους, Μεγαλόπολης, Αιγείρας, Φιλίππων, Κω, Δημητριάδος, Λάρισας, Μεσσήνης. Μία αξιόλογη μελέτη έχει δημοσιεύσει ο αρχαιολόγος καθηγητής Σάββας Γώγος για το θέατρο των Οινιαδών η οποία περιλαμβάνει μία γραφική αποκατάσταση του θεάτρου στις δύο φάσεις του, καθώς και μελέτη της ακουστικής του θεάτρου από τον Γ. Καμπουράκη.²⁵
Με δεδομένη την κακή κατάσταση διατήρησης πολλών θεάτρων, πιστεύουμε ότι η κατασκευή ενός θεάτρου στην περιοχή των αρχαιολογικών χώρων ή αλλού, που να συγκεντρώνει στοιχεία των αρχαίων θεάτρων, μπορεί να συμβάλλει ενεργά στην υποκατάσταση των αρχαίων, που πολλές φορές είναι επιθυμητή σε συνδυασμό με την πληρέστερη εξυπηρέτηση της σύγχρονης δημιουργίας. Ένα επιτυχημένο παράδειγμα θεωρώ το υπαίθριο θέατρο, που κατασκευάζεται από το Υπουργείο Πολιτισμού (ΔΑΝΣΜ) σε συνεργασία με το ΕΠΚΕΔ στους Δελφούς. Το γεγονός αυτό δεν πρέπει ωστόσο να μετατοπίζει τις ανάγκες ανα-

Θέατρο Μεγαλόπολης
κάτω: Κάτοψη κεντρικού τμήματος του κοί-
λου, ορχήστρα, σκηνή και προσκήνιο
δίπλα πάνω: Το Α ανάλημμα όπως είναι σήμε-
ρα μετά την κατάρρευση τμήματός του
δίπλα μέση: Δυτικό ανάλημμα, κάτοψη
δίπλα κάτω: Ανατολικό ανάλημμα, όψη και κά-
τοψη

στήλωσης και συντήρησης, που αντιμετωπίζουν τα αρχαία θέατρα, που είναι μεγάλες, όπως π.χ. στο θέατρο των Δελ-
φών, το οποίο θα απαλλαγεί από τις πιέσεις για τη χρήση του αλλά παραμένουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζει.

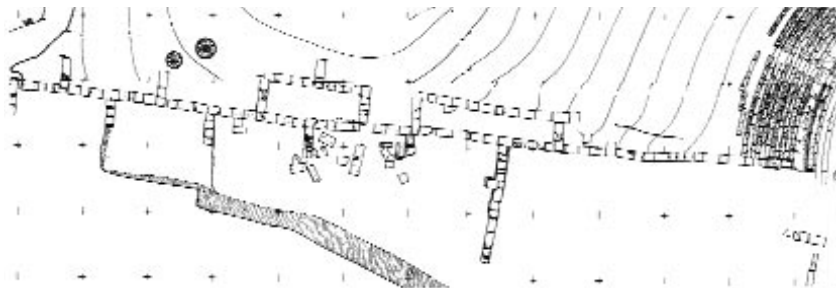
Σημειώσεις

1. Όπως Σικελίας, π.χ. Κατάνιας, *Teatri Greci e Romani* (TGR), Roma, (1994), 2, 428-430, Ηράκλειας Μινώας, *TGR* 2, 446. Σεγέστης, *TGR* 3, 21-3, Συρακουσών, *TGR* 3, 34-7, Ταυρομενίων, *TGR* 3, 50-2, Τάραντα, *TGR* 3, 54, Τυνδάριδος, *TGR* 3, 63-4, Sera Orlando, *TGR* 2, 26, Monte Lato, *TGR* 2, 513-4, Solunto, *TGR* 3, 39, Ιταλία, Lucania et Bruttium, Metponto, *TGR* 2, 500-3, Sera Orlando,
2. Π.χ. Βαβυλώνα, Ιορδανίας *Teatri Greci e Romani* (TGR) 2, Roma, (1994), 330-2. Jabil, Λιβάνου, *TGR* 3, 123-4, Κυρήνη Λιβύης, βλ. Isler H.P., *TGR* 3, 137-8, Πτολεμαίς, Λιβύης, βλ. Isler H.P., *TGR* 3, 143, Αι Khaoum, Αλεξάνδρεια Οξιάνα Αφγανιστάν, ό.π., 211
3. Ορχοῦμαι=χορεύω. Οι κυκλικοί χοροί είναι γνωστοί από πολύ παλιά. Πρβλ. Ομήρου, *Ιλιάδα*, 18,599 κ.ε. Οι διθύραμβοι συνέβαλ-
λαν στην ανάπτυξη της Τραγωδίας (Αριστοτέλης, *Ποιητικά*, 1449α).
4. Οι διθύραμβοι και τα δράματα εκτελούνταν απέναντι από το άγαλμα του Διονύσου, στο Διονυσιακό, ως εκδήλωση λατρείας μάλλον παρά ως παράσταση απευθυνόμενη στους θεατές. Βλ. Σχε-
τικά με το Θέσπι, βλ. σε A.Pickard-Cabridge, *Dithyramb Tragedy and Comedy*, (2nd edn revised by T.B.L. Webster, Oxford, 1962).
5. Βιβλιογραφία για αρχαία θέατρα βλ. Poretti J.C., L' architecture des théâtres en Grèce,*Τόποι*, τ. 1, 7-38. *TGR* 1-3.
6. Στο θέατρο της Ν. Πλευρώνας θέση σκηνής υπέχει ένας πύρ-
γος της Δ. πλευράς. Βλ. Πορτελάνος Α., *Οι αρχαίες Αιτωλικές Οχυ-
ρώσεις*, (Διδακτορική Διατριβή), Αθήνα, 1998, 192 κ.ε.
7. Για Μίλητο και Σίδη, καθώς και για Ελληνιστικό Περγάμου βλ. πρόχειρα σε Roland Martin, *L' Urbanisme dans la Grece Antique*, Paris, 1956, αντίστοιχα σε 98, fig.6 και 125, fig.15, 162, fig.24, 141, fig.19,

8. Παπαχατζής Ν., *Παυσανίας*, Κορινθιακά-Λακωνικά, (1976), εικ. 59.
9. Βλ. π.χ. P.Ciancio Rossetto, *TGR* 2, Benevento, του 98-117 π.Χ., 402-4, και Markellus Roma, 594-7. Ruggiero I., *TGR* 2, Ivrea, 481. κ.ά.
10. Βλ. διαφορές της αρχιτεκτονικής του ελληνικού και ρωμαϊκού θεάτρου σε Bieber, *The History of the Greek and Roman Theater*, Princeton, (1961), 189.
11. Βλ. Bellini G.R, *TGR* 2, Cassino, 420-1. Razzola Borgia R, *TGR* 2, Orange, επιοχής Αυγούστου, 460-1. κ.ά.
12. Το πρώτο λίθινο θέατρο στη Ρώμη απ' τον Πομπήιο το 55 π.Χ., ήταν αντίγραφο του θεάτρου της Μυτιλήνης.

13. Βλ. Ruggiero I., *TGR* 2, Castesecco, του 2ου π.Χ., 425, Confinio, του 1ου π.Χ., 439. Ciancio Rossetto P., *TGR* 2, Lavri Risorta, τέλους 2ου π.Χ., 415. Pisani Santonio G., *TGR* 2, Gioiosa Ionica, τέλους 2ου π.Χ., 473. Ianino A., *TGR* 2, Nocera, 2ο μισό 2ου π.Χ., 528. Capini S., *TGR* 2, Pietrabbondante, 2ος π.Χ., 560-3. D'Ambrosio, *TGR* 2, Pompei, 2ος π.Χ., 567-8.
14. Όπως τα θέατρα Σαλαγασσού, Πέργης, Μύρων, κ.ά βλ. Isler H.P., *TGR* 3, 350-3, 356-8, 416-7.
15. Βλ. Isler H.P., *TGR* 1, 140-2.
16. Βλ. Isler H.P., *TGR* 1, 138-140.
17. Βλ. σε Α. Πορτελάνος, Α. Καμπουράκης, Το αρχαίο θέατρο Μεγαλόπολης, στερέωση αναλημματικών τοίχων, *Αναστήλωση Συντήρηση Προστασία Μνημείων και Συνόλων*, Υπ.Πο., 1993, 41-95. Α. Πορτελάνος, Η Αρχιτεκτονική του Αρχαίου Θεάτρου, *Μια Σκηνή για τον Διόνυσο*, Θεσσαλονίκη, 1997, 90-109. Α. Πορτελάνος, Η δημιουργία μιας αθάνατης μορφής, *Αρχιτεκτονική του αρχαίου θεάτρου, Καθημερινή της Κυριακής, Επτά Ημέρες*, 25.7.99, σελ. 7-10. Α. Πορτελάνος, Στα πρότυπα του ελληνικού θεάτρου, Από το απέρριπτο ανοικτό ελληνικό θέατρο στο κλειστό βαρύ ρωμαϊκό, *Καθημερινή της Κυριακής, Επτά Ημέρες*, 1.8.99 σελ. 3-6.
18. Επισημαίνεται ότι η ευρεία χρήση του θεάτρου Επιδαύρου έχει προκαλέσει αποκολλήσεις κομματιών σε 120 σημεία του μνημείου, βλ. Κ. Μπολέτη, Αναστήλωση και Χρήση Αρχαίων Θεάτρων, *Μια Σκηνή για τον Διόνυσο*, Θεσσαλονίκη, 1997, 148.
19. Για τα θέατρα Ν. Πλευρώνας, Καλυδónας Ονιαδών, Στράτου, Μακύνειας, βλ. Α. Πορτελάνος, *Οι Αρχαίες Αιτωλικές Οχυρώσεις*, τ. 1-5, Αθήνα, 1998, Διδακτορική διατριβή. Για Δελφών, Άργους, σε Βλ. Α. Πορτελάνος, Α. Καμπουράκης, Το αρχαίο θέατρο Μεγαλόπο-
λης, στερέωση αναλημματικών τοίχων, *Αναστήλωση Συντήρηση Προ-
στασία Μνημείων και Συνόλων*, Υπ.Πο, 1993, εικ. 48, 49, 50, 52, 53, 78, 79, 80. Για θέατρα Αθηνών, Πριήνης, Μαγνησίας, Δήλου, βλ. πρόχειρα σε Roland Martin, *L' Urbanisme dans la Grece Antique*,

σταση ολόκληρου του συγκροτήματος της σκηνής δημιουργεί προβλήματα στη σύγχρονη απόδοση των παραστάσεων και συχνά προκαλεί αντιδράσεις των θεατρικών παραγόντων. Βλ. σχε-
τικά με τη ματαίωση μέρους του προσκήνιου του θεάτρου της Επι-
δαύρου το 1960 σε Κ. Μπολέτη, Αναστήλωση και Χρήση Αρχαίων Θεάτρων, *Μια Σκηνή για τον Διόνυσο*, Θεσσαλονίκη, 1997, 144. Η διατήρηση του χώρου της σκηνής και της περιοχής της σε χαμηλό επίπεδο παρόλο που δίνει μία ευελξία στην περιοχή για την κάλυψη των σύγχρονων αναγκών των παραστάσεων, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως «διδακτική παρουσίαση», όρος που χρησιμοπι-
είται εσφαλμένα από ορισμένους για να χαρακτηρίσει την αποκα-
τάσταση αυτού του είδους.

23. Βλ. Α. Πορτελάνος, Α. Καμπουράκης, Το αρχαίο θέατρο Μεγαλόπολης, στερέωση αναλημματικών τοίχων, *Αναστήλωση Συντήρηση Προστασία Μνημείων και Συνόλων*, Υπ.Πο, 1993, 41-95.
24. Προβλήματα καταστροφής στοιχείων μπορεί να προκύψουν από την κακή ανασκαφή, όπως στο θέατρο της Πέργης, βλ. Κ. Μπολέτη, ό.π., 134.
25. Βλ. Σ. Γώγου, Το Αρχαίο Θέατρο των Ονιαδών, Αθήνα, 2004. Βλ. επίσης για την ακουστική του αρχαίου θεάτρου σε Ε.Γ. Τζε-
κάκη, Θέατρα Ακοής Άξια, *Μια Σκηνή για τον Διόνυσο*, Θεσσαλο-
νίκη, 1997, 169-175.

* Οι φωτογραφίες των θεάτρων Κνωσού, Δελφών, Δωδώνης, Ηρωδείου, Θάσου, Δήλου, Arles και Επιδαύρου προέρχονται από το αρχείο Άγγελου Καμπουράκη. Το Ελληνικό και Ρωμαϊκό θέα-
τρο από Teatri Greci e Romani (TGR), Roma, (1994) και τα άλλα στοιχεία σχεδίων και φωτογραφιών από το προσωπικό μου αρχείο

Το παράδειγμα της Οίας Σαντορίνης

της **Βούλας Μποζινέκη-Διδώνη**, αρχιτέκτονος

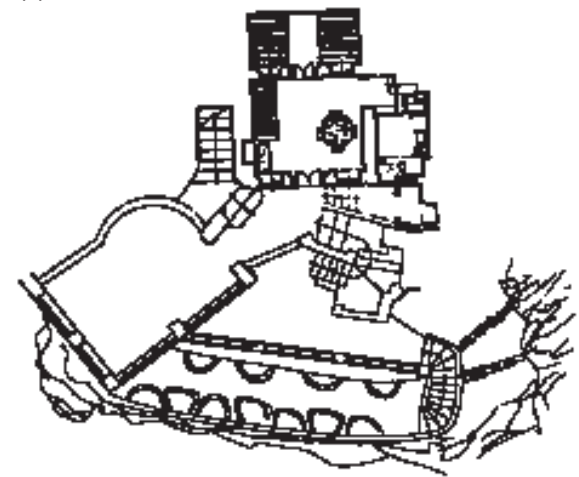
Η Αρχιτεκτονική Κληρονομιά, όπως άλλωστε ορίζεται από τις Διεθνείς Διακηρύξεις και Συμβάσεις, είναι ζωντανή και ανεκτίμητη μαρτυρία της ιστορικής μας μνήμης εκφράζοντας τον πλούτο και την ποικιλία των πολιτιστικών αλλαγών. Περιλαμβάνει όχι μόνο τα πολύ σημαντικά «μεμονωμένα μνημεία» αλλά και τα «αρχιτεκτονικά σύνολα» αστικών ή αγροτικών κατασκευών καθώς και τους «τόπους», σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης, τα οποία είναι σημαντικά λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επισημονικού, κοινωνικού και τεχνικού τους ενδιαφέροντος. Οι παραδοσιακοί οικισμοί, είναι οικιστικά σύνολα, δημιουργήματα κυρίως των τελευταίων αιώνων της ιστορίας μας, αναπόσπαστο κομμάτι της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Το κύριο χαρακτηριστικό τους είναι ότι στεγάζουν μια κοινωνία δεμένη κύρια με την πρωτογενή παραγωγή. Είναι «δοχεία ζωής» σύμφωνα με τον χαρακτηρισμό του Άρη Κωνσταντινίδη. Είναι «ζωντανά μνημεία», τα οποία

εξελίσσονται παρακολουθώντας τις ιστορικές, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές εξελίξεις. Η ανάγκη της προστασίας και διαφύλαξης του πολιτιστικού τους περιεχομένου και των βαθύτερων αξιών που εμπεριέχονται, σήμερα εποχή της Παγκοσμιοποίησης, είναι ιδιαίτερα επιτακτική ανάγκη. Εξ ίσου επιτακτική είναι και η ανάγκη εξέλιξης και ανάπτυξής τους. Το πρώτο ερώτημα είναι: Με ποιες προϋποθέσεις και κανόνες το αγαθό της Προστασίας μπορεί να συνυπάρξει αρμονικά με το αγαθό της Ανάπτυξης σε μια βιώσιμη ισορροπία; Μετά την εγκατάλειψη, ερήμωση των παραδοσιακών οικισμών και της υπαίθρου, λόγω της εντατικοποιημένης αστικοποίησης των πληθυσμών και γενικότερα των κοινωνικών και οικονομικών μεταλλαγών, εμφανίζεται σήμερα με ρυθμούς επιταχυνόμενους, μια ανάπτυξη βασισμένη κύρια στον τουρισμό. Προσφέροντας αρχιτεκτονική υψηλής ποιότητας, δεμένη

κάτω: Η Οία και το Αμμούδι το 1920. Επάνω δεξιά ο Γουλάς.

πάνω: Σπίτι στο Γουλά το 1976 πριν από την αναστήλωση
μέση: Το σπίτι μετά την αναστήλωση. Οι επεμβάσεις αφορούσαν τη στερέωση και την εσωτερική διαμόρφωση
κάτω: Κάτοψη της επάνω στάθμης – διαμόρφωση

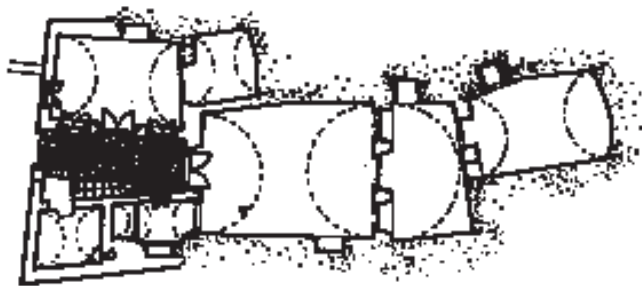
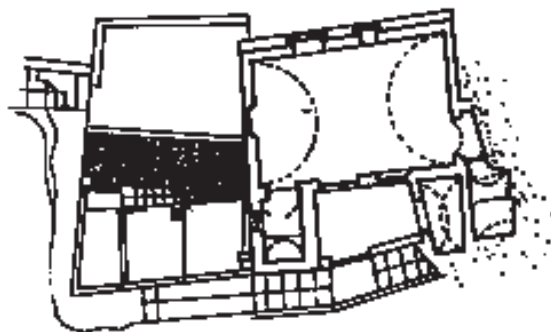
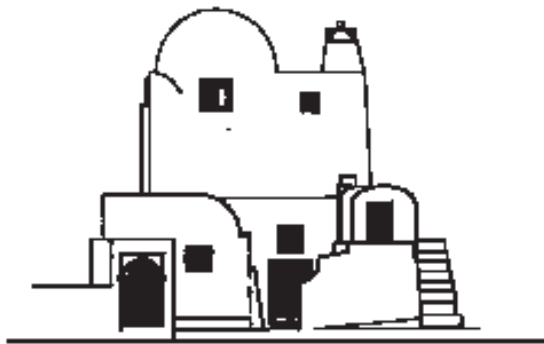
με το φυσικό περιβάλλον, οι παραδοσιακοί οικισμοί αποτελούν συχνά σημαντικούς τουριστικούς πόρους των ευρύτερων περιοχών τους. Οι επιπτώσεις όμως της συνεχώς αυξανόμενης τουριστικής υπερκατανάλωσης είναι συχνά δραματικά δυσμενείς.

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΤΟΥ Ε.Ο.Τ. (1975-1992) Το πρόγραμμα αυτό ξεκίνησε το φθινόπωρο του 1975, με επικεφαλής τον Άρη Κωνσταντινίδη και στόχο να συντηρηθούν, να αναστηλωθούν και να διατηρηθούν κτίρια και σύνολα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και να διαμορφωθούν σε ξενώνες ή κτίρια κοινής χρήσης, όπως μουσεία, εστιατόρια, κοινοτικά γραφεία, υφαντήρια κλπ. Αρχικά, το πρόγραμμα περιλάμβανε έξι οικισμούς: Βάθεια Μάνης, Βυζίτσα Πηλίου, Μεστά Χίου, Οία Σαντορίνης, Πάπιγκο Ηπείρου και Φισκάρδο Κεφαλονιάς. Εκτός από τους οικισμούς αυτούς αναστηλώθηκαν και μεμονωμένα κτίρια σε άλλες περιοχές, Αρεόπολη, Αρναία, Κορυσκάδες, Μακρυνίτσα, Μηλίες, Μονεμβασιά, Ψαρά, Κρανιά Γυθείου, Δημητσάνα, Κύθνο, Πινκάτες. Στους οικισμούς αυτούς διαλέχτηκαν κτίρια αξιόλογης αρχιτεκτονικής και υπογράφηκαν συμβόλαια με τους ιδιοκτήτες τους για δεκαετή ή δεκαπενταετή παραχώρηση της επικαρπίας τους στον Ε.Ο.Τ., έναντι μιας μικρής αποζημίωσης. Ο Ε.Ο.Τ. ανέλαβε την υποχρέωση να τα επισκευάσει, να διαρρυθμίσει σε ξενώνες και αφού τα λειτουργήσει, να τα επιστρέψει στους ιδιοκτήτες τους. Πραγματοποιήθηκαν αναστηλώσεις και διαρρυθμίσεις σε κτίρια, δημιουργώντας συνολικά 700 κλίνες.

Η ΟΙΑ ΤΗΣ ΣΑΝΤΟΡΙΝΗΣ

Η Οία ή «Πάνω Μεριά», όπως συνηθίζεται να λέγεται, αποτελείται από την κυρίως Οία, τον αγροτικό συνοικισμό του Περιβόλα, τη Φοινικιά, το Θόλο και τα δύο επίνεια Αμμούδι και Αρμένη. Σήμερα στη διοικητική αρμοδιότητά της έχει προστεθεί και η νήσος Θηρασία. Όπως αναφέρεται από διάφορους περιηγητές, υπήρχε πολύ πριν από το 1650 και ήταν ένα από τα πέντε καστέλια, τους οχυρωμένους δηλαδή οικισμούς που ασκούσαν τη διοίκηση του νησιού κατά την εποχή της Φραγκοκρατίας. Με το όνομα Καστέλι του Αγ. Νικολάου ή Απάνω Μεριά, δέσποζε στο βόρειο άκρο του νησιού στην είσοδο της Καλντέρας. Ακόμα και σήμερα στο βόρειο άκρο του οικισμού σώζονται τμήματα του πρώτου οικιστικού πυρήνα και του οχυρωμένου πύργου, του Γουλά. Το κύριο αρχιτεκτονικό χαρακτηριστικό είναι τα «υπόσκαφα» σπίτια, σκαμμένα μέσα στη θηραϊκή γη, είτε ολόκληρα είτε με πρόσθετα κτιστά τμήματα. Η στέγαση των κτισμένων τμημάτων γίνεται με θόλους ή σταυροθόλια με ένα είδος χυτής καλουπωτής κατασκευής. Τα υλικά είναι η πέτρα, κόκκινη ή μαύρη, και η θηραϊκή γη που μαζί με τον ασβέστη κάνουν ένα πολύ ισχυρό κονίαμα (το θηραϊκό κονίαμα). Ο τρόπος αυτός της κατασκευής επιτρέπει τη δημιουργία ποικιλίας μορφών με μεγάλη πλαστικότητα. Ο κοινόχρηστος και ο ιδιωτικός χώρος συνδέονται έτσι ώστε μερικές φορές ταυτίζονται. Σημαντικό χαρακτηριστικό είναι η οριζόντια ιδιοκτησία. Η αυλή του ενός είναι δώμα του άλλου, ή κάτω από έναν ελεύθερο χώρο υπάρχει υπόσκαφη κατοικία. Σημαντικό είναι το εθιμικό δίκαιο της εποχής που καθόριζε τους τρόπους δόμησης. Αξίολογα είναι επίσης τα καραβοκυραϊκά νεοκλασικά σπίτια, με ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες όψεις με αυστηρή γεωμετρική λιτότητα, με επενδύσεις με λαξευμένο κόκκινο πορί και με πλάστρα. Η

δεξιά: Σπίτι στη γειτονιά της Αγ. Αικατερίνης
μετά την αναστήλωση
μέση: Νότια όψη
κάτω: Κατόψεις επάνω και κάτω επιπέδου

στέγαση γίνεται με μοναστηριακούς θόλους, με «σκάφες» και με σταυροθόλια.

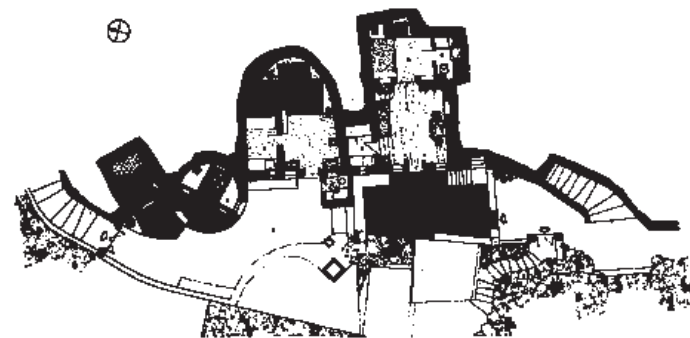
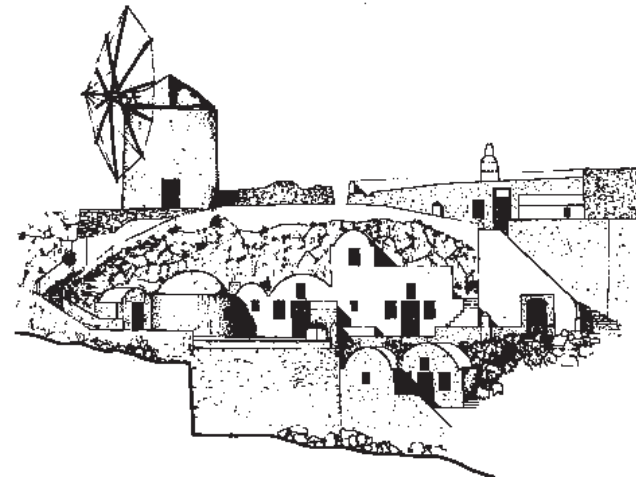
Η Οία ανθεί στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα. Η ευημερία της στηρίζεται κύρια στη ναυτιλία και στο διαμετακομιστικό εμπόριο κυρίως Ρωσίας, Αλεξάνδρειας αλλά και όλης της ανατολικής Μεσογείου. Μεγάλο καπετανοχώρι, είχε το 1890 περίπου 2.500 κατοίκους, 130 ιστιοφόρα, ένα καρνάγιο στον όρμο της Αρμένης, 13 ενορίες, τράπεζα, τελωνείο, βιοτεχνία κλπ. Η γεωργία ήταν κι αυτή σε άνθιση. Ο μεγάλος κάμπος της, 3.600 στρέμματα, παρήγαγε θαυμάσιες ποικιλίες αμπελιών και το κρασί εξαγόταν σε μεγάλες ποσότητες, ακόμα και στη Γαλλία. Η συγκεντροποίηση όμως του ναυτιλιακού κεφαλαίου στον Πειραιά την εποχή του ατμού, οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της εποχής καθώς και οι σεισμοί, ιδιαίτερα του 1956, είχαν σαν αποτέλεσμα την εσωτερική μετανάστευση και την ερήμωση σιγά-σιγά του οικισμού. Το 1977 η Οία έχει μόνο 306 κατοίκους σε παραπάνω από 1.200 κτίσματα, τα περισσότερα εγκαταλελειμμένα. Είναι η εποχή της εφαρμογής του Προγράμματος του Ε.Ο.Τ. Σε 15 περίπου χρόνια επισκευάστηκαν συνολικά 80 σπίτια, για τα οποία ο Ε.Ο.Τ. είχε 15ετή συμβόλαιο επικαρπίας και μετατράπηκαν σε ξενώνες δυναμικότητας περίπου 20 κλινών. Με τη λήξη των συμβολαίων τα κτίρια επεστράφησαν στους ιδιοκτήτες τους, οι οποίοι σήμερα τα κατοικούν ή τα λειτουργούν ως ξενώνες.

Δημιουργήθηκε ένα υφαντήριο, έγινε η πρώτη εγκατάσταση του Ναυτικού Μουσείου, αναστηλώθηκαν σημαντικά δείγματα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, εκκλησίες, μύλοι κλπ., ένα παλιό καφενείο διαμορφώθηκε σε γραφείο υποδοχής, έγιναν τα πρώτα δίκτυα αποχέτευσης και δεξαμενές νερού.

Η αρχιτεκτονική επέμβαση στηρίχθηκε στη διατήρηση όλων των χαρακτηριστικών μορφολογικών στοιχείων των κτιρίων καθώς και της λειτουργικής τους δομής, με αποκατάσταση των κατεστραμμένων τμημάτων βάσει τεκμηριωμένων στοιχείων. Επιδίωξη ήταν να διατηρηθεί η ίδια πλαστικότητα των γραμμών και των επιφανειών και όλες οι λεπτομέρειές τους με ελαχιστοποιημένες και διακριτικές

παρεμβάσεις. Οι αρχιτεκτονικές μελέτες έγιναν από τους αρχιτέκτονες Ν. Αγριαντώνη και Βούλα Μποζινέκη-Διδώνη.

Το έργο αυτό του Ε.Ο.Τ. διακρίθηκε με βραβείο απ' την EUROPA NOSTRA το 1979 και απ' την Μπιενάλε Αρχιτεκτονικής της Σόφιας το 1986. Σαν πιλοτικό πρόγραμμα ακολουθήθηκε από τους ιδιώτες, συνειδητοποιώντας την αξία της επανάχρησης των ερειπωμένων κτισμάτων. Σήμερα στην Οία υπάρχουν περίπου 7.000 κλίνες, οι

πάνω: Όψη για την αναστήλωση της γειτονιάς στο Φανάρι
μέση: Κάτοψη κάτω επιπέδου – διαμόρφωση
κάτω: Η γειτονιά στο Φανάρι το 1976 πριν από την αναστήλωση

περισσότερες σε παραδοσιακά κτίσματα, και 180 περίπου καταστήματα, τουριστικά, εστιατόρια, καφετέριες κλπ. Η ανάπτυξη είναι γεγονός, οι ντόπιοι παραμένουν στον τόπο τους. Ο πληθυσμός έχει αυξηθεί σε 800 κατοίκους, το σχολείο έχει σήμερα 50 παιδιά και υπάρχει νηπιακός σταθμός. Το ειδικό διάταγμα εκτός από τους όρους δόμησης περιλαμβάνει και τον αυστηρό καθορισμό των χρήσεων γης. Η Οία δεν κινδυνεύει πια απ' την εγκατάλειψη, αλλά αντίθετα από την υπερ-ανάπτυξη αν δεν ληφθούν έγκαιρα τα κατάλληλα μέτρα όπως:

1. Καθορισμός των δεικτών «ποσότητας και ποιότητας τουριστών» (τουριστικής χωρητικότητας) σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, με τις κατάλληλες ποιοτικές και ποσοτικές προδιαγραφές.
2. Αξιολόγηση και ανάπτυξη και των άλλων εναλλακτικών οικονομικών δραστηριοτήτων.
3. Διερεύνηση και διάδοση των νέων μορφών τουρισμού ήπιου χαρακτήρα.
4. Καταγραφή του μνημειακού πλούτου.
5. Προώθηση ολοκληρωμένων προγραμμάτων προστασίας και ανάδειξης της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, ενταγμένων σε χωροταξικές και ρυθμιστικές μελέτες, στις οποίες θα ορίζονται οι ζώνες προστασίας καθώς και οι χρήσεις, ώστε να διαφυλαχθεί η «αυθεντικότητα» κτιρίων και συνόλων, η σχέση του οικισμού με το φυσικό περιβάλλον, η διαφύλαξη των ελεύθερων χώρων καθώς και οι λειτουργίες που αποκτήθηκαν με το πέρασμα του χρόνου. Οι νέες λειτουργίες και τα δίκτυα υποδομής πρέπει να εντάσσονται και να προσαρμόζονται στους οικισμούς.
6. Οργάνωση και ειδική κατάρτιση, η οποία θα απευθύνεται σε όλα τα επαγγέλματα που έχουν σχέση με τις παρεμβάσεις στους παραδοσιακούς οικισμούς.
7. Ευαισθητοποίηση, πληροφόρηση, εκπαίδευση του κοινού από τη σχολική ηλικία, για τις βαθύτερες αξίες της πολιτιστικής κληρονομιάς και την ανάγκη διάσωσης της, που θα αποσκοπούν στη συμμετοχή και ενεργοποίηση των κατοίκων.

Οφείλουμε να παραδώσουμε ως διαχειριστές στις επόμενες γενιές την αρχιτεκτονική μας κληρονομιά με όλο τον πλούτο και την αυθεντικότητά της.

Παλαιό Μουσείο Ολυμπίας

της **Ειρήνης Κουφέλη**, αρχιτέκτονας

Μια συνεχής προσπάθεια συντήρησης στο πέρασμα του χρόνου και σύγχρονη αποκατάσταση

Το παλαιό Μουσείο της Ολυμπίας είναι κτίσμα του κλασικισμού της Ελλάδας, η επιλογή της θέσης, η κάτοψή του, τα μορφολογικά του στοιχεία εκφράζουν την ιδεολογία της εποχής. Το κτίριο «Μουσείο» δεν είναι χώρος έκθεσης και διδαχής για τους πολλούς, αλλά ιερό της τέχνης για τους λίγους και εκλεκτούς.

Χτισμένο κοντά στον αρχαιολογικό χώρο, σ' ένα λόφο στους πρόποδες του βουνού Δρούβα, περίπου 55 μέτρα πάνω από την επιφάνεια του νερού του Αλφειού, σηματοδοτεί την περιοχή, προειδοποιεί τον επισκέπτη για την ύπαρξη του αρχαιολογικού χώρου καθώς είναι ορατό από παντού.

Μουσείο – αρχαιολογικός χώρος άρρηκτα δεμένα μέσα από την πάροδο του χρόνου, δημιουργούν μια πόλη, τα Ολύμπια. Το τοπίο δεν είναι πια γυμνό, νόμιμες και αυθαίρετες κατασκευές φθάνουν μέχρι την κορυφή του Δρούβα.

Το παλαιό Μουσείο της Ολυμπίας, Μνημεία της Ιστορίας

των Μουσείων σήμερα, υψηλής «τεχνολογίας» τότε, είναι έργο του αρχιτέκτονα F. Adler και Dorffeld. Τη δωρεά έκανε ο Συγγρός. Η σχετική δαπάνη ανήλθε στο ποσόν των 220.000 δραχμών. Κατασκευάστηκε στα 1883-1886 και ονομάστηκε «Σύγγρειο».

Στο κείμενο αυτό που αφορά τη μελέτη αποκατάστασης του παλαιού Μουσείου της Ολυμπίας, θα αναφερθώ στα σημεία αυτά που χαρακτηρίζουν το κτίσμα και έχουν ιδιαίτερη σημασία στην Ιστορία των Μουσείων της Ελλάδας και στην Ιστορία της αποκατάστασης νεωτέρων μνημείων, θα παραθέσω στοιχεία της μελέτης αποκατάστασης που υλοποιήθηκε από το ΥΠΠΟ το 2004.

Η επιλογή της θέσης

Είναι το πρώτο Μουσείο στην Ελλάδα που χτίστηκε κοντά σε μια σημαντική ανασκαφή με σκοπό τα ευρήματα να παραμείνουν επί τόπου και να μη μεταφερθούν σε κεντρικό Μουσείο της πρωτεύουσας.

Η απόφαση αυτή γίνεται επίμαχο θέμα της εποχής για την κοινή γνώμη και τους ειδικούς. Το 1883 ο Δήμιτσας σε δημοσίευσμά του με τίτλο «Το Ολυμπιακό Μουσείο και τα διπλά της Ολυμπίας εν τω μουσείω του Βερολίνου» στην παλιγγενεσία γράφει «...οι πολυτιμώτατοι εκείνοι προγονικοί θησαυροί θα μένουσι εκεί εντελώς άχρηστοι τοις Έλλησιν... Μόνον, δε προσιτοί έσονται ολίγοις ολιγίστοις ειδικούς αρχαιολόγοις...»

Σχεδιασμός

Το Μουσείο σχεδιάστηκε για συγκεκριμένα ευρήματα, τα αετώματα του ναού του Δία, το Άγαλμα της Νίκης και του Ερμή.

Τα αετώματα τοποθετούνται στη μεγάλη αίθουσα που έχει διαστάσεις 26 Χ 13 με βάθρα κατα μήκος των μακρών πλευρών της για τη στήριξή τους. Η Νίκη τοποθετείται στη βόρεια πλευρά.

Στο βόρειο τμήμα του κτίσματος διαμορφώνονται δύο μικρές αίθουσες και η αίθουσα του Ερμή. Η μεγαλοπρέπεια της αίθουσας τονίζεται με τους δύο κίονες που οριοθετούν την είσοδο, τις παραστάδες που σχηματίζονται στις απολήξεις των πλευρικών τοίχων, και την ξύλινη οροφή.

Υψηλή τεχνολογία

Ο τρόπος στέγασης του χώρου είναι το μοναδικό δείγμα που έχουμε στον Ελλαδικό χώρο και δυστυχώς πιθανότατα και στη Γερμανία – Αυστρία που κύρια κατασκευαζόταν.

Στέγη - οροφή

Τέσσερα ειδικής μορφής δικτυώματα στηρίζουν την οροφή και την επικάλυψη (κεραμίδια).

μέση: Κάτοψη (από το δημοσίευμα του F. Adler στην ημερίδα Centralblatt der Baaverwaltung στις 18 Νοεμβρίου 1893)

κάτω: Εσωτερικό της μεγάλης αίθουσας. Διακρίνονται οι Μετώπες και το Άγαλμα της Νίκης

δίπλα μέση: Το Μουσείο δεσπόζει στο χώρο. Στο βάθος φαίνεται το ξενοδοχείο ΣΠΑ
δίπλα κάτω: Βορειο-ανατολική όψη
[Φωτογραφίες αρχείου στις αρχές του 20ού αιώνα]

Θεμελίωση: θεμελιώνεται πάνω σε ξύλινη σχάρα τρόπος θεμελίωσης σε εδάφη με πολλή υγρασία.

Ο τρόπος συντήρησης του Μνημείου

Τα στοιχεία του αρχείου μας πληροφορούν ότι το κτίριο άρχιζε να έχει στατικά προβλήματα από την πρώτη δεκαετία της ζωής του. Από τότε αρχίζει μια συνεχής και αγωνιώδης προσπάθεια συντήρησης του Μνημείου.

Οι επεμβάσεις που γίνονται είναι οι πιο σύγχρονες, δυστυχώς όμως δεν μπορούν να επιλύσουν το πρόβλημα της στατικής επάρκειας του Μουσείου.

1) Το 1898 εμφανίστηκαν οι πρώτες ρωγμές στον τοίχο που ήταν στερεωμένος ο Ερμής.

2) Οι πιο σημαντικές επεμβάσεις έγιναν το 1925, υλοποιήθηκε μια πρόταση που έγινε το 1923 δηλαδή να δεθούν οι εξωτερικοί τοίχοι. «...Δια της τοποθετήσεως εκατέρωθεν

διπλών σιδηρών συνδέσμων μετά δικαγγίστων κοκλιωτών ιλών».

Το 1924 γίνεται γεωλογική έρευνα και εντοπίζεται η ποιότητα του εδάφους, αποδίδονται δε οι ζημιές στην κακή θεμελίωση. Το 1928 ανοίγουν φρεάτια ανά τρία μέτρα σε βάθος 6 μέτρων στους τοίχους της μεγάλης αίθουσας, τα γεμίζουν με μπετόν και τοποθετούν ζεύγη INP 26 για να βαστάζουν τους τοίχους.

Το δεύτερο στάδιο των επεμβάσεων που αφαιρέθηκαν και πολλά μορφολογικά στοιχεία έγινε μετά το 1955 δηλαδή μετά το σεισμό των Ιονίων νήσων.

Με τίτλο «αντισεισμική μελέτη του Μουσείου Ολυμπίας» γίνονται μια σειρά προτάσεις και μελέτες. Η σοβαρότερη όμως πρόταση είναι η ενίσχυση της οικοδομής «...δια στρώματος από εκτοξευόμενη σιμεντοκτονία μετ' ελαφρού οπλισμού» απορρίπτεται.

Επιβάλλεται μια μελέτη με ξύλινη κατασκευή. Για ενίσχυση της οικοδομής γίνονται βάθρα περιμετρικά της μεγάλης αίθουσας. Τα βάθρα αυτά είναι από οπλισμένο σκυρόδεμα με βλήτρα και σιδεροδοκούς IPN30, που εισχωρούν στη λιθοδομή. Ο υπόλοιπος τοίχος επενδύεται και στις δύο πλευρές με μαδέρια οριζόντια μέχρι την οροφή. Κάθετα ξύλα στηρίζουν τα οριζόντια μαδέρια. Οι κάθετοι αυτοί ορθοστάτες τοποθετούνται στα σημεία έδρασης των ζευκτών.

Τα ζευκτά της οροφής της μεγάλης αίθουσας ενισχύονται με δεύτερα ζευκτά που εισχωρούν μέσα στη λιθοδομή.

Με τις επεμβάσεις συντήρησης του κτίσματος του παλαιού Μουσείου της Ολυμπίας αρχίζει η ιστορία της αποκατάστασης των νεοτέρων μνημείων.

Την περίοδο αυτή οι προβληματισμοί για τον τρόπο αποκατάστασης επικεντρώνονται στην επίλυση του προβλήματος, (στατική επάρκεια, έλλειψη χώρου), αγνοώντας την Αρχιτεκτονική του κτίσματος, κατεδαφίζονται τμήματα,

(αίθουσα Ερμή, περιμετρικός εξώστης μεγάλης αίθουσας)
καταστρέφονται μορφολογικά στοιχεία.

Τα στατικά προβλήματα αντιμετωπίζονται με τις πιο σύγχρονες μεθόδους, γίνονται γεωτρήσεις και εκπονούνται άρτιες μελέτες .

Το ξύλινο δικτύωμα που τοποθετήθηκε για τη στήριξη της στέγης-οροφής είναι ένα έργο τέχνης και θα μπορούσε να γίνει το κέλυφος ενός Μουσείου «Στοιχείων Αποκατάστασης Μνημείων».

Τη μορφή του κτίσματος δεν αλλοιώνουν οι νεότερες επεμβάσεις.

Οι επεμβάσεις που έχουν γίνει στους νεώτερους χρόνους δεν έχουν αλλοιώσει την εξωτερική μορφή του κτίσματος. Αφορούν κύρια τον εσωτερικό χώρο και οφείλονται στην ενίσχυση της στατικής επάρκειας του μουσείου.

Η διάρθρωση της κάτοψης ευτυχώς δεν έδινε περιθώρια για επέκταση, έτσι κάποια πρόταση επέκτασης απορρίπτεται .

Η κυριότερη από τις επεμβάσεις είναι αυτή που έγινε γύρω στο 1923 οπότε καταδαφίζεται ο εξωτερικός τοίχος της αίθουσας του Ερμή και προστίθεται ένας καινούριος χώρος διαστάσεων 54 X 7,00 μ. Ο χώρος γίνεται ενιαίος. Η κάλυψη της προσθήκης έγινε με δώμα, συγχρόνως αντικαταστούν με δώμα και τη στέγη της παλαιάς αίθουσας. Στο δώμα αφήνουν μεγάλα ανοίγματα για ενίσχυση του φωτισμού. Τα ανοίγματα αυτά καλύπτονται με δίρρικτη σιδεροκατασκευή με υαλοπίνακες.

Τα στοιχεία αυτά δώμα-τζαμωτό, καθώς και το τεράστιο παράθυρο που ανοίγουν στην προσθήκη δεν έχουν καμιά μορφολογική σχέση με το κτίσμα .

Στοιχεία της σύγχρονης μελέτης

Εφαρμόστηκαν όλες οι προβλεπόμενες μελέτες για την αποκατάσταση του Μνημείου.

1) Έγινε η μελέτη αποτύπωσης που πραγματικά ήταν μια οδύσσεια, το κτίσμα δεν λειτουργούσε σαν Μουσείο, χρησίμευε σαν χώρος αποθήκευσης των ανασκαφών.

Συγχρόνως με τη μελέτη αποτύπωσης θεωρήθηκε αναγκαίο να εκπονηθεί εδαφοτεχνική μελέτη που εκπονήθηκε από την ΚΕΔΕ η οποία πραγματοποιήσε και εκτέλεσε ένα πρόγραμμα εδαφοτεχνικών ερευνών από το 1984-1985. Τα πορίσματα της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν στη μετέπειτα εδαφοτεχνική μελέτη.

2) Ιστορική έρευνα: δόθηκε έμφαση στην έρευνα κυρίως για να βρεθούν στοιχεία για τα αρχιτεκτονικά μέλη π.χ. μικρός εξώστης, πρόβολοι, η οροφή του Ερμή κλπ. και για τις στατικές επεμβάσεις.

3) Προμελέτη: στη μελέτη αυτή προτείνεται ο τρόπος ανάπλασης και αποκατάστασης του κτίσματος.

Γενικές αρχές

– Οι επεμβάσεις που θα γίνουν για τη στατική επάρκεια του κτίσματος δεν θα αλλοιώσουν τα μορφολογικά χαρακτηριστικά του.

– Οι επεμβάσεις να γίνουν με υλικά συμβατά με τα υφιστάμενα.

– Στην ανακατασκευή στοιχείων π.χ. εξώστη θα γίνει προσπάθεια δόμησης με την προηγούμενη τεχνική, για να κρατηθεί όσο γίνεται η αυθεντικότητα της κατασκευής.

– Η αντικατάσταση στοιχείων ή τμημάτων στοιχείων με καινούρια υλικά να είναι ευδιάκριτη.

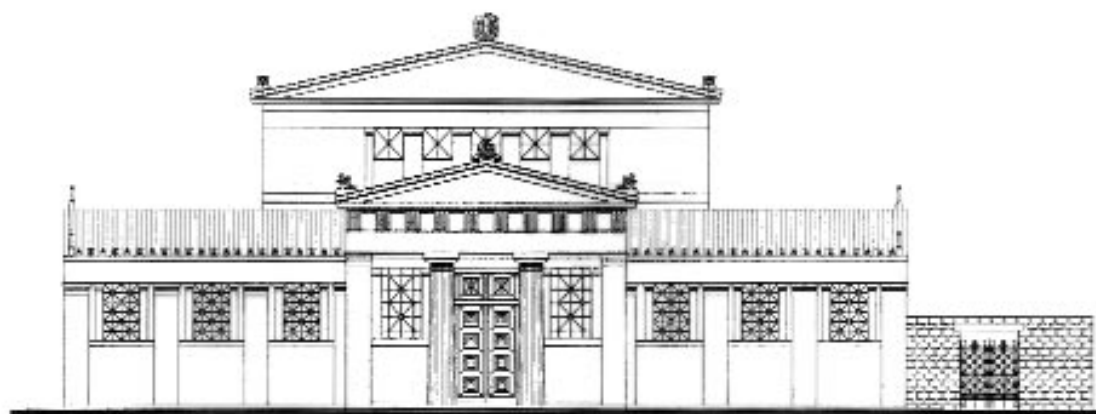
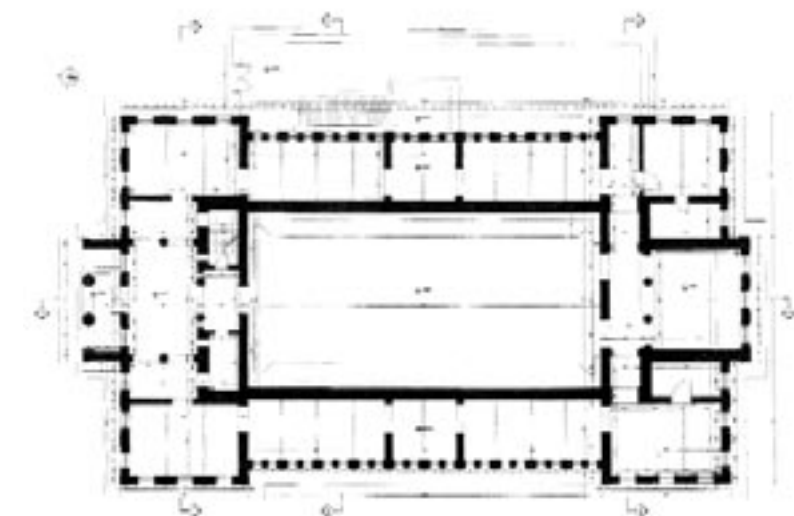
Στόχος - τεκμηρίωση των αποφάσεων

Στόχος είναι η επαναφορά του κτίσματος στην παλαιά του μορφή.

Το παλαιό Μουσείο της Ολυμπίας είναι το μοναδικό κλασικιστικό κτίσμα-μουσείο που δεν αλλοίωσαν τη μορφή του οι νεώτερες επεμβάσεις.

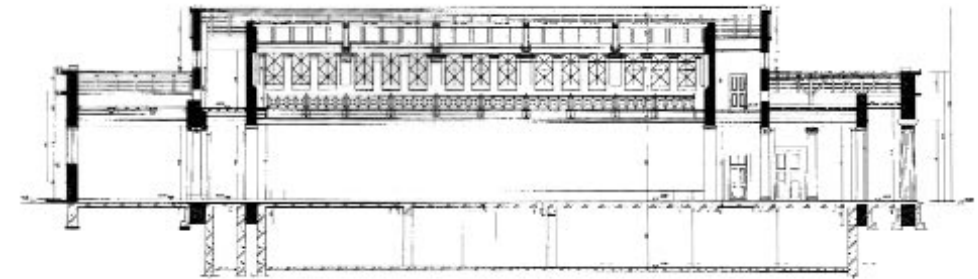
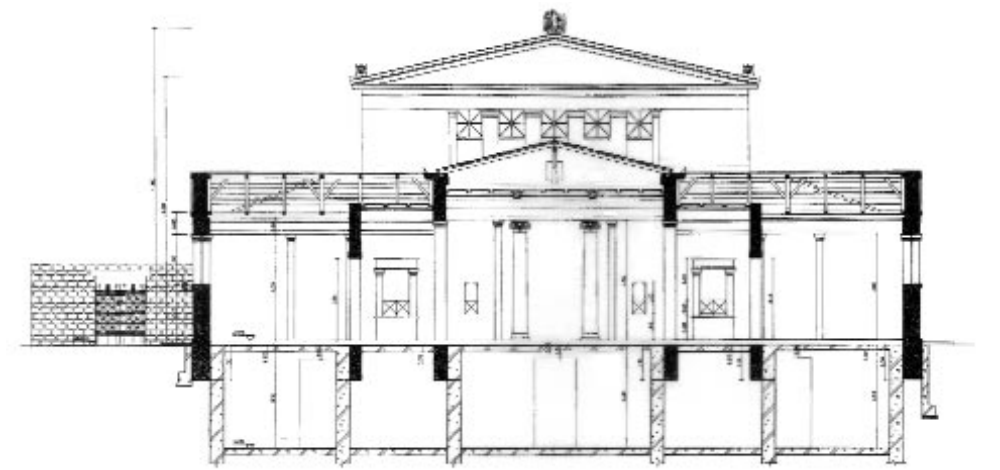
Το πρώτο μουσείο της χώρας, το Εθνικό Αρχαιολογικό, έχει χάσει την αρχική του μορφή από τις προσθήκες και ανεπιτυχείς νεώτερες επεμβάσεις.

Κρίθηκε λοιπόν απαραίτητο το κτίσμα αυτό να επανέλθει στην παλαιά του μορφή σαν δείγμα κλασικιστικού κτίσματος Μουσείου στην Ελλάδα, σαν Μνημείο της Ιστορίας των ελληνικών Μουσείων. Η πρόταση αυτή έγινε δεκτή από το ΚΑΣ.

Σχέδια από τη μελέτη της σύγχρονης αποκατάστασης

δίπλα πάνω: Από την ερευνητική μελέτη για την «παθολογία» του κτίσματος
κάτω: Η κύρια όψη του Μουσείου το 1985

Αρχοντικό Χατζηκώστα Μακρινίτσα Πηλίου

του **Διονύση Καννά**, αρχιτέκτονα

**Πώς διατηρείται αναλλοίωτο ένα σπίτι
πάνω από 150 χρόνια**

Το σπίτι που εξετάζουμε (πυργόσπιτο χαρακτηρίζεται) κτίσθηκε γύρω στο 1840 και ανήκει στην ίδια οικογένεια από τότε. Μετά το πρώτο τέταρτο του εικοστού αιώνα χρησίμευε για καλοκαιρινή κατοικία της οικογένειας καθώς αυτή είχε εγκατασταθεί στο Βόλο. Στη διάρκεια του πολέμου εγκαταλείφθηκε με αποτέλεσμα να υποστεί πολλές φθορές. Στη δεκαετία του '60 ο ΕΟΤ θέλησε να το αγοράσει προσφέροντας ένα αρκετά μεγάλο χρηματικό ποσό. Η οικογένεια δεν δέχτηκε και άρχισε να το επισκευάζει σταδιακά με δικούς της οικονομικούς πόρους. Σύντομα έγινε κατοικίσιμο αλλά και πάλι σαν σπίτι διακοπών. Το σπίτι αυτό ανήκει σε πέντε οικογένειες (των πέντε παιδιών του τελευταίου κληρονόμου) οι οποίες φροντίζουν για τη συντήρησή του. Η τελευταία μεγάλη επισκευή που έγινε ήταν η επισκευή της στέγης για πρώτη φορά από την κατασκευή του κτιρίου. Έγινε γενική συντήρηση και αλλαγή των φθαρμένων σχιστόλιθων. Μεγάλες αλλαγές δεν έγιναν ποτέ. Η προσθήκη ενός τρίτου WC και ενός δεύτερου μπάνιου (στο σπίτι μπορούν να φιλοξενηθούν περίπου 30 άτομα, αλλά αυτό δεν έτυχε να συμβεί εδώ και πολλά χρόνια) συναντά την αντίθεση μελών των οικογενειών για να μην αλλοιωθεί η φυσιογνωμία του σπιτιού.

Η απάντηση στον τίτλο του άρθρου, εν ολίγοις, βρίσκεται στα παραπάνω. Κύρια αιτία για τη διατήρηση όμως πρέπει να θεωρηθεί το ενδιαφέρον που έχουν δείξει όλα τα μέλη των οικογενειών, τα οποία παρά το ότι δεν διαθέτουν μεγάλη οικονομική επιφάνεια, δεν σταμάτησαν να ενδιαφέρονται για το σπίτι αυτό των προγόνων τους και ασφαλώς δεν σκέφτηκαν ποτέ να το πουλήσουν. Επίσης χρειάζεται μια διευκρίνιση στο «αναλλοίωτο». Το ότι στον 20ό αιώνα χρησίμευσε για σπίτι διακοπών, έπαιξε σημαντικό ρόλο. Αν ήταν μόνιμη κατοικία οι καθημερινές ανάγκες ίσως να είχαν επιβάλει αλλοιώσεις. Από τότε όμως που η Μακρινίτσα κηρύχθηκε διατηρητέος οικισμός, υπάρχει η εντύπωση ότι, γενικά, οι κίνδυνοι αλλοίωσης εξέλειπαν οριστικά.

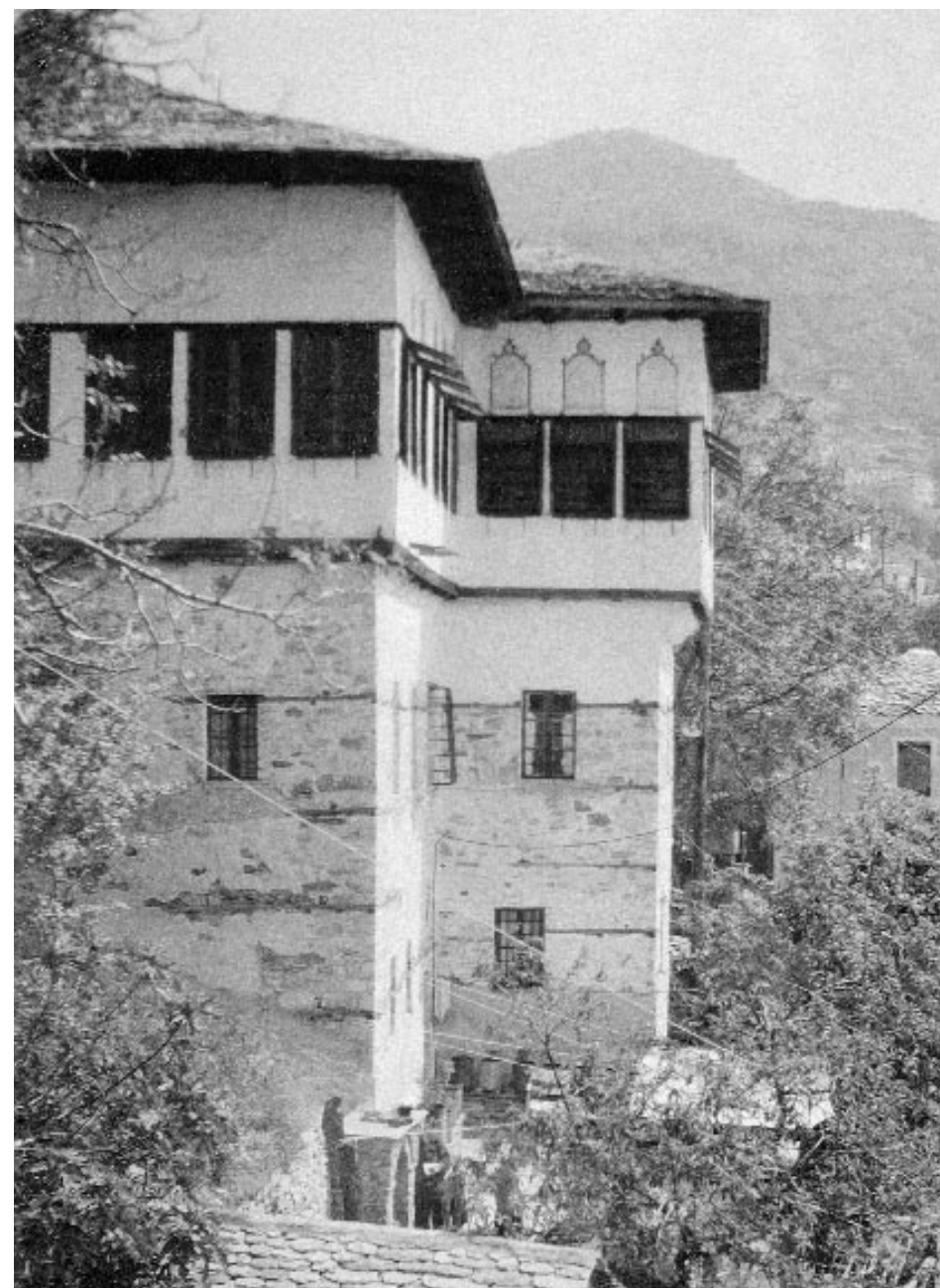
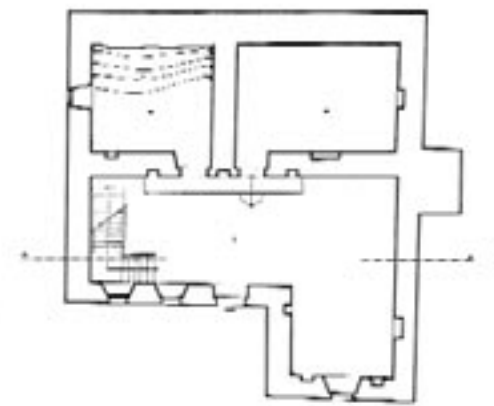
Βιβλιογραφία

Ρέα Λεωνοδοπούλου-Στυλιανού, «Μακρινίτσα-Η εξέλιξη ενός οικισμού μέσα στο χώρο και το χρόνο», Αθήνα 1982. Διδακτορική διατριβή ΕΜΠ.

Δημήτρης Φιλιππίδης, «Τα πρώτα βήματα», *Καθημερινή* 26/8/82. *Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική-Πήλιο*, Εκδοτικός οίκος Μέλισσα, Αθήνα 1987.

G. Sfikas, *Pelion*, Athens 1978.

πάνω αριστερά: Κάτοψη α' στάθμης
πάνω δεξιά: Κάτοψη β' στάθμης
μέση: Κάτοψη γ' στάθμης
κάτω: Όψη μεσημβρινή
[Σχέδια από τη διδακτορική διατριβή της Ρέας
Λεωνοδοπούλου- Στυλιανού]

Για την ιδεολογία και πρακτική της προστασίας της «αρχιτεκτονικής κληρονομιάς»

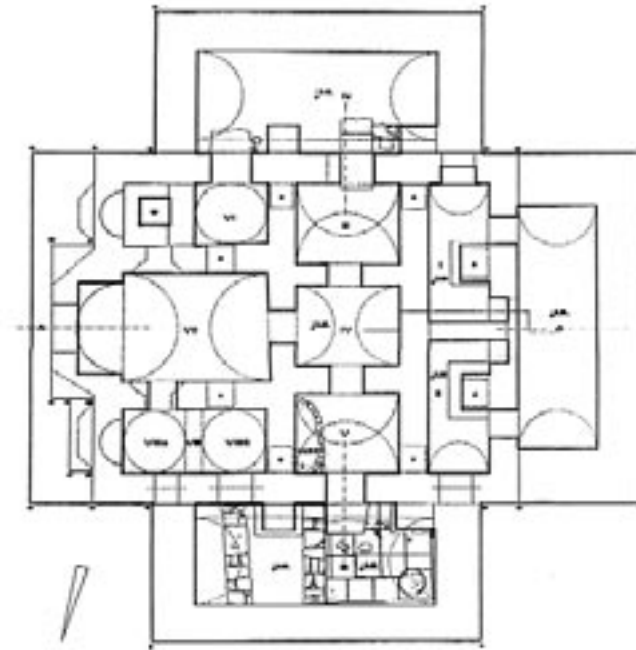
του **Μιχάλη Δωρή**, αρχιτέκτονα

1. Επί χιλιάδες χρόνια (τουλάχιστον 8.000) οι άνθρωποι που κατοικούσαν στον ελλαδικό χώρο δομήσανε έργα κάθε είδους. Απ' αυτά διασώθηκαν ορισμένα έως τις ημέρες μας. Τα περισσότερα ως σπαράγματα (θεμέλια – ερείπια – τμήματα) και λίγα – απ' τις πρόσφατες εποχές κυρίως – σε κατάσταση τέτοια ώστε (με επεμβάσεις σε διάφορους βαθμούς) να είναι χρηστικά. Μεταξύ αυτών τα σημαντικότερα είναι τα αρχιτεκτονικά έργα.

2. Το σύνολο αυτών των έργων ονομάζεται «Αρχιτεκτονικής Κληρονομιά» (Α.Κ.) και συχνά ορίζεται ότι αποτε-

λούν στοιχεία της «Αρχιτεκτονικής Παράδοσης», αλλά αυτό είναι σαφώς λάθος και συχνά οδηγεί σε παρανοήσεις, μιμήσεις και δημιουργεί καταστάσεις φραγμών και αναστολής της σύγχρονης δημιουργίας και εξέλιξης της Αρχιτεκτονικής.

3. Η ανάγκη μελέτης στοιχείων και προστασίας της Α.Κ. άρχισε να δημιουργείται από την εποχή της Αναγέννησης στη Δύση και στην Ελλάδα μόνο μετά το 1831 κι αυτό ως παράγωγο της ανάγκης ενίσχυσης της «εθνικής συνείδησης», της «ελληνικότητας» (=αρχαιολατρίας), ενίοτε ως εργαλείο της εθνοκάθαρσης και βεβαίως στοι-

πάνω: «Οκταγωνικός ναός Αντίκυρας». Στο Μετόχι (Ελαιώνα) της Μονής Οσίου Λουκά, του τέλους 9ου – αρχών 10ου αι. Κατεδαφίστηκε στα 1963 με κυβερνητική εντολή γιατί «ενοχλούσε» το εργοστάσιο αλουμινίου της ΠΕΣΙΝΕ (Ελλάς – Γαλλία = Συμμαχία) κάτω: Ξερολιθιές από την Άνδρο. Διαλύονται ώστε οι σχιστόπλακες να χρησιμοποιηθούν στα αρχοντικά των «καραβοκυραίων». Προστασία μηδενική.

χείο στήριξης της ανερχόμενης αστικής τάξης. Σήμερα έχουμε φτάσει στο οριακό σημείο η προστασία (!) της Α.Κ. να θεωρείται ως αυταπόδεικτη ανάγκη. Βέβαια, στα 173 χρόνια ύπαρξης του ελληνικού κράτους η «φιλοσοφία» της προστασίας της Α.Κ. πέρασε από πολλές φάσεις. Αρχικά υπήρξε η ανάγκη μελέτης και προστασίας της Αρχιτεκτονικής της Αρχαιότητας με ταυτόχρονη απαξίωση της Αρχιτεκτονικής άλλων εποχών και κυρίως των Βυζαντινών (με επιρροή της αντίληψης των Δυτικών και συχνά με εντολή) και των νεώτερων και σύγχρονων. Από το τέλος του 19ου και το πρώτο τέταρτο του 20ού αι. άρχισε να αλλάζει αυτή η αντίληψη παρά τη λυσσώδη αντίδραση των «Ξένων Αρχαιολογικών Σχολών» (και των Δυτικών γενικότερα) και να θεωρούνται άξια μελέτης τουλάχιστον τα Βυζαντινά αρχικά, αργότερα τα νεώτερα και πολύ αργά άρχισε να αναγνωρίζεται η ανάγκη προστασίας τους.

4.1. Στις μέρες μας η «φιλοσοφία» για το περιεχόμενο της Α.Κ. έχει αντιστραφεί και έχει φτάσει σε ακραίες αντιλήψεις, κατοχυρωμένες μάλιστα και θεσμικά (Σύνταγμα – Νόμοι – Αποφάσεις). Στην Α.Κ. θεωρείται ότι υπάγεται αδιακρίτως κάθε έργο παλαιότερο του 1831 και από τα μεταγενέστερα όποιο μεμονωμένο έργο ή όποιο σύνολο κριθούν (με αμφίβολης σοβαρότητας και εγκυρότητας διαδικασίες) ότι πρέπει να τύχουν «Κρατικής Προστασίας» (!) από τα αρμόδια Υπουργεία (ΥΠΠΟ για τα μεμονωμένα – ΥΠΕΧΩΔΕ για τα σύνολα). Αυτό βέβαια ισχύει πολύ γενικά γιατί η εμπλοκή των δύο κρατικών φορέων εξακολουθεί να υπάρχει και να οδηγεί συχνά σε τραγελαφικές καταστάσεις και σε μη-προστασία της Α.Κ. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι «τα χρήζοντα κρατικής προστασίας» κτίρια συνήθως αποκαλούνται «διατηρητέα» και αυτό προφανώς υπονοεί «διατηρητέα» έως έχουν εις τον ΑΙΩΝΑ ΤΟΝ ΑΠΑΝΤΑ».

4.2. Το κυριότερο κριτήριο για τις κηρύξεις των «διατηρητέων» είναι η χρονολόγησή τους, ενώ τα ουσιαστικά κριτήρια, δηλαδή η αισθητική-αρχιτεκτονική αξία ή η ιστορική σημασία είναι δευτερεύοντα. (Αναφέρεται συχνά και η «αρχαιολογική αξία», αλλά αυτή είναι κίβδηλη έννοια, βέβαια). Οι προτάσεις κήρυξης γίνονται συνήθως από πρόσωπα που δεν έχουν κατάλληλη παιδεία ενώ τα μέλη των Συμβουλίων που γνωμοδοτούν είναι στην πλειοψηφία τους πρόσωπα αναρμόδια και ο Υπουργός που ουσιαστικά αποφασίζει είναι βέβαια παντελώς άσχετος (και συχνά οι αποφάσεις έχουν το χαρακτήρα «εξυπηρέτησης»).

4.3. Οι αποφάσεις κήρυξης συνήθως είναι ασαφείς. Δεν ορίζουν «βαθμό προστασίας» για τον απλούστατο λόγο ότι δεν έχουν καθοριστεί σαφώς (θεσμοθετηθεί) «βαθμοί», είδος – ποιότητα – μεθοδολογία προστασίας.

4.4. Τα σύνολα (οικισμοί ή τμήματά τους) «προστατεύονται» (!) από το ΥΠΕΧΩΔΕ, πλην των περιπτώσεων που αποδεδειγμένα είναι συνέχεια ή περιλαμβάνουν στοιχεία από το μεσαίωνα (ή παλαιότερα) οπότε «προστατεύονται» (!) από το ΥΠΠΟ ή και από τα δύο Υπουργεία ταυτόχρονα (δηλαδή από κανένα). Και στις δύο περιπτώσεις πάντως επιβάλλεται η «προστα-

κάτω: Αγία Μαρίνα Αραχναίου (Χέλι) Αργολίδας. Σταυρεπίστεγος ναός των αρχών του 14ου αιώνα. Η πρόσοψή του καταστράφηκε με μηχανική τσάπα με την οποία θησαυροθήρες σκάψανε και το δάπεδο για να βρουν τον ανύπαρκτο θησαυρό. Το ΥΠΠΟ (εφορεία Μυστρά) ούτε γνωρίζει ούτε προστατεύει

δίπλα: Κάτοψη καθολικού Ναού Αγ. Δημητρίου, Κυψέλης Θεσσαρωτίας. Ναός τρίκλιτος σταυρεπίστεγος με πλευρικά παρεκκλήσια και νάρθηκα

σία» κυρίως και στις περιπτώσεις που επιτρέπονται επεκτάσεις ή νέα κτίσματα επιβάλλονται μορφοκρατικά κριτήρια (μιμήσεις) που οδηγούν στη δημιουργία «διατηρητέων – μαϊμούδων» (ή «διατηρητέων-τραβεστί»).

4.5. Υπάρχουν περιπτώσεις που η δήθεν «προστασία» γίνεται όργανο για χοντρές παραβάσεις των όρων δόμησης και ΠΑΡΑΝΟΜΟ ΠΛΟΥΤΙΣΜΟ όταν νέα κτίσματα τα οποία μιμούνται τα παλιά (μαϊμούδες) «βαφτίζονται» αναστηλώσεις και «ευλογούνται» από Κρατικές Υπηρεσίες, Συμβούλια κλπ. Έτσι φαλκιδεύεται η νομιμότητα, παραβιάζεται η νομοθεσία και ανασκολοπίζεται η ιστορία και η Α.Κ.

4.6. Η «κρατική προστασία» της Α.Κ., κυρίως των νεώτερων, σταματάει συνήθως στην κήρυξη. Το αποτέλεσμα τότε είναι αντίθετο του επιδιωκόμενου σκοπού. Η πράξη δείχννει ότι τα κτίρια εγκαταλείπονται, ερειπώνονται, καταρρέουν. Αυτό συμβαίνει γιατί το κόστος προστασίας (συντήρησης) είναι μεγάλο, κίνητρα δεν υπάρχουν – αντίθετα υπάρχουν «αντικίνητρα».

4.7. Στη νομοθεσία υπάρχουν ακόμα και διατάξεις κυριολεκτικά ηλίθιες όπως το άρθρο του ΓΟΚ που επιβάλλει την «ανακατασκευή» (;;;) κηρυγμένου κτιρίου όταν αυτό καταστρέφεται, πράγμα που σημαίνει, μεταξύ άλλων ότι, το έκτρωμα που θα κατασκευαστεί θεωρείται και αυτό «μνημείο που προστατεύεται» (!!!) κλπ.

4.8. Ένα ιδιαίτερο κεφάλαιο αποτελεί η θέση και η δράση των «Ξένων Αρχαιολογικών Σχολών» ελάχιστες από τις οποίες εργάζονται προς το συμφέρον του ελληνικού

πολιτισμού, ενώ ορισμένες αποτελούν «κράτος εν κράτει», πραγματικά (το αντίστοιχο των πολεμικών βάσεων, στο χώρο του πολιτισμού). Είναι αδύνατον να επεκταθώ σ' αυτό το σημείωμα και σ' αυτό το εξόχως ενδιαφέρον ζήτημα που έχει βέβαια στενή σχέση με την Α.Κ. Πάντως οι Ξ.Α.Σχ. είναι υπεύθυνες (όπως όλες οι ελληνικές Εφορείες Κλασικών Αρχαιοτήτων) για απίστευτες καταστροφές μεσαιωνικών και νεώτερων μνημείων και οικιστικών περιοχών.

5. Θα σημειώσω ορισμένες από τις καθιερωμένες στην πράξη, από τις Δ.Υ. και τις αποφάσεις Συμβουλίων, αρχές που αφ' ενός μετατρέπουν την προστασία της Α.Κ. σε μη-προστασία και αφ' ετέρου ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΤΡΟΧΟΠΕΔΗ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ:

5.1. Υπάρχει σωρεία αποφάσεων κήρυξης που είναι βέβαιο ότι ΔΕΝ ΘΑ ΕΦΑΡΜΟΣΤΟΥΝ ΠΟΤΕ. Προστασία που παραμένει στα χαρτιά.

5.2. Ασαφείς κηρύξεις, λόγω της έλλειψης κώδικα για βαθμούς και τρόπους προστασίας.

5.3. Κήρυξη όψεων. Η μορφοκρατία «εις το τετράγωνο» (ή μάλλον στον κύβο). Απαράδεκτη μεθοδολογία, συνήθως ρουσφετολογικού χαρακτήρα.

5.4. Επιβολή μορφολογικών και κατασκευαστικών προδιαγραφών από την Αρχαιολογική Υπηρεσία αλλά και από το ΥΠΕΧΩΔΕ και τις Πολεοδομικές Υπηρεσίες κλπ. (Υποπεύομαι ότι συντόμως θα αποφασιστεί ότι οι ασχολούμενοι με την προστασία της Α.Κ. θα πρέπει να φοράνε φουστάνελες και σεγκούνια, για λόγους «αρχής»). Φρένο και πάλι στη σύγχρονη αρχιτεκτονική,

υποχρεωτική κατασκευή «παραδοσιακών» - μαϊμούδων ή «παραδοσιακών» - τραβεστί.

5.5. Έκδοση αποφάσεων απαλλοτρίωσης για την προστασία μνημείων, που είναι βέβαιο ότι δεν θα υλοποιηθούν λόγω οικονομικής αδυναμίας.

5.6. Αρχαιολογικοί χώροι εγκαταλελειμμένοι (ενίοτε σκουπιδότοποι). Τα σπαράγματα αρχιτεκτονικών έργων δεν στερεώνονται, δεν προστατεύονται κυρίως από τις Ξένες Αρχιτεκτονικές Σχολές παρά τη ρητή σχετική διάταξη του Νόμου.

6. ΤΕΛΙΚΑ, ΕΙΝΑΙ ΒΕΒΑΙΟ ΟΤΙ, Η ΟΛΗ ΥΠΟΘΕΣΗ ΤΗΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΑ, ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΠΑΡΑ ΜΙΑ ΠΤΥΧΗ ΤΗΣ ΟΛΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΙΚΗΣ ΑΝΤΙ-ΔΡΑΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΝΤΙΛΗΨΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ «ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΙΣ ΡΙΖΕΣ», ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΙΒΔΗΛΗ «ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΑ», ΧΩΡΙΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ. ΜΙΑΣ ΑΝΤΙΛΗΨΗΣ (ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ) ΠΟΥ ΑΝΤΙ ΝΑ ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΣΤΗΡΙΓΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΓΝΩΣΗ, ΤΗΝ ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ, ΤΕΛΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΤΡΟΧΟΠΕΔΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ.

7. Τι και πώς πρέπει να γίνει;

7.1. Ο φορέας προστασίας της Α.Κ. να είναι ενιαίος. Έως ότου γίνει αυτό να γίνει «αναδιάταξη» στις αρμόδιες Κρατικές Υπηρεσίες και συντονισμός.

7.2. Οι αρχαιολόγοι να έχουν αρμοδιότητα ΜΟΝΟ για τις ανασκαφές. Να τεθεί φραγμός στις αυθαιρεσίες και υπερβολές των αρχαιολόγων (και «αρχαιολογούντων» αρχιτεκτόνων).

7.3. Η κήρυξη μεμονωμένων μνημείων, οικισμών ή περιοχών να γίνεται με την ίδια διαδικασία.

7.4. Να επανεξεταστούν όλες οι κηρύξεις και απαλλοτριώσεις. Να περιοριστούν στο ελάχιστο και να γίνονται με ενιαία, αυστηρά κριτήρια.

7.5. Οι κηρύξεις να γίνονται με σαφή καθορισμό του βαθμού προστασίας. Οι βαθμοί προστασίας να θεσμοθετηθούν.

7.6. Η προστασία από το κράτος να είναι ουσιαστική.

7.7. Να γίνει «κωρισμός» εκκλησίας και κράτους τουλάχιστον σε σχέση με την προστασία της Α.Κ.

Οι οικοδομικές Άδειες ανέγερσης ναών να εκδίδονται από τα Πολεοδομικά Γραφεία όπως και ο αντίστοιχος έλεγχος και η έγκριση από Αρχιτεκτονικές Επιτροπές (και όχι τους Μητροπολίτες όπως γίνεται τώρα).

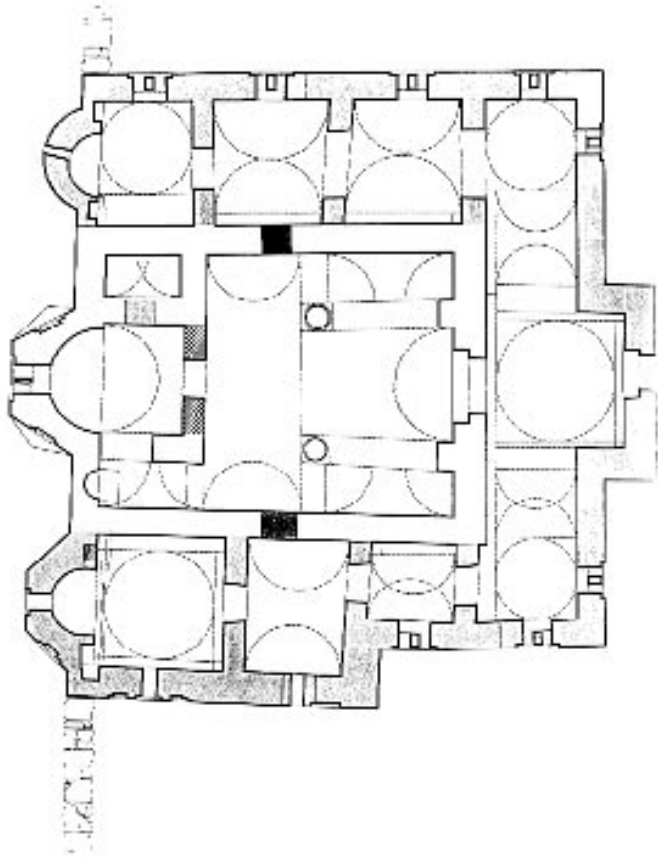
7.8. Να εφαρμοστεί αυστηρά ο ισχύων Νόμος για τις Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές. Να αναθεωρηθεί η σχέση τους με το κράτος, να ελεγχθεί η αρνητική δραστηριότητά τους.

7.9. Να αυξηθεί δραστικά ο προϋπολογισμός για την έρευνα και προστασία της Α.Κ. Να διατεθούν κονδύλια για σχετικές δημοσιεύσεις.

7.10. Ο αρμόδιος για τον «Ενιαίο Φορέα Προστασίας της Α.Κ.» Υπουργός να είναι «υπηρεσιακός» και της κοινής αποδοχής της Βουλής.

7.11. Ο ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ να θεσμοθετηθεί ως ο «Σύμβουλος της Πολιτείας για θέματα Α.Κ.»

7.12. Τελευταίο και σημαντικό: να δημιουργηθεί ΕΠΙ ΤΕΛΟΥΣ «ΑΡΧΕΙΟ ΚΑΙ ΜΗΤΡΩΟ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ» ως αυτόνομος φορέας εποπτευόμενος από τη Βουλή και όχι από την εκάστοτε Κυβέρνηση.

Ο νέος «αρχαιολογικός» νόμος και η προστασία της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς

της **Ειρήνης Κουφέλη**, αρχιτέκτονας

Ένα αφιέρωμα του περιοδικού του Συλλόγου των Αρχιτεκτόνων στην «ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ» θα εθελotuφλούσε αν δεν αναφερόταν έστω και για λίγο τόσο στα θεσμικά και οργανωτικά προβλήματα της Δημόσιας Διοίκησης στον τομέα αυτό, όσο και στον πρόσφατο νόμο 3028/2000 (για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς), δεδομένου ότι στο νόμο αυτό περιέχεται, χωρίς σχεδόν να αναφέρεται,

και το θεσμικό πλαίσιο των Αρχιτεκτονικών Μνημείων και Συνόλων.

Ο τίτλος του νομοσχεδίου θα έπρεπε να είναι: Νόμος για την Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Αρχαιολογικής, Αρχιτεκτονικής και Άυλης.
– Ο Νόμος θα έπρεπε να χαρακτηρίζεται από αναπτυξιακή πολιτική στον τομέα της διαχείρισης, την ενσωμάτωση και ανάδειξη της Πολιτιστικής Κληρονομιάς μέσα από τον Χωροταξικό και Πολεοδομικό Σχεδιασμό (αρχές Σύμβασης της Γρανάδας), με προτάσεις συγκεκριμένες και υλοποιήσιμες, οργανωτικά σχήματα και χρηματοδοτήσεις.
– Θα έπρεπε να έχει σύνθημα την Πολιτιστική Ανασυγκρότηση της χώρας με στόχο όχι μόνο την προστασία αλλά και την ενεργό συμβολή της στην οικονομική ανάπτυξή της.
– Να θεσμοθετεί μέτρα υποδομής για την έρευνα –κατα-

γραφή συντήρηση της αρχαιολογικής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, με θεσμούς που:

- να προάγουν την έρευνα
- να μεριμνούν για την καταγραφή και αξιολόγηση των μνημείων
- να ερευνούν αρχές και τρόπους συντήρησης
- να εκπαιδεύουν ανθρώπινο δυναμικό για τη συντήρηση
- να ασκούν πολιτική με προγράμματα αποκατάστασης και χρηματοδότησης
- να ενθαρρύνουν την ιδιωτική πρωτοβουλία για αποκατάσεις μνημείων μέσα από δανειοδοτήσεις και κίνητρα
- να ασκούν πολιτική μέσα από θεσμοθετημένα προγράμματα με τις μη κυβερνητικές οργανώσεις για τη φροντίδα των ελληνικών μνημείων που βρίσκονται εκτός Ελληνικής Επικράτειας
- Να μεριμνά για την παραγωγή του πολιτισμού που θα παραδώσουμε στις επόμενες γενιές.
- Να προστατεύει και να προωθεί τη σύγχρονη πολιτιστική κληρονομιά

Στο νόμο αυτό η πρόθεση για Αναπτυξιακή Πολιτική όχι μόνο δεν διαφαίνεται αλλά παρεμποδίζεται. Η Σύμβαση της Γρανάδας που κυρώθηκε με νόμο 2037/92 αγνοείται πλήρως από το νόμο. Η αναγνώριση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, η πολιτική της ολοκληρωμένης προστασίας, η συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης των κοινωνικών φορέων και των πολιτών, η επιμόρφωση και πληροφόρηση, αρχές που θέτει η Σύμβαση της Γρανάδας, φαίνεται ότι ενοχλούν, γι' αυτό και αγνοήθηκαν. Η έννοια των όρων που αναφέρεται στο άρθρο 2 είναι ήδη θεσμοθετημένη από τη Διεθνή Σύμβαση του Λονδίνου – 1969 που κυρώθηκε με Νόμο 1127/81 περί Αρχαιολογικής Κληρονομιάς και τη Σύμβαση της Γρανάδας και άλλα Διεθνή θεσμικά κείμενα για την Αρχιτεκτονική Κληρονομιά.

Οι ορισμοί που αναφέρονται στο άρθρο αυτό είναι αντιεπιστημονικοί (γιατί το μνημείο ανήκει στην ιστορική περίοδο που δημιουργήθηκε), αλλά και ανεδαφικοί. Τα Βυζαντινά μνημεία είναι μνημεία σε χρήση, δεν είναι Μουσειακά αντικείμενα.

Είναι ενσωματωμένα στον ιστό του οικισμού, επηρεάζουν τη ζωή του και γι αυτό διατηρήθηκαν.

Οι παραδοσιακοί οικισμοί που είναι οι περισσότεροι προ του 1830 είναι ζωντανοί, αναπτυσσόμενοι οικισμοί, δεν μπορεί να γίνουν αρχαιολογικοί χώροι και πάνω απ' όλα η προστασία και ανάπτυξή τους δεν μπορεί να γίνεται από Φιλόλογους. Είναι δουλειά του Χωροταξικού και Πολεοδομικού Σχεδιασμού, που θεσμοθετεί Κανόνες Προστασίας (Διατάγματα) και Φορείς Διαχείρισης.

Η Ελληνική Νομοθεσία ασαφής, ανεπαρκής και συγκεκρι-

μένη, έχει τις ρίζες της στον περασμένο αιώνα, τότε που μνημεία διατήρησης ήταν μόνο τα Αρχαία, και κύριο στοιχείο τις απαγορευτικές της διατάξεις. Η νομοθεσία αυτή έκανε τον απλό Έλληνα πολίτη να θεωρεί κατάρη την κήρυξη του σπιτιού του σε διατηρητέο ή μεγάλη ατυχία να βρίσκεται ή να γειτνιάζει το ακίνητο του με αρχαιότητες.

Ο νόμος αυτός κινείται στο ίδιο πνεύμα. Για να:

Α) παραμείνει η παρωχημένη δομή του ΥΠΠΟ, μια δομή που δίνει τη δυνατότητα στους διαχειριστές της προστασίας, διάφορα συμβούλια, επιτροπές ΚΛΠ. να εμπλέκονται στα διαπλεκόμενα συμφέροντα.

Η παντοδυναμία του Εφόρου στην Περιφέρεια, σοβαρός παράγων στο Οικονομικό και Κοινωνικό γίνεσθαι της περιοχής, παραμένει κυρίαρχη στο νόμο. Κεντρικές Τεχνικές Υπηρεσίες, που καθημερινά υποβαθμίζονται από Ανώνυμες Εταιρείες, Τεχνικούς Συμβούλους, Πολιτικούς Συμβούλους κλπ., δεν μπορούν να ανταποκριθούν στο έργο τους.

Β) να συγκεντρωθεί η Διαχείριση της προστασίας των Βυζαντινών Μνημείων και Παραδοσιακών Οικισμών στα χέρια ολίγων Αρχαιολόγων.

Από τις βασικές αυτές παρατηρήσεις διαφαίνεται η αναγκαιότητα σύνταξης ενός νέου νόμου που να περιέχει:

- Την αναγνώριση της Αρχιτεκτονικής κληρονομιάς όπως αυτή ορίζεται από τη Σύμβαση της Γρανάδας.
- Οι Αρχές του να στηρίζονται στις Διεθνείς συμβάσεις.
- Στη συμμετοχή των Κοινωνικών φορέων στην προστασία, τα διάφορα συμβούλια πρέπει να στελεχώνονται αποκλειστικά και μόνο από την Τοπική Αυτοδιοίκηση και Κοινωνικούς Φορείς με εκπροσώπους που να είναι ανάλογης ειδικότητας και υψηλού επιστημονικού κύρους.
- Προγράμματα επιμόρφωσης που θα συμβάλλουν στην κοινωνική αποδοχή της προστασίας.
- Αναδιάρθρωση της δομής του ΥΠΠΟ με Υπηρεσίες ευέλικτες και αποτελεσματικές, ενσωματωμένες στην περιφερειακή αυτοδιοίκηση της χώρας.
- Το επιστημονικό προσωπικό πρέπει να κατοχυρώνει το

αντικείμενο της δουλειάς του ανάλογα του γνωστικού αντικείμενου σπουδών.

Δεν είναι δυνατόν οι κηρύξεις, ο έλεγχος των χωροταξικών και πολεοδομικών μελετών, των αρχιτεκτονικών μελετών, ο έλεγχος των έργων συντήρησης και αποκατάστασης να γίνεται από μη Μηχανικούς.

Η διαχείριση των έργων συντήρησης, αποκατάστασης είναι αποκλειστική αρμοδιότητα των Αρχιτεκτόνων

– Η αλληλοκάλυψη των αρμοδιοτήτων προστασίας μεταξύ ΥΠΠΟ και ΥΠΕΧΩΔΕ έχουν αρνητικό αποτέλεσμα στο αντικείμενο της προστασίας και ταυτόχρονα πολύχρονη ταλαιπωρία όλων των εμπλεκόμενων πολιτών.

Ο νόμος αυτός δεν επιλύει το πρόβλημα.

Η διαχείριση Πολιτιστικής Κληρονομιάς για να συμβάλλει στην αναπτυξιακή πορεία της χώρας πρέπει να ασκείται από Ενιαίο Φορέα προστασίας.

Πρόταση λοιπόν είναι η ίδρυση ενιαίου φορέα προστασίας, που να περιλαμβάνει και τον Χωροταξικό και Πολεοδομικό Σχεδιασμό.

Είναι μια σκέψη τολμηρή αλλά και η μοναδική λύση.

Απαιτεί αλλαγή στη δομή και των δύο Υπουργείων και χρειάζεται πολύ επεξεργασία και σοβαρή αντιμετώπιση από την Πολιτική Ηγεσία.

Τέλος για τον Άυλο Πολιτισμό (γλώσσα, παράδοση, τραγούδι, χορός, κλπ.) προτείνουμε να καθιερωθούν: Θεσμοί εποπτευόμενοι από το ΥΠΠΟ θεσμοθετημένοι με οργανωτικά σχήματα και προγράμματα χρηματοδότησης, με Κύριο Φορέα τους Ο.Τ.Α, τους φορείς, ιδρύματα κλπ. την Εκκλησία, για να γίνει καταγραφή – έρευνα με στόχο τον εμπλουτισμό, την εξέλιξη και τέλος την ανάδειξη της Άυλης κληρονομιάς της πατρίδας μας.

Πρόσφατα πληροφορηθήκαμε ότι το Υπουργείο Πολιτισμού κινείται ήδη για την αλλαγή του Νόμου. Ελπίζουμε οι παραπάνω προτάσεις να ληφθούν αυτή τη φορά υπόψη.

επιστολές-ειδήσεις

Η Επιστολή του Γ.Γ. του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ Γ.Γ. ΤΟΥ ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ

Αγαπητοί συνάδελφοι

Το κείμενό μου που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Αρχιτέκτονες με τίτλο «Πρώτο σχόλιο για την πορεία του Συλλόγου», διαπραγματεύεται ένα θέμα και θέλει να δημοσιοποιήσει τα προβλήματα που συναντάμε στο Δ.Σ. Κάνει κριτική στις απόψεις που αποδεδειγμένα (για μένα) δημιουργούν προβλήματα και αγκυλώσεις. Ωστόσο προκειμένου να συμπεριλάβω και απόψεις συναδέλφου που συμμετέχει στη Σ.Ε., του ιδίου κλίματος, ατυχώς έγραψα ότι «...παρότι η Σ.Ε. λειτουργεί... προβάλλεται...». Διευκρινίζω ότι δεν είχα την πρόθεση να ασκήσω κριτική συλλήβδην στη Σ.Ε., ούτε ήθελα να την εμπλέξω στα θέματα που δημοσιοποίησα. Η λειτουργία της είναι απολύτως αντικειμενική και σύμφωνη με τους κανόνες που τη διέπουν.

Θανάσης Κ. Παπιάς

αρχιτέκτων,

Γεν. Γραμματέας του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ

Η Διοργάνωση της 5ης Έκθεσης

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ 5ης ΕΚΘΕΣΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΣΑΘ

Ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Θεσσαλονίκης στα πλαίσια των προσπάθειών του για την προαγωγή της Αρχιτεκτονικής και την καταγραφή και προβολή του έργου των αρχιτεκτόνων στη Βόρεια Ελλάδα, διοργανώνει την 5η Έκθεση Αρχιτεκτονικού Έργου με γενικό θέμα ‘μετά’. Η αρχή αυτή της προσπάθειας έγινε το 1983 με την διοργάνωση της Α΄ Έκθεσης, η οποία πραγματοποιήθηκε σε περίπτερο της Δ.Ε.Θ. Συμμετείχαν 13ο αρχιτέκτονες με ισάριθμα έργα. Μετά από τρία χρόνια, το 1986 πραγματοποιήθηκε η Β΄ Έκθεση σε αίθουσα της πλατείας Αριστοτέλους με θέμα: «Αρχιτεκτονικές επεμβάσεις στην πόλη, δρόμος, πλατεία, οικοδομικό τετράγωνο». Συμμετείχαν σε αυτήν 57 αρχιτέκτονες με ισάριθμα έργα. Το 1992, έξι χρόνια αργότερα πραγματοποιήθηκε η Γ΄ Έκθεση, με θέμα το αρχιτεκτονικό έργο της τελευταίας δεκαετίας (1982-1992), σε αίθουσες του αποκαστημένου βιομηχανικού συγκροτήματος του ΜΥΛΟΥ. Συμμετείχαν 179 αρχιτέκτονες με 32ο έργα. Για πρώτη φορά εκδόθηκε κατάλογος με σύντομη παρουσίαση των εκτεθέντων έργων. Τέλος το 1999 πραγματοποιήθηκε η Δ΄ Έκθεση με θέμα «σημαντικά αρχιτεκτονικά έργα της πενταετίας 1993-99» στο Θέατρο Κήπου του Δήμου

Θεσσαλονίκης. Συμμετείχαν 46 αρχιτεκτονικά γραφεία με 75 έργα μετά από διαδικασία επιλογής μέσω τριμελούς κριτικής επιτροπής από ένα σύνολο 9ο γραφείων και 28ο υποβληθέντων έργων. Επίσης εκδόθηκε κατάλογος με εκτενή παρουσίαση των εκτεθέντων έργων.

Η Διοργάνωση της 5ης Έκθεσης

Στόχος των εκθέσεων αυτών είναι να δημιουργηθεί μια σαφής εικόνα των τάσεων και της ποιότητας του έργου που παράγεται, καθώς και του πώς αυτό εξελίσσεται. Φιλοδοξία του ΣΑΘ είναι να διαμορφώσει ένα αρχείο αρχιτεκτονικών έργων, το οποίο θα εμπλουτίζεται κάθε φορά από τη σύγχρονη παραγωγή και θα είναι προσιτό σε κάθε ενδιαφερόμενο.

Αντικείμενο – Σκοπός

Το αντικείμενο της 5ης έκθεσης αφορά το αρχιτεκτονικό έργο (υλοποιημένο ή μη) στη Μακεδονία και τη Θράκη κατά την περίοδο 2000-2004. Σκοπός της έκθεσης είναι η παρουσίαση του ευρύτερου δυνατού φάσματος αρχιτεκτονικού έργου που αντιμετωπίζει το κεντρικό ζήτημα του ‘μετά’, όπως αυτό περιγράφεται παρακάτω.

Θεωρητικό πλαίσιο

Μετά: Η διαδοχή στον τόπο εμπεριέχει την έννοια του ‘μετά’. Όχι μόνο όταν αναφέρεται στη μεταφορά από την αρχιτεκτονική κλίμακα στην κλίμακα του αστικού σχεδιασμού ή από την κλίμακα του αστικού σχεδιασμού στην πολεοδομική κλίμακα. Αλλά και όταν αναφέρεται απλά στη μετά-βαση από το παλιό στο καινούριο. • Είτε δέχεται το καινούριο ως κληροδοτημένο από το παλιό, είτε ως προερχόμενο από το μέλλον. • Είτε δέχεται το παλιό με όρους της εποχής που το γέννησε. • Είτε δέχεται το παλιό με όρους της σημερινής, που αφού το κατέστρεψε, σπειασικά το καταδεικνύει και το αναδεικνύει ως ‘ιστορικά αλλότιριο’. • Είτε μάλιστα εναποθέτοντας το αναπόφευκτο στίγμα της, είτε όχι. • Είτε απαντώντας στο ερώτημα της ιστορικής συνέχειας, υπερθεματίζει τον ‘ανα-σχεδιασμό’ της αποκατάστασης, διατήρησης, αναβίωσης, επανάχρησης. • Είτε απαντώντας στο ερώτημα της ιστορικής ασυνέχειας, αποκηρύσσει τον καθαγιασμό του παλιού και αποθεώνει έναν ‘καθ’ υπέρβασιν του παλιού’ σχεδιασμό του ‘καινούριου’.

Η Διαδοχή στον τόπο

Μετά από τον τόπο και το χρόνο Όλα αυτά, γιατί σε όλα αυτά ενυπάρχει το ‘μετά’. Μόνο που ενυπάρχει αδιαχώριστα και αδιαίρετα τόσο ως διαδοχή στον τόπο όσο και ως διαδοχή στο χρόνο. Στην πραγματικότητα, καμιά διαδοχή από τις δύο δεν είναι δυνατόν να απομονωθεί από την άλλη. Η διαίρεση και ο διαχωρισμός τους αποτελεί μια ακόμη κοινωνική κατασκευή, η οποία πέρα από άλλους αναγκάιους ιστορικά λόγους συντελείται και για αρχιτεκτονικούς. Ή τουλάχιστον

την κλίμακα του αστικού σχεδιασμού στην πολεοδομική κλίμακα. Αλλά και όταν αναφέρεται απλά στη μετακίνηση από έναν τόπο σε έναν άλλο.

- Από έναν τόπο ‘σημείο’ σε έναν τόπο ‘διασποράς’.
- Από έναν τόπο που έχει ‘ολοκληρωθεί’ σε έναν τόπο που τελεί ‘υπό διαμόρφωση’.
- Από έναν αστικό σε έναν προαστιακό, από έναν ημιαστικό σε έναν αγροτικό τόπο.
- Από τα πυκνοδομημένα ‘πλήρη’ του αστικού ιστού της πόλης στα αραιοϊφασμένα ‘κενά’ του περι-αστικού της ιστού.
- Από το οργανωμένο σύστημα του κέντρου στην έλλειψη συστήματος των παρυφών της περιφέρειας.
- Από το οικοδομικό σύστημα του οικοπέδου στο σύστημα του αστικού ιστού.
- Από το κτίριο στο σύνολο.
- Από το οικοδομικό τετράγωνο στο δρόμο.
- Από το ‘πλήρες’ της πολυκατοικίας στο κενό του ακάλυπτου.

Η Διαδοχή στο χρόνο

Μετά: Η διαδοχή στο χρόνο Κάθε είδους διαδοχή στο χρόνο εμπεριέχει την έννοια του ‘μετά’. Όχι μόνο όταν αναφέρεται σε τάσεις σύγχρονες ή ιστορικές, του παρόντος ή του παρελθόντος, συνέχειας ή ασυνέχειας. Αλλά και όταν αναφέρεται απλά στη μετά-βαση από το παλιό στο καινούριο. • Είτε δέχεται το καινούριο ως κληροδοτημένο από το παλιό, είτε ως προερχόμενο από το μέλλον. • Είτε δέχεται το παλιό με όρους της εποχής που το γέννησε. • Είτε δέχεται το παλιό με όρους της σημερινής, που αφού το κατέστρεψε, σπειασικά το καταδεικνύει και το αναδεικνύει ως ‘ιστορικά αλλότιριο’. • Είτε μάλιστα εναποθέτοντας το αναπόφευκτο στίγμα της, είτε όχι. • Είτε απαντώντας στο ερώτημα της ιστορικής συνέχειας, υπερθεματίζει τον ‘ανα-σχεδιασμό’ της αποκατάστασης, διατήρησης, αναβίωσης, επανάχρησης. • Είτε απαντώντας στο ερώτημα της ιστορικής ασυνέχειας, αποκρηρύσσει τον καθαγιασμό του παλιού και αποθεώνει έναν ‘καθ’ υπέρβασιν του παλιού’ σχεδιασμό του ‘καινούριου’.

Η Διαδοχή στο χρόνο

χιστον μέχρι πρότινος για αρχιτεκτονικούς. Διότι χάρη στο σύγχρονο φιλοσοφικό στοχασμό και τις επιστημολογικές ανακατατάξεις και μετα-λλάξεις, η αρχιτεκτονική: • Απεγκλωβίζεται από τη μέχρι τώρα παθητική της σχέση με το χρόνο. • Ενσωματώνει το χρόνο σε τοπολογικά σχήματα, είτε μέσα από την εισαγωγή της ποσοτικής του διάστασης, είτε μέσα από τη διαδικασία της εμπειρίας. • Αποκτά χαρακτήρα ρευστότητας που της επιτρέπει να αναπνέει, να κινείται, να αφήνει μια μορφή και να μετα-τρέπεται σε άλλη.

Συμμετέχοντες

Δικαίωμα συμμετοχής έχουν όλοι οι Αρχιτέκτονες Διπλωματούχοι Ανωτάτων Σχολών της Ελλάδας, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλων χωρών του εξωτερικού, οι οποίοι επιθυμούν να εκθέσουν το αρχιτεκτονικό τους έργο (υλοποιημένο ή μη) που αφορά την περιοχή της Μακεδονίας και της Θράκης, ανεξαρτήτως υπηκοότητας ή τόπου εργασίας.

Υποβολή υλικού

Για την υποβολή του σχετικού υλικού, οι αρχιτέκτονες που επιθυμούν να συμμετέχουν στην έκθεση, μπορούν να αποστείλουν:

Η Υποβολή υλικού

– Αίτηση εκδήλωσης ενδιαφέροντος μέχρι τις 3ο Οκτωβρίου 2004, στην οποία να αναφέρεται ο τίτλος του έργου ή των έργων με τα οποία επιθυμούν να συμμετάσχουν στην έκθεση και η σύνθεση της μελετητικής ομάδας. Κάθε αρχιτέκτονας ή ομάδα αρχιτεκτόνων μπορεί να συμμετάσχει με μέγιστο αριθμό τριών (3) έργων. – Τεύχος μεγέθους Α4 μέχρι τις 3ο Νοεμβρίου 2004. Θα υποβληθεί ένα τεύχος για κάθε υποβαλλόμενο έργο, το οποίο θα περιλαμβάνει αντιπροσωπικα σχέδια, φωτογραφίες, απεικονίσεις του έργου, ή άλλο υλικό το οποίο κρίνει ο μελετητής ότι βοηθάει στην καλύτερη κατανόηση του έργου του. Επίσης θα περιέχει τα πλήρη στοιχεία του μελετητή ή της ομάδας μελέτης, καθώς και σύντομο κείμενο που θα περιγράφει τον τρόπο που αντιμετωπίζει το κεντρικό θέμα της έκθεσης, ‘μετά’ και τον τρόπο που εντάσσει το έργο στο θεωρητικό πλαίσιο, όπως αυτό περιγράφεται παραπάνω. – Τον Δεκέμβριο του 2004 θα ακολουθήσει διαδικασία επιλογής, από σχετική τριμελή επιτροπή, των υποβαλλόμενων έργων που τελικά θα συμμετάσχουν στην έκθεση. Μετά τη διαδικασία επιλογής, οι μελετητές αρχιτέκτονες των επιλεγμένων έργων θα κληθούν να υποβάλουν τον Ιανουάριο του 2005 το τελικό υλικό

για την έκθεση, στο κατάλληλο μέγεθος και τύπο για τις ανάγκες της έκθεσης, καθώς και το υλικό για τον σχετικό κατάλογο. – Στα τέλη Μαΐου 2005 προγραμματίζεται η πραγματοποίηση της έκθεσης και των παράλληλων εκδηλώσεων προβολής και διαλόγου.

Η Οργάνωση της 5ης Έκθεσης

Για την επιτυχή διοργάνωση της έκθεσης, που αποτελεί σημαντική στιγμή για τους αρχιτέκτονες, έχει συσταθεί Οργανωτική Επιτροπή, η οποία θα αναλάβει τη συγκέντρωση του υλικού, την έκδοση του καταλόγου με όλες τις συμμετοχές των συναδέλφων, την επιμέλεια της έκθεσης και τη διοργάνωση όλων των εκδηλώσεων.

Η Οργανωτική Επιτροπή της 5ης Έκθεσης Αρχιτεκτονικού Έργου **Χρήστος Γεωργουδάκης** **Μιμή Δανιήλ** **Δημήτρης Κονταξάκης** **Θανάσης Παπιάς** **Βούλα Τράνη** **Αναστάσιος Τέλλιος** **Βάνα Τεντοκάλη**

Η Οργάνωση της 5ης Έκθεσης

ΜΙΧΑΗΛ Ε. ΝΟΜΙΚΟΣ (επιμ.), **ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ – ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ ΣΤΗ ΒΟΡΕΙΑ ΕΛΛΑΔΑ**, Εκδόσεις ΕΡΓΟΝ IV, 2001

Η Οργάνωση της 5ης Έκθεσης

Η δημοσίευση των υλοποιούμενων στα ιστορικά κτίρια και σύνολα επεμβάσεων αποτελεί βασική δραστηριότητα στα πλαίσια της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, ο υποχρεωτικός χαρακτήρας της οποίας αναγνωρίστηκε σε διεθνές επίπεδο ήδη από το 1964, στο άρθρο 16 του Χάρτη της Βενετίας, και στα ελληνικά πράγματα μόλις πρόσφατα, στο άρθρο 44 του νέου αρχαιολογικού νόμου (Ν. 3028/2002). Ανεξαρτήτως των παραπάνω επίσηπικων προβλέψεων όμως, η δημοσίευση των πραγματοποιούμενων εργασιών δε φαίνεται να αποτελεί κανόνα στη χώρα μας, το δε πεδίο δημοσίευσης περιορίζεται είτε στην αυτοτελή έκδοση για συγκεκριμένο μνημείο, είτε στο συλλογικό τόμο, όπου παρουσιάζονται παράλληλα και άλλης φύσεως δράσεις, όπως ανασκαφικές δραστηριότητες ή σύγχρονα αρχιτεκτονικά έργα. Με βάση τα παραπάνω, η δίτομη έκδοση «Αποκατάσταση – Επανάχρηση Μνημείων και Ιστορικών Κτιρίων στη Βόρεια Ελλάδα» (επιμ. Μ. Ε. Νομικού, αν. καθ. ΑΠΘ, Εκδόσεις ΕΡΓΟΝ IV, 2001) συνιστά καταρχάς μια πρωτότυπη ανταπόκριση στα επίσημα αιτήματα, δεδομένου ότι ως συλλογικό έργο αναφέρεται αποκλειστικά σε επεμβάσεις προστασίας και αποκατάστασης ιστορικών κατασκευών,

ενσωματώνοντας μάλιστα έναν αυξημένο αριθμό είκοσι οκτώ υλοποιημένων μελετών, με αντικείμενο ιστορικά κτίρια και σε μικρότερο βαθμό σύνολα.

Επισκοπώντας την πρωτότυπη αυτή συλλογή, αναγνωρίζουμε ως βασική ποιότητα και συγκριτικό πλεονέκτημα την πολυεπίπεδη αντιπροσωπευτικότητα της. Και τούτο διότι, κατά πρώτο λόγο, γίνεται αναφορά σε μνημεία που καλύπτουν το ευρύ χρονολογικό φάσμα του κτιριακού αποθέματος του βορειοελλαδικού χώρου, και μάλιστα σε αναλογία ως ένα βαθμό αντίστοιχη της τρέχουσας αριθμητικής κατανομής των επεμβάσεων μεταξύ προϊστορικών – κλασικών, βυζαντινών – μεταβυζαντινών και νεωτέρων μνημείων. Κατά δεύτερο λόγο, παρουσιάζεται ένα σύνολο επαρκώς διεσπαρμένων εφαρμογών, αντιπροσωπευτικό μιας ευρείας γεωγραφικής ενότητας, που δε θα μπορούσαμε όμως να ταυτίσουμε απόλυτα με το βορειοελλαδικό χώρο, δεδομένου ότι φαίνεται να αγνοείται κυρίως η περιοχή της δυτικής Μακεδονίας. Η αντιπροσωπευτικότητα διακρίνεται

Η Οργάνωση της 5ης Έκθεσης

Η Οργάνωση της 5ης Έκθεσης

και σε σχέση με τα ζητήματα που τίθενται στα πλαίσια της αποκατάστασης των εξεταζόμενων ιστορικών κατασκευών, καλύπτοντας τόσο τη δομική και αισθητική αποκατάσταση, όσο και την επανάχρησ. Ειδικά για την τελευταία, λόγω της πολλαπλότητας των αρχικών λειτουργιών (κατοικίες, δημόσια κτίρια, εμπορικό – βιομηχανικοί χώροι, ξενοδοχεία, εκπαιδευτήρια, χώροι αναψυχής, θρησκευτικά κτίσματα), εικονογραφείται χαρακτηριστικά η συνθετότητα της προσαρμογής των ιστορικών κτιρίων στα σύγχρονα λειτουργικά δεδομένα, τόσο σε περιπτώσεις διατήρησης της αρχικής χρήσης, όσο και αλλαγής της προς τη γνώριμη κατεύθυνση του πολιτισμού και της αναψυχής ή της εμπορικής – γραφειακής λειτουργίας. Σημειώνουμε ακόμα ότι η κοινή δομή της παρουσίασης των μελετών (ιστορική εξέλιξη, αρχιτεκτονική τεκμηρίωση, μελέτη και επεμβάσεις αποκατάστασης - επανάχρησης) καταδεικνύει την ύπαρξη ενός γενικότερα αποδεκτού περιγράμματος προσέγγι-

σης των ιστορικών κατασκευών, εντός του οποίου, δεν απουσιάζουν αποκλίσεις στον τρόπο ή την έκταση ανάλυσης μεμονωμένων θεμάτων από τους εμπλεκόμενους μελετητές. Οι αποκλίσεις αυτές όμως, δεν στερούν από τις επιμέρους παρουσιάσεις το χαρακτηριστικό της πληρότητας, συνέπεια κατά βάση της παράθεσης σε όλες τις περιπτώσεις κατατοπιστικών κειμένων και πολύ περισσότερο εκτεταμένου εικονογραφικού υλικού, που καλύπτει όχι μόνο την ιστορική εξέλιξη και την τελική εικόνα κάθε μνημείου, αλλά και την εργοταξιακή φάση. Χάρη στην κατά συνέπεια πολυσύνθετη αντιπροσωπευτικότητα της, η δίτομη συλλογή αποκτά χωρίς αμφιβολία, τον επιδιωκόμενο άλλωστε από τους δημιουργούς της, χαρακτήρα χειριδίου – έργου όπου μπορεί ο εξειδικευμένος στον τομέα της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς να ανατρέξει προς αναζήτηση εφαρμογών και λύσεων σχετισουμε απόλυτα με το αντικείμενο μελέτης του. Δεν διστάζουμε δε να συμπεριλάβουμε μεταξύ των βασικών αναγνωστών της και τους φοιτητές προπτυχιακού ή μεταπτυχιακού επιπέδου, για τους οποίους η απλότητα των κειμένων, η ενσωμάτωση σε αυτά θεωρητικών ζητημάτων και η πλούσια εικονογράφηση, καθιστούν το έργο ωφέλιμο βοήθημα. Η έκδοση διατίθεται βέβαια και στο ευρύ κοινό, ίσως όχι ως αντικείμενο πλήρους αφομοίωσης, αλλά ως αφορμή ευαισθητοποίησης και εξοικείωσης με τα ιστορικά κτίρια και την προστασία τους. Πέρα από πρακτικό βοήθημα ή αφορμή ευαισθητοποίησης όμως, το συγκεκριμένο έργο, ως αντιπροσωπευτική συλλογή μελετών εφαρμοσμένων εν πολλοίς κατά τη δεκαετία του 1990, συνιστά επιπρόσθετα μέσο ιστορικής καταγραφής θεωρητικών προβληματισμών, τεχνικών και μεθόδων, ενδεικτικών της συγκεκριμένης περιόδου στο βορειοελλαδικό χώρο. Ακόμα, παρά την πρόσφατη ανάπτυξη αυτονομημένου επιστημονικού λόγου για τα μνημεία στη χώρα μας, το περιεχόμενό του επιβεβαιώνει την υλοποίηση ενός σημαντικού σε μέγεθος εξειδικευμένου έργου, και κατά συνέπεια μια εξέλιξη στον τρόπο διαχείρισης του οικοδομικού αποθέματος παλαιότερων εποχών, εξέλιξη που χρήζει καταγραφής και μελέτης.

Δημήτρης Ζυγομαλάς

αρχιτέκτων, διπλωματούχος συντήρησης ιστορικών κτιρίων